

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 7 / 2024

СӨЕМБІКӘ

ISSN 0869-1398

ябыгам булгач
ЯБЫГАМ
без тотынсакмы

көннәре шундый
ай саен ниғә
БОРЧЫЛАБЫЗ

аши-су
Сарман
БӘЛЕШЕ

Гөлнара Фәхриева:

«Көчсез чагымны
инде хәтерләмим».

2024
гаилә елы

Бергә – гомергә!

Меңнәр арасыннан икәү бер-берсен эзләп таба да, киләчәккә карап, бер сукмактан атлап китә. Мәхәббәт, өмет, яратуны юлдаш итеп... Барасы юл озын, ә сынаулар адым саен. Әйе, гаиләне саклау – иң авыр хезмәтләрнең берсе. Ул уйларның, ниятләрнең, адымнар һәм гамәлләрнең чисталыгын, ихласлыгын таләп итә. Икеңнән дә зур тырышлык сорый.

2024 ел – Россиядә Гаилә елы дип игълан ителде.

Илнең бөтенлеге һәм ныклығы гаиләләргә дә бәйләнгән. Бигрәк тә – киләчәге! Шул уңайдан «Бергә – гомергә!» дигән проект башлыйбыз. Көмеш туйларын бәйрәм иткән һәм аннан да күбрәк еллар бергә яшәгән парларны барлыйбыз. Сездән туй көнегездә төшкән һәм хәзер балаларга, оныкларга баеган зур гаиләгезнең фотосурәтен көтәбез.

■ Кияүгә чыгарга җыенуымны әти белән әнигә кайтып әйткәч, әниңең бик борчылганы истә калган. Борчылырлык та иде шул. Миңа бары тик – 18, ә булачак иремә 25 яшь. Авылда беренчеләрдән булып туй машиналарына утырып, авыл советында никахыбызны теркәдек. Бу 1975 ел иде. Мари Иле Республикасының Морки районндагы Марый Комыгырҗасы авылында төп йортта яши башладык. Ирем Хакимҗанның дүрт кыз туганы мине үз сеңелләре кебек кабул итте. Төп йорт булгач, бездә һәрвакыт кунак: берсе кайта, берсе китә, җәй буге апаларның балалары каникулда була иде. Сабантуйларда хәтта 25–30 кешегә кадәр җыелабыз.

70–80 нче елларда колхозыбызның гөрләп чәчәк аткан чоры. Ирем Казаннан кайтып колхозга шофер булып урнашты. Үзем күрше авылда тегүче булып эшли башладым. 20 яшем тулганда улыбыз Илдар туды. Улыбыз тугач, кайнатам Мәгъсүмҗанның бик куанганы истә калган. «Нәсел давамчысы!» – дия иде ул. Шуннан кызым Гөлнар, төпчегебез Илсур дөньяга килде. Без гел эштә булдык, балаларны кайнамам Мәдинә карады. Мин әнигә бик рәхмәтле. Әби-бабай тәрбиясендә үскән балалар тәртипле була. Олы улыбыз гаиләсә белән Казанда яши. ПАТП-2 дә контроль-ревизия хезмәте җитәкчесе. Киленебез белән оныкларыбыз Ләйлә, Искәндәр, Салихны тәрбиялиләр.

Кызыбыз Гөлнар мәктәптә укыганда ук журналист булам дия иде – теләгенә иреште. «Болгар радиосы»нда яңалыклар алып бара. Киявебез белән ике бала үстерәләр. Уллары Рамазан – көрәшче, кызлары Таңсылу «Апуш» балалар театр студиясенә йөри. Оныгыбыз уйнаган спектакльләренә барып карыйбыз. Төпчек улыбыз Илсур кечкенәдән әтием янына барып догалар өйрәнергә ярата иде. Бүген ул дин юлында. Камилә белән Азамат та әтиләре белән намаз укый. Тиздән кечкенә Ясминәбез дә өйрәнер. Бөтен теләгебез – балаларыбыз һәм оныкларыбыз тәүфыйклы, исән-сау, бәхетле булсыннар.

Киләсе елга Алтын туебызны үткәрәчәкбез, Аллаһы боекса. Өлкән яшьтә булуыбызга карамастан, тик утырырга яратмыйбыз: бакча да үстерәбез, мал да тотарбыз. Җәй буге оныкларыбыз белән мәш килеп вакытның узганың сезми дә калабыз. Оныкларны авыл эшенә өйрәтәбез. Бала эшләп үсәргә тиеш дип уйлыйбыз. Илле ел гомер күз ачып йомганчы узган да киткән. 18 яшемдә кияүгә чыгуыма бервакытта да үкенмәдем. Һәрвакыт иремнең ярдамен тоеп яшәдем. Әти-әнисе булганнар гына җирдә нык басып тора, чөнки таянырга кешеләре бар. Безгә дә озак еллар балаларыбызга терәк булып яшәргә насып булсын иде.

Әминә ШАКИРОВА.

Мари Иле Республикасы, Морки районы.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2024

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сөембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтентатар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сөембика»
журналының
дәвамчысы.

Элемтә, мәгълүмати
технологияләр һәм
массакуләм
коммуникацияләр
өлкәсендәге
күзәтчелек буенча
Федераль хезмәтендә
(Роскомнадзор)
2024 елның
27 апрелендә
«Сөембика»
дип теркәлгән.
Теркәу таныклыгы
Эл № ФС 77-87124

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчермәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
жәмгыяте

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары
Гөлнур Хәсәншина 8 (843) 222-09-78
Алсу Шакирова

Әдәби мөхәррир
Эльмира Закирова
Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова
Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Сайт мөхәррире
Камилә Димәхәмәтова
Дизайнер-верстальщик
Анна Арахамия
Корректор
Фирдәвес Исмәгыйлева
Фотокорреспондент
Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сөләйманова

Кулъязмаларга бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Редакциянең язмача рөхсәтәннән башка
материалларны «Сөембика»дән күчереп
басу тыела.

Тышлыкта:
Гөлнур Фәхриева
Фото: Анна Арахамия

Автор фикере редакция фикере белән
туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның этәлгәе (фото, текст)
аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакция адресы: 420066,
Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы, 2.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы ПАП рәсми каталогы:
Татарстанда П2204 (ярты еллык),
П8299 (берьеллык)
Татарстаннан
читтә: П0279

Нәшер итүче: «Татмедиа» АҖ
420097, Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Академия урамы, 2

Кагазь форматы 60x90¹/₈
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 27.06.2024 ел.
Чыгу көне: 5.07.2024 ел.
Заказ А-1458
Тираж 5885

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакуләм
коммуникацияләр республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗҗәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сююмбик»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
очракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗҗәгать итегез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе ирекле.

8 ИЮЛЬ – ГАИЛӘ, МӘХӘББӘТ ҺӘМ ТУГРЫЛЫК КӨНЕ

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир сүзе

Кадерле укучым!

Интернетта ныклы, бөхетле гаиләнең чек-листларын – гаилә кагыйдәләрен өйрәнеп чыктым. Төрле психологлар төрле исемлек тәкъдим итә. Аларның кайберләре 20 пункттан тора, ә кайберләре хәтта 30 га ук җитә. Әмма менә бу пунктлар барысында да бар.

✓ Хисләрегезне яшермәгез – үзегезнең мәхәббәтегезне күрсәтүдән тартынмагыз. Ярату сүзләрен ишетеп тору һәркемгә ошый.

✓ Кичке ашка бөтен гаилә белән җыелырга тырышыгыз. Бүгенге көн ничек узуы турында сөйләшү өчен искиткеч мөмкинлек бу. Хәтта күңелсезрәк айберләр турында сүз барса да, гаиләнең һәр әгъзасын авыр вакытларны бергә җиңеп булуына ышандыра әлеге аралашулар.

✓ Гаилә традицияләре булдырыгыз. Алар сезнең гаиләне кабатланмас итә, гаилә әгъзаларында бердәмлек хисе тудыра.

✓ Гаилә эчендә ешрак аралашыгыз. Тикшеренүләр күрсәткәнчә, олылар белән еш аралашкан балалар үзләрен ышанычлырак һәм бөхетлерәк хис итә.

✓ Өй эшләрен бергә башкарыгыз. Йорт эчендәге мәшәкәтьләренә барлык гаилә әгъзалары арасында бүлешеп эшләгез. Бу, үз чиратында, сезне берләштерә, бер-берегезгә хөрмәтне арттыра.

✓ Гаилә тарихын сөйләп торыгыз. Балаларга үзегезнең һәм гаиләнең башка әгъзаларының балачагы турында сөйләү мөһим. Балаларга ата-аналарын яхшырак аңларга мөмкинлек бирә бу.

✓ Берәр йорт хайваны тотыгыз. Аның турында кайгырту балаларда җаваплылык хисе тәрбияләчәк.

✓ Гаилә әгъзаларын шәхес буларак хөрмәт итегез. Һәркемнең үз гадәте, үз кимчелекләре һәм уңай яклары бар. Бер-берегезгә ярдәм итегез, юл куегыз.

✓ Гаиләнең һәр әгъзасы өчен үзенең әһәмиятле булуын тою бик мөһим.

✓ Бер-берегез турында кайгыртыгыз. Гаилә әгъзалары яраткан вак-төякне сатып алыгыз: бу – алар сезнең өчен кадерле икәннән, яныгызда булмаганда да алар турында уйлавыгызны күрсәтә.

Укыдым да, үзегезнең гаилә чек-листын барлап чыгарга булдым. Болай Аллага шөкер кебек. Тик менә бер табын артына җыелу бәйрәм көннәрендә генә калган икән. Мин гаиләгә яшә килеп булып килгәндә бөтенемне җыелмыйча өстәл артына да утырмый идек. Алай гына да түгел, иртәнге һәм көндөзге ашны кухня бүлмәсендә ашасак, кич табынны залда әзерли идек. Бу дәү әни – олы кайнамам керткән гадәт иде. Ә мин аны сакламаганмын...

Көн дәвамында булган хәлләрне сөйләшү дә кичке ашка бергә җыелу гадәте белән бергә югалган. Кызганыч... Ә ул кирәк, бик кирәк. 2 яшьлек оныгымын күз алдымда тотып әйтәм моны. Ул һәр кичне йокы алдыннан узган көнне барлап чыгуны сорый – кат-кат сөйләтә...

Шактый күп уйлануларга этәрде әле мине бу чек-лист.

Сезгә дә әлеге кагыйдәләргә тагын бер кат күз салырга киңәш итәм: онытылганны яңарту, булмаганын булдыру теләге тумасмы?..

Яратып, Лариса МАЛИКОВА

«Безнең тышлыкта»

Безнең бизнестә хатын-кызлар аз. Бигрәк тә бетон җитештерүчеләр. Мөгаен, Казанда мин берүземдер: ике заводыбыз эшләп тора. Сигез ел эчендә акренләп үз исемебезне булдырдык – «Мегабетон»ны инде таннылар.»

10

Йөрәк кушуы
Гөлнур Сафиуллина

6

Бер тамчы ярату
хақына
Лилия Гәрәева

16

Татарча
StandUp
Алсу Хәбибуллина

24

Кәләпушле
остаз
Чулпан Галиәхмәтова

Заман һәм без

Сәнәгатътә –
хатын-кыз
Чулпан Галиәхмәтова

Татар дөньясы

Бәхетлемен дип
уиласаң,
бәхетле буласың
Гөлнур Сафиуллина

Мәдәни тормыш

Төшләрем арасы –
сөюем дәвасы
Айсинә Хәлиуллина

Китап уку ул –
сәяхәт
Гүзәл Хәсәнова

Эзләрбез синә
шигырьләреңнән...
Эльмира Закирова

Яшәеш

14 Бер хат тарихы
Наил Мостафин

Эх, жиләкле жәйләр...
Эльмира Закирова

Таиланд
Камилә Сөләйманова

20 «Мин иң элек аның
тыйнаклығын күрдәм...»
Илшат Вәлиев

Хуҗабикә

28 Сорау–жавап
Сөйләшү
әдәп-әхлагы

35 Көннәре
шундый...

36 Кура жиләгеннән
шикәрсез каинатма,
пирог һәм смузи

42

48

50

54

56

58

59

62

30

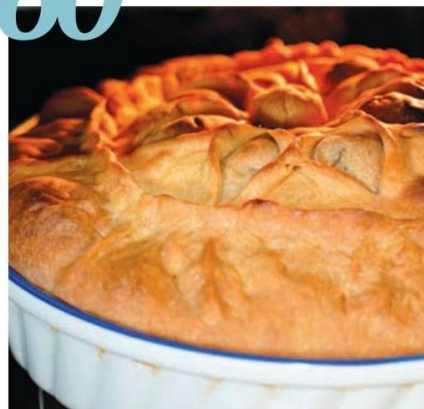
Киребеткән
Камәрия Вафина

44

«Күңеләмдә
ун аргамак»
Лилия Гәрәева

60

Сарман
бәлеше
Ризилә Мөгыйнова

Безнең патриархаль жәмгыятьтә хатын-кызның гаиләдәге фидакарылыгына гомер-гомергә макталган. Ул бүген дә шулай. Үрнәк хатын-кыз дигәндә без иренәң мәнфәгәткә белән яшәүче, эштә дә, өйдә дә барысына өлгерүче, хис-кичерешләрен эченә йотып яшәүче хатын-кызны күзаллыбыз. Ул – ире өчен дә, дуслары, күршеләре, хезмәттәшләре – барысы өчен дә уңай. Психологиядә хәтта «уңайлы хатын» дигән термин да бар. Бөтен кешегә дә ярагач тырышучы хатын-кызларга карата кулланыла ул. Беренче карашка уңайлы булу начар түгел дә кебек. Ләкин «уңайлы» һәм «бәхетле» дигән төшенчәләр арасында тигезлек билгесе юк.

Лилия
ГӘРӘЕВА

БЕР ТАМЧЫ ЯРАТУ ХАКЫНА

«Уңайлы хатын» нинди була?

Үзеннән файдаланырга ирек биргән, күндәм һәм күпне таләп итмәгән хатын-кызлар һәр заманда әйбәт саналган. Ире аны яратсын, хөрмәт итсен, кыйммәтен аңласын, кайгыртсын, гаиләдә жылы мөнәсәбәтләр булсын өчен, ул барысын да ире теләгәнчә эшләргә әзер. Эштән китәргә куша икән, китә. Бу күлмәгәңне кимә, дисә, кими.

Ризыкның да ул яратканын гына пешерә. «Уңайлы хатын» дигән билгеләмәне психолог, гаилә психотерапевты Елена Якимочева әнә шулай аңлата.

– Бу – ярату диярсез. Башкалар өчен үз теләкләреңне, үз хисләреңне корбан итеп яшәү ярату була алмый. Моңы кайгырту, опека, контроль, кызгану, бәйлелек дияргә мөмкин, ләкин ярату дип берничек тә атап булмый. Үз мәнфәгатләреңне читкә

этәрү бәрабәрәнә яратуны сатып алу, дип буладыр, бәлки, – ди белгеч. – Уңайлы хатынга ир-ат бик тиз ияләнә. Һәркемнең үзенә уңайлы партнер табасы килә. Андый кеше жайлы аяк киеме кебек бит ул, кырмый, авырттырмый, ардырмый... Тик ирләр мондый хатын-кызны бәяләми. Ул аннан файдалана гына. «Үзе шундый түзем». «Ул беркайчан да китми». «Ул барысына да риза» – күп очракта алар шулайрак уйлый.

Мондый мөнәсәбәтләр ир-атның үзе өчен дә файдалы түгел. Ир-атның күчеленә табигатьтән үк яулау, кайгырту салынган. Аның көчле, яклаучы, герой булу ихтыяжы бар. Ә уңайлы, яхшы хатын-кыз белән аның бу ихтыяжы берничек тә канәгатьләнделерми. Хатыны өчен ул тагын бер бала гына. Уңайлы хатын үзен алыштыргысыз дип саный. Ләкин тормышта киресе күренә, андый хатыннан ирләр бик жайлы китә. Ул бит – «эни». Энидән иртәме-соңмы китәргә, аерылырга кирәк – бала психологиясе шундый. Үзе өчен бөтенесен эшләргә, аның барлык проблемаларын хәл итәргә әзер хатын-кыз янында ир-ат көчсезләнә. Аңа үзен яңа жинүләргә этәрүче кирәк. Һәм берзаман ул үзенә шундыйны таба да. Аннары барысы да аптырый: нәрсә житмәде икән, хатыны менә дигән: тырыш, уңган, бөтен эшне булдыра...

Хатын-кызның уңайлы булырга тырышуы гаиләдә генә түгел, коллективта да күренә. Ул барысына да ярдәм итә. Башкаларның вазыйфасын үзенә ала. Аның тырышлыгын бәяләрләр, яхшылыкка яхшылык белән түләрләр дип көтә. Тик өметте акланмый. Күчеленнән ул үзенә дәрәжә яшәмәгән аңлай, ләкин берни дә үзгәртә алмый. Ә бу торабара эчке конфликтка китерә. Агрессия, үпкә, үч алырга теләү барлыкка килә. Болар хатын-кызның шәхесен акрынлап жимерә. Аның үзенә куйган бәясә төшә, үз алдында кыйммәте югала башлый. Бу – шәхеснең фажигәсе. Тагын да зуррак фажигә – уңайлы хатын үзе кебек үк уңайлы кызлар үстерә. Балалар бит безнең үрнәктә үсә. Тормышта нинди булырга кирәк-леген аларга без күрсәтәбез.

«Уңайлы» булуның сәбәпләре

Психолог белдерүенчә, моның сәбәпләрен балачактан эзләргә кирәк.

– «Уңайлы» булуның нигезендә эни һәм бала мөнәсәбәтләре ята.

Безне яратулары, кайгырту, бәяләүләре – һәрберебезнең табигый ихтыяжы. Әлеге хисләрнең

**Елена ЯКИМОЧЕВА,
гаилә психотерапевты,
балалар психологы:
«Гомер буе үзенә
теләкләрен яшереп, башкалар
мәнфәгатен генә кайгыртуны
бәхет дип атавы кыен.
Тырышлыгыңны бәяләрләр
дип көтеп яшәү күңелдә үпкә,
ачу тудыра. Кагыйдә буларак,
ул беркайчан да бәяләнми».**

чыганагы була. Гаиләдә аны берберсенә ир белән хатын бирергә тиеш. Һәрхәлдә, гармонияле мөнәсәбәтләрдә бу шулай. Кызганыч, бөтен гаиләдә дә андый мөнәсәбәт корылмый. Хатын-кыз ире тарафыннан үзенә житәрлек ярату, жылылык, кайгырту тоймый. Ул аның башка чыганагын эзләргә мәжбүр. Күп очракта бу рольне бала үти.

Бала үзе дә әнисенең яратуына мохтаж. Нәрсәдер өчен дә түгел, бары тик булганы, бу дөньяга туганы өчен генә тулаем яратуга! Бу ярату – сәламәт психиканың һәм уңышлы шәхеснең нигезе.

Үзгәдә булганны гына башкаларга биреп була. Үзенә дә ярату житмәгән эни аны баласына болай гына бирә алмый. Ул аны нәрсәдер өчен бирә. Яхшы укуганга, сүз тыңлаганга, булышканга, үзен яхшы тотканга, әдәпле булганга...

Яратуга лаек булсын өчен, бала әнисенең теләпләре белән киле-

шергә мәжбүр була. Аның хисләре, кичерешләре өчен җаваплылыкны үз өстенә ала. «Мин сине шатландырым, борчуга салмам, күчеленә төшермәм, мине бары ярат кына...» Моның өчен ул бар тырышлыгын куя. Үз-үзе булып түгел, әнисенең яратуына лаеклы кызы булып яши башлый. Энидән ул яратуны «сатып ала». Аның аңына «кешене болай гына яратып булмый, нәрсә өчендер яраталар» дигән уй сеңә. Кыз бала үзенә төрле рольләр башкаруына ияләшә. Әнисе өчен ул дус та, яклаучы да, киңәшче дә, әти дә, эни дә, партнер да булырга риза. Үз тормышын коргач та, ул шушы рольләргә башкарудан туктамый. Ире өчен әти дә, эни дә, хатын да, булышчы да – барысын берьюлы колачларга омыла. Хатын-кызның вакыт-вакыт төрле рольләргә керүе табигый үзе, монда бер начарлык та юк. Ләкин шушы рольләргә башкару өчен ул үз мәнфәгатьләрен һәрдаим корбан итәргә тиеш түгел. Уңайлы хатын-кызда әлеге чик югала, бу рольләргә ул тигез итеп бүлә алмый.

Кешенең яратуга гына түгел, үзен тыңлауларына, аның белән килешүләренә дә ихтыяж бар. Эни кеше дә үзен тыңлауларын тели. Ир тыңламый, бу вазыйфа янә бала өстенә төшә. «Эни, мин сине тыңлыйм, юл куям, мине кире генә какма...» «Барысы да син теләгәнчә булып: аш та пешерермен, өй дә җыештырырмын, «бишле»гә генә укырман...» Кечкенәдән барысы белән килешү, башкалар теләгәнчә яшәү, үзенә теләкләрен яшерергә өйрәнү психологиясе барлыкка килә. Болар барысы да яратуга лаек булсын өчен эшләнә. Соңыннан кыз баланың юлында проблемалы ир-атлар гына очравына аптырыйсы юк. Ул андыйларны үзе эзләп таба. Аларның проблемаларын үзе хәл итәргә алына. Ул бит кечкенәдән шуңа өйрәнгән. Мондый хатын-кыз белән яшәгән ир-атка артыгын тырышырга кирәкми. Гаиләне җигелеп тартучы «ат» барында ник тырышырга? Уңайлы хатын акрынлап кына «итәкле ир»гә әверелә – акчасын да үзе таба, балаларын да

Ландыш ӘБҮДӘРОВА,
язучы, ике қыз әнісе

Без, хатын-қыздар, гасырлар буена «ир-ат алдан бара, хатын-қыз аңа иярә» дип яшибез. Патриархаль жәмгыятә хатын-қыз уңайлы булганда ғына, аңа урын бар. «Син бит хатын-қыз, син түзәргә тиеш» дигән императивны XXI гасырда да еш иштергә туры килә. Мәсәлән, гаиләдә авыру кеше бар икән, априори – аны хатын-қыз қарарға тиеш, гаилә әғзалары турында көндәлек қайғырту да (ашарға пешерү, кер юу, өй жыештыру) – хатын-қыз бурычы. Хәтта шушы сүзләргә укыганда да, күпләрнең күңеле тырнанып куячак. Янәсе, ә кем бурычы соң бу мәшәкәтләр? Боларға қаршы түгел мин, ләкин бу бурычларны үтәгән хатын-қызға қарата ир-атларда ОЛЫ ИХТИРАМ булырга тиеш.

Үзем дә қызлар тәрбияләгәч, бу мәсәләдә еш уйланам. Һәм күпмедер тәҗрибәмнән чыгып, шуны әйтә алам:

– беренчедән, қызларыма сүз белән күпме генә туқым да, алар минем үз-үземне тотышымны қабатлаячак. «Балаларығызны түгел, үзегезне тәрбияләгез, алар барыбер сезгә охшаячак», – диләр бит;

– икенчедән, без қыз балалар тәрбиясендә әти ролен бик аңлап бетерми-без кебек. Әти – терәк ул, Һәм моны қыз бала Һәрдаим тоеп үсәргә тиеш. Қыз балаларны иркәләп үстерү – әти бурычы.

Бервақыт қызларым иптәш қызларына қунарга китте. Беренче тапқыр. Киткәндә, әтисеннән әйттердем: «Қызым, әгәр сез анда күңелсезләнәп китсәгез яки безне сағынсағыз, елап ятмағыз. Шалтыратығыз, килеп алырбыз». Әлбәттә, алар елап қайтмадылар, әмма теләсә қайсы минутта әтиләренәң янәшәдә булырга әзерлегә алар өчен бик мөһим булғандыр дип уйлайым.

үзе үстерә, ир чишәргә тиешле проблемалар да аңа күчә.

Гаиләдә ир-ат баш булырга, ә хатын-қыз аңа буйсынырга тиеш, диарсез. Ир-ат чынлап та гаилә башлығы вазыйфасын башқара, гаиләдәгә төп мәсәләләрне үзе хәл итә икән, хатын-қыз аны бәяләп, иренәң артына ышыкланып, аның белән килешеп яши, Һәм бу дәрәс.

Уңайлы хатынға әнісе салған тағын бер установка – бергә бәхетсез булабыз. Қыз бала кечкенәдән әнисенәң кәефенә ярақлашырга өйрәнә. Әнісе үзен бәхетсез сизә икән, ул да шатланырга, үзенәң яхшы кәефен күрсәтергә қурқа. «Миңа да әни кебек бәхетсез булырга кирәк» дигән уй төпләнә. Мондый психология белән үскән бала киләчәктә үзен бәхетсез итә торған кешене сайлай. Ул үзенәң бәхетә белән әнісенәң хисләрен рәнжетүдән қурқа. Тормышындагы шатлықларын аның белән бүлешергә қыенсына.

«Уңайлы» хатын булудан ничек туктарға?

Уңайлы булуның нигезе қурку икәнән ачықладык инде. Минә ярат-маслар, минә ташларлар, кире қағарлар дигән қурку хатын-қызны башта үз әнісе, аннары ире, дуслары, хезмәт-тәшләре өчен уңайлы итәргә этәрә.

– Алар мөнәсәбәтләрдә еш қына ярату белән қурқуны бутый – ди психолог. – «Ирем яратмас, башқага китәр» дип яшәу яратудан түгел, қурқудан. Уңайлы хатын-қыз ир-атқа авырлық китерүдән қурқа. Аннан бернинди ярдәм сорамай. «Ул эшне үземә эшләп қую жайлырак», – ди. Әйттик, ире эшкә машина белән йөри, хатынның машинасы юк. Эштән қайтышлы мине дә кереп ал дип сорау аның өчен мөмкин булмаған эш. Ничек инде, ире аны ярты сәгәт көтеп утырсынмы? Уңайлы хатын үзенә бүләкләр таләп итми. Әле ире үзе белеп бирсә дә, аны алырга қыенсына, мондый бүләккә үзен лаек

түгел дип саный, минем өчен ақчасын сарыф итте, ди. Бу – хатын-қызда кечкенәдән гаеп хисен тәрбияләгәннән – син башқалар турында уйла, синәң хакта башқалар ни әйтер, дигәннән.

Психолог фикеренчә, уңай хатынның көчсезлегә қурқуда Һәм үзен гаепке хис итүдә. Кеше берқайчан да 100 процент қанәгәтә түгел. Шуңа күрә башқаларның хисләрен қанәгәтәләндерергә тырышып қына бәхетле булып булмай.

Уңайлы хатыннар күп очрақта перфекционистлар. Аларның барысы да идеаль булырга тиеш. Ул моның өчен кечкенәдән жан-фәрманға тырыша. «Әни, мин «дүртле» алдым, мин молодецмы?» – «Бишле» алсаң, молодец булырсың!» «Бишле» алғаннан соң, «чиреккә «бишле» чықсын». Чиректә «бишле» булса, «мәктәпне «бишле»гә тәмамла, аннары молодец булырсың...» Шул рәвешле әни кеше қызын тағын да тырышырга этәрәм дип уйлай. Мондый хатын-қыз гомере буена тырышачак, Һәм аның берқайчан да чиге булмачак, димәк, ул берқайчан да молодец булмачак.

Безнең жәмгыятә инде күптән ирләр Һәм хатыннар арасында хо-куклар тигез. Ләкин қайбер хатын-қызларға ир-аттан нәрсәдер сорау оят. Ақча сорауға оят, ярдәм сорауға оят, бүләкне сорап алырга оят, бала қарашуын теләу оят, ир-ат ашарға әзерләп йөрсә оят... Ә бит ир-атларның берсә дә алай уйламай. Хатын-қыз аның артыннан юса, жыйса, пешерсә, гаилә өчен ақча эшләп тапса – берсә дә оят түгел.

Белеп торам, хәзер укучылардан кем дә булса берәу: «Сорағанға қарап, эшләми бит ул аны», – диячәк.

– Ир-аттан эшли алмассыңмы, дип сорауға ярамай. – ди психолог Елена Николаевна. – Мондый сорауға үзеннән-үзе «юк» дип жауап бирәсе килә. Аларға сүз белән конкрет әйтергә кирәк: «Миңа шушы эшне эшләп бир!» «Туған көнемә ақ розалар бүләк ит!» Ир-атлар вербаль сигналларны укый белми. «Мин ақ розалар яратам», – дигәнәгезне, «алай икән» дип кенә уйлап бетерәчәк ул.

Хатын-кыз үзенең уңайлы булу-ын гомере буена белмәскә мөмкин. Әгәр бу гаиләдәгеләрнең берсенә дә зыян китерми, аларның психикасын жимерми, ә хатын-кыз үзен бәхетсез итеп тоймый икән, дәресең әйткәндә, бу очракта ниндидер начарлык күрмим. Якин кешеләребезне кайгырту, аларга булышу, аларның теләкләрен истә тоту – бәхетле гаиләнең нигезе. Без моны юкка чыгарырга, бу начар диарга тиеш түгел. Алар үзара баланста булсын! Хатын-кыз ирен үз ягыннан, үзе булдыра алганча кайгырта, аның тормышын уңайлы итәргә тырыша. Ир-ат исә үз ягыннан – акча таба, килеп туган проблемаларны хәл итә, хатынына, балаларына ышанычлы терәк була. Ә инде кинәт кенә хатын-кыз үзен-нән файдалануларын аңлап алып, бу аңа ошамый башлый икән, бу – туктарга сигнал. Туктарга һәм үз кичерешләреңне анализларга. Үз теләкләреңне дә искә ала башларга. Үзенең уңайлы булуын аңлап, ул иң элек «мин моны кем өчен эшлим? Бу аларга чынлап та кирәкме?» дигән сорауларга җавап эзләсен.

Психолог фикеренчә, бергә озак гомер иткән парларга мөнәсәбәтләрдә нәрсәнендер үзгәртүе кыен, ләкин мөмкин. Моңы үзара кагыйдәләр булдырудан башларга киңәш итә ул. Мәсәлән, бу юлы син теләгәнчә эшлибез икән, икенче юлы мин теләгәнчә булчак. Син минем болай киченүемне телисең икән, мин дә синен тышкы кыяфәтеңне берәз үзгәртүеңне теләм.

– Кагыйдәләр – гаиләнең нигезе, – ди Елена Николаевна. – Хисләреңне белдерергә өйрәнү дә мөһим. Мин – бар. Мин шундый хисләр кичерәм. Мин шундый мөнәсәбәтләр теләм.

Тормышның бер мөһим закончалыгы бар – үз көчең, вақытың, акчаң кергән нәрсә синен өчен кадерле була, – Ир кеше бүләкләр бирми, вақытын, көчен сарыф итми икән – сез аның өчен кыйммәтле була алмыйсыз. Бу закончалык үз-үзегезгә түгел, көчегезгә дә кагыла. Үзегезгә үзегез никадәр күбрәк бирсегез, үз алдыгызда кыйммәтегез дә шуның кадер югарырак була. Бирү дигәндә

Руфия
РӘХМӘТУЛЛИНА,
журналист, игезек кызлар әнисе

Минемчә, бик теләсәң дә, хәзер уңайлы бала үстереп булмый. Бүгенге балалар икенче төрле. Алар син әйткән һәр сүз белән килешми. Башта әле: «Бу нәрсә өчен кирәк», дип уйлый. Яшь әниләр үзләре дә бүген башкача фикерли: баласының теләкләре, омтылышлары, үзенчәлекләре хуплана, үстерелә. Әмма балаларны кайчагында «син-син» дип кенә үстерүләре мине сагайта. Эгоистлыкка китермәс бу дигән шигем бар.

Барысы да фәкать тәрбиядән генә тора дип тә әйтмәс идек. Игезек кызларымның берсе артык җаваплы. Миңа, укытучысына авырлык китермәс өчен, ул бар эшне җиренә җиткереп эшли, тыңлаучан. Ә аның игезек сыңары кеше ни әйтер икән дип тормый: үзе дәресең дип тапканны эшли.

Безне кечкенәдән кешеләргә уңайлы, тыңлаучан итеп үстерергә тырыштылар. Күндәмлек хупланды. Хәзер кызларым мине үзләре тәрбияли: «Әни, утыр, безнең гаиләдә һәркемнең кулы-аягы бар», – диләр.

Гомер буге кемгәдер яраклашып, идеаль хатын, идеаль әни булырга тырышып яшәүне тулы бәхет дип әйтүе кыен. Хатын-кыз үзенең гаиләсе өчен, әлбәттә, күпне эшли. Уңайлы булмыйм әле дип кенә өстөбездән җаваплыкны төшерә алмыйбыз. Ләкин бу тормышның бар мәгънәсенә әйләнмәскә, үз хыялларың, үз мәнфәгатьләрең гомер буге читкә этәрелеп килмәскә тиештер. Алтын урталыкны сакларга кирәк.

бары матди, физик әйберләр генә күздә тотылмый – яңа белем, яңа тәэсирләр, яңа хисләр дә шуңа керә.

Бүген яшьләрнең психология өлкәсендә шактый белемле булулары да искәртә белгеч:

– Әле егерме ел элек кенә дә бу хакта мәгълүмат аз иде. Хәзер яшьләр психология белән ныграк кызыксына. «Башкалар ни әйтер» дигән курку аларда юк. Яшь әниләрдә дә күзәтәм мин аны. Алар балаларын хисләреннән оялмаска, теләкләрен яшермәскә өйрәтә. Икенче бер баланы көттермик дип

кенә, үзенең атынгычтан тизрәк төшерергә ашыкмый алар, туйганчы атынырга ирек бирә. «Әйдә, бирик, елый бит», – дип, баласының кулындагы уенчыкны кызыгып елаган малайга да алып бирми. Шуңа рәвешле үз чикләреңне билгеләүең мөһимлеген аңлата.

Ләкин үз теләкләреңне, үз мәнфәгатьләреңне генә гел беренче урынга куярга омтылу – анысы инде икенче чик. Башкалар турында да кайгырту – ул шулай ук безнең ихтыяҗыбыз. Кеше социумда яши һәм бары үзен генә уйлап яши алмый.

ӘГӘР СЕЗ

- акчагыңны үзегезгә караганда гаиләгезгә күбрәк тотасыз;
- үзегездән үз акчагыңны кызганасыз;
- һәрвакыт диарлек үзегез теләгәнне түгел, ирегез теләгәнне эшлисез;
- ирегезнең идеяләре белән генә яшисез;
- гел сез генә юл куясыз;
- гаиләдәге күңелсезлекләр өчен үзегезне гаепле тоясыз;
- гаиләнең күпчелек проблемаларын сез хәл итәсез;
- ирегезнең кимчелекләренә күз йомасыз, шулай тиеш дип кабул итәсез;
- юк дип әйтә белмисез, үзегез теләмәсегез дә, баш тарта алмыйсыз;
- алганга караганда күбрәк бирәсез.

Бу очракта уйланырга кирәк, бәлки, сез уңайлы хатындыр.

ЙӨРӘК КУШУЫ

Гөлнур САФИУЛЛИНА

– Күпләр нәрсәдер килеп чыкмаса, кемнәдер гаепли яки кемгәдер үпкәли башлый. Ә мин андый чакта: «Гөлнәра, тынычлан, болар бар да вакытлыча», – дим. Һәм барысы да үзеннән-үзе хәл ителә. Югары көчләр булышкан мизгелләрне сизәсең ул... Майор да беренче тапкыр баргач: «Бу соң сиңа нәрсәгә кирәк?» – дип сорады... «Мин сезгә булышам, балаларга булышам, ә миңа Аллаһы Тәгалә булыша», – дип җавап бирдем. Хәтта иң катлаулы ситуацияләрдә дә бер чишелеш табыла. Син аны чабып-чабып эзләмәсәң дә... Әле быел кыш бөтен базаларда материал бетте. Иртәгә нәрсә төйим инде, дип уйлыйм. Һәм шул вакыт бер танышым шалтырата: «Гөлнәра, миндә артык материал бар», – ди... «Мегабетон» төзелеш-сәнәгать сәүдә компаниясе директоры Гөлнәра Шамил кызы ФӘХРИЕВА затлы костюм-күлмәкләрне сирәк кия. Башка җитәкче хатын-кызлар кебек биек үкчәле туфлидән дә йөрми ул. Аның эш урынында – бетон тузаны, яңгыр яуган вакытларда – ерып йөрмәслек саз, пычрак. Тик бу төп сәбәп түгел. Анысы хакында – аз гына соңрак. Ябык тәрәзәләрдән завод гөрелтесе, әле килеп туктаган, әле кузгалып киткән машиналар тавышы ишетелеп тора. Алдында яткан өч телефоны тынып тормый – әңгәмәбез әледән-әле бүленә. Шуңа да бер сүздән – икенчесенә, бер географик урыннан икенчесенә, өченчесенә күчәбез. Аны сындырган, тезләндергән түгел, ә үстергән, чыныктырган, көчле иткән сынаулар турында сөйләшәбез.

Фото: Анна Арахамия һәм шәхси архивтан

Татарстан, Кукмара шәһәре

Мин – Кукмара кызы. 1997 елда урта мәктәпне тәмамлаганнан соң Казан авиация техникумына укырга кердем. Хыял артыннан бару түгел иде бу. Әти белән әни түләп укыта алмаганга, башка уку йортына керү мөмкинлеген булмаганга сайладым мин аны. Параллель рәвештә бухгалтерга да укыдым – техникумнан махсус урта ике белем белән чыктым. Диплом алгач, 22 нче заводта оператор булып эшли башладым. Моңарчы бер ел бие хезмәт хакы түләмәгәннәр иде: мин эшкә килгән айны халык акча алды. «Син безгә кояш кебек булдың», – диделәр... Хезмәт хакы шундый түбән иде. Әмма урнашмый чарам юк: эштән китсәм, тулай тораксыз да калачакмын. Бер елдан соң Казан авиация институтына укырга кердем. Юк, монысы да теләп түгел әле: авиация заводында эшләгәч, шул юнәлештә укырга кирәк дип санадым. Һәр көнне эштән туры институтка китәм, кичке уннарда кадәр лекцияләрдә утырам. Алты елым шулай узды.

Диплом алганнан соң бер компаниянең житәкчесе итеп дуслар Мәскәүгә эшкә чакырды. Башкала тормышыма шактый үзгәрешләр кертте – кияүгә чыктым. Озакламый үз бизнесымны ачтым – ул вакытта ук эшем бетон белән бәйләнде иде инде. 2007 елда төзелеш өлкәсендә кризис башланды. Озын-озак сөйләп торасын килми, кыскасы, мин барысын да югалттым. Үзем дә бурычлы булып калдым, миңа да миллионнар тиешләр иде. Суд юлында да йөрәп карадым – файдасы булмады... Яңа туган баламны күтәрәп Кукмарага – әниләргә кайтып кердем. Бернәрсәсез калып! Фатирсыз, машинасыз, акчасыз... Кешеләр алдында йөзем ак булсын өчен барысын да бирергә туры килде. Болар өстенә якын кешемнең хыянәтен кичердем...

Кабат аякка басу өчен сизгез ел кирәк булды. Көчле кеше генә нәрсәгәдер ирешә дип саныйм. Мәскәүдән әйләнеп кайткач, ирем белән юллар аерылгач, аңга килә алмый йөргән – кулдан эш төшкән көннәрем булды, билгеле. Аннары әкрән-әкрән генә кабат яшәргә өйрәндем.

Улыма дүрт ай тулуга, аны әнигә калдырып эшкә чыктым. Башка чарам юк, чөнки беркайдан бернинди пособие дә алмый идем. Бәхетемә, Әмир бик тыныч бала булды. Казанга килеп, «Таттелеком»га урнаштым. Кабат укырга кердем, кабат – кичке факультетка. Үз бизнесын ачкан бер танышым бухгалтер эзли иде: Казан авыл хужалыгы академиясен тәмамлап икътисадчы дипломын алуга шунда киттем. Берничә ай эчендә баш бухгалтер булып күтәрелдем. Бу танышым да бетон эшләнмәләре белән шөгыльләнә иде. Күрсәң, бетон инде минем яшмышка кергән булгандыр: анардан Казан бетон заводына эшкә киттем. 2016 елның ноябрендә исә завод янды, һәм без урамда калдык. Өлкән бухгалтер буларак бу өлкәне шактый өйрәнгән идем инде. Өч танышым белән, бер тиен акчасыз дисәң дә була, тәвәккәлләп, үз эшебезне башлап жибердек. Әлбәттә, бетон белән бәйләнде ул. Безнең сүзгә ышанып материал бирүчеләргә әлегәчә рәхмәтлемен... 2017 елда «Лента» сүздә чөлтәренәң Зәкиев, Адоратский һәм Габишев урамнарында урнашкан өч кибетте дә без эзәрләгән бетон белән калыкты. Бар да әйбәт кебек иде, тик борылышта инде тагын бер зур сынау көткән булып чыкты. 2018 елда бөтен акчабызны

Хөкүмәттән бернинди дә ярдәм булмады – безнең бизнеска грантлар каралмаган.

■ Кыска вакытлы ялга кайткан Ирек үзе белән дрон алып китчәк.

югалттык – банкротлыкка чыктык. Бер партнерыбызның намуссызлыгы аркасында булды бу хәл... Без шулай итеп икәү генә калдык. Яңа компания ачып, кабат эшли башладык. Ике ел бие башта бурыч түләдек. Инде менә әкрәнләп аякка бастык.

Мондый хәлләр кичергәннән соң кешеләргә ышанудан курыкмыйсыңмы, диләр. Хәтта гаилә дә гарипсез булмый... Ике ел бие волонтерлык белән шөгыльләнгәндә шуны аңладым – тирә-юнебездә яхшы кешеләр барыбер күбрәк.

Донецк өлкәсе, Авдеевка шәһәре

Тормышымның икенче ягы – шушы хәзер... Алдан ук әйтеп куям, анда якын кешеләрем юк. Дөрес, махсус хәрби операция уңаеннан өлешчә мобилизация башлануга, бездә самосвалда эшләүче Альберт исемле бер егетбезне озаттык. Күптән түгел менә ялга кайтып китте әле. Аңа автомат өчен «магазин», рация, пычки алып жибердек.

«Телеграмда кукмаралылар төзегән бер канал бар, СВОдагыларга ярдәм итәргә теләсәң, анда син дә кушыла аласың», – дигән сүзне беренче булып миңа сөңлем әйтте. Волонтерлыкка шулай кереп киттем... Әлегә каналны Мәскәүдә яшәүче якташыбыз Альбина Хөсниярова ачкан. Без аның белән егетләр янына бергә барып йөрибез. Сигезенчә тапкыр барырга жыенабыз менә...

Ашау-эчү, киём-салым белән проблема юк хәзер анда. Егетләр: «Хезмәт хакы түлиләр, анысын үзегез дә сатып алабыз», – диләр. Без аларга бик тә кирәк булган жиһазларны табып илтәбез: рация, пычки, «тунгуска», «тор», танклар өчен запчастылар, прицел, тепловизор, «Нива» машинасы... Баштагы мәлләрдә гуманитар ярдәмне СДЭК – курьер

Снарядлар шартлаган тавышка без шунда ук жиргә чүгәбез, Ә андагы халык игътибар да итми кебек.

ярдәме аша жибереп карадык. Әмма, кызганыч, аларның барысы да барып житмәде. Рация һәм прицелларның бер өлеше шулай юлда югалганнан соң аларны үзәбез илттеп бирергә хәл иттек. Яки ялга кайткан егетләр аркылы жиберәбез. Менә бу 480 меңлек дронны Ирек алып китчәк. 23 яшьтә генә булса да, рота командиры инде ул...

Иң куркынычы – беренче тапкыр бару булгандыр. Югыйсә ул чакта Сватово шәһәрәндә генә тора иделәр, штурмнар да юк иде әле. Аннары егетләрне Авдеевкага күчәрдәләр. Без алар белән гел элемтәдә. Менә шушы әйберләр кирәк, дип, егетләр жибергән беренче исемлектә безгә таныш сүзләр юк иде. Хәзер бер телдә сөйләшәбез инде, бу нәрсә икән, дип тормыйбыз. Алар сораган әйберләрне генә табу бик җиңел түгел. Ижевскида дроннарга каршы патроннар чыгара башладылар менә. Аны алырга рәхсәт алу – үзе бер тарих. Әлегә 100 данәгә генә заказ бирдек – туры киләме, юкмы, белмибез: оештыру эшләренә ике атна вакыт китте.

Егетләр янында күп дигәндә 15–20 минут кына булабыз. Алгы сызыктан 2–3 чакрым гына аера аларны. Алып килгән әйберләрне тиз генә бушатабыз да китәргә тырышабыз. Куркыныч: дроннар килмәсен, дип, егетләр күңне карап кына тора. Икенче, өченче тапкыр барулар бөтенләй башка: бу егетләр инде синең өчен чит кеше түгел, алар якиннарга әйләнә – кочаклашып күрешәбез. Арада кемнеләр юксынып сорыйсың – берәү дә дәшми... Шундук аңлыйсың... Безнең майор Алиев та инде өч тапкыр контузия алды, яраланды, шөкер, исән калды. Беренче килүебездә хәтта алар да безгә моннан ниндидер файда бардыр дип уйлады. Бернәрсә юк! Хәтта салымга ташламалар да каралмаган. Йөрәк кушуы бу...

■ Каядыр атышлар яңгырамаса, күңелле бер очрашу дип кенә уйлар идең...

Әгәр анда бер тапкыр барсаң, егетләрнең ничек сөнгәнән, алар күзүндәге яшәне күрсәң, инде башка бармыйча булдыра алмыйсың... (Елый.) Анда бара башлаганнан соң тормышка карашым үзгәрде. Кирәк эш белән шөгыльләнүенә аңлау сине рухи яктан чистарта, күңел тынычлыгы бирә бугай. Ике тәүлек юлда йокламыйча барабыз, кайтабыз – бик ардыра. Әмма мин анда баруны үзем өчен ял дип саныйм. Без булышмасаң, аларга боларның күбесен үз ачкаларына алырга туры килер иде. Егетләрнең берсе күптән түгел яраланды. Шуннан соң аңа күпмедер ачка түләделәр. Һәм терелеп фронтка киткәндә, әлегә ачканың яртысына ул яңа бронежилет, яңа каска сатып алды. Алар бит анда ачка ала, диючеләргә әйтәм моны... «Сбор» игълан иткәч, үзенең соңгысын китерүчеләр дә бар. Февральдә бер әби хәтта тотылган удлинителен алып килгән иде. Аларга кирәгрәк, дип. Әйткәнемчә, егетләргә техника житми. Гел шартлап яки янып тора бит. Бер атнада өч бронетранспортерны югалттылар менә. Тагын өр-яңадан җыя башларга кирәк. Көтәләр... Соңгы вакытта бизнестан кергән бөтен табышым диярлек шушы техниканы сатып алырга китә. Акчамны кызганып әйтмим. Барысын да үзгә белән алып китә аласыңмыни? Торыр жирем бар, әти-әнием, туганнарым исән-сау, алар бернәрсәгә дә мохтаж түгел. «Мерседес» та, кыйммәтле яхталар да кирәкми миңа. Кызыкмыйм...

Егетләр белән аралаша торган группада югалтулар турында язмаска тырышалар. Мине, гомумән, мондый авыр хәбәрләрдән араларга телиләр. Әмма алар, әлбәттә, барыбер килеп ирешә... Андый көннәрдә баштанаяк эшкә күмеләм: көндөз уйларга түгел, үземә суларга да вакыт калдырмыйм. Ә кичен кабат барысы да тагын искә төшә. Елап та аласың... Ә аннан башка егетләр турында уйлыйсың – аларга ярдәм итәргә кирәк. Разведчиклар отряды командиры ике атна буга элемтәгә чыкмады – эчтә гел ут иде. Аннан карыйм, Телеграмга кергән. Аллага шөкер, исән!

Атна саен яңа күлмәк, яңа аяк киеме, косметика – болар берсе дә минем хакта түгел. Кибетләргә йөрергә яратмыйм, миңа киём-салымны да сеңелләр генә ала. Халык күп булган чараларда катнашмыйм, концерт-театрларга, бәйрәмнәргә йөрмим. Дүрт ел инде ял да иткәнем юк. Тормышка шатлан алмыйм. Анда көн саен егетләрнең гомерләре кыл өстендә булганда, ничек тыныч кына концертта утырыйм?! Мин бөтен күзәнәкләрем белән тынычлык яклы. Әмма бу бит егетләрне ташларга дигән сүз түгел. Аларның ни гаебе бар? Кемдер шулай әйтә икән, димәк, ул булышмас өчен сәбәп кенә эзли...

Күкләр аязганны көтәм. Егетләрнең бөтенесен каршы алып, кочаклар идем. Алар әйләнеп кайтса, балаларга ярдәм итү мөмкинлегем дә артыр иде.

Киров өлкәсе, Сосновка шәһәре

Мин шефлыкка алган ятим балалар тәрбияләнүче интернат-мәктәп Нократ Аланы районының шушы шәһәрәндә урнашкан. Таралып баручы, кечкенә генә шәһәр ул. Нигә нәкъ менә аларны сайладыммы? Башта Казандагы берничә балалар йортына барып карадым, директорлары хәтта танышырга да чыкмады. Үзем өчен нәтижә ясадым: димәк, алар бернәрсәгә дә мохтаж түгел. Ә Сосновкага барып

чыгуым юкка түгел – Кукмарага якын ул. Анда 125 бала тәрбияләнә. Шулай итеп, минем хәзер балам берәү генә түгел, ә йөз егерме алтау. Алар арасында эти-әниләрен югалткан Донецк балалары да бар.

Интернат-мәктәпнең бинасы узган гасырның алтмышынчы елларында ук төзелгән – ремонт кирәк. Быел фасадларын эшләтербез дип уйлаган идем, әлегә килеп чыкмый менә. Егетләр өчен тотылган чыгымнар күбрәк... Балаларның зурраклары интернат-мәктәптә гаилә-гаилә булып яши. Без аларга душ кабиналары алып куйдык, һәр баланың ята торган матрасларын алыштырдык. Елына ике тапкыр – Яңа ел алдыннан һәм 1 июньдә яннарына барып кайтабыз. Яңа ел алдыннан, кемгә нинди бүләк кирәк, языгыз, дип сорадык. Озын исемлек жибәрделәр. Бер атна шуның белән генә шөгыльләндек – маркетплейсларга заказ бирдек. Аның каравы, бөтен балалар уенчыгының, алар бүген кигән киёмнәрен исемнәрен беләм хәзер. Һәрберсенең теләген үтәдек! Миңа бернәрсә дә кирәкми дигәннәренә дә бүләк алдык. Бер баруыбызда кечкенәләренң урамга барысы да бертөрле комбинезоннардан чыгуын күргән идем: аларга төрле-төрле яңа кышкы комбинезоннар сайладык. Балалар бакчасы балаларына охшап калдылар...

Без Донецкига китәр алдыннан интернат балалары солдатларга хатлар язалар, үз куллары белән ниндидер бүләкләр әзерлиләр. Аннары җавап көтә башлыйлар. Егетләр, гадәттә, хатларны укыганны видеога төшереп жибәрәләр. Балалар шуны бик көтеп ала инде. «Әйттегез әле, минем хатны укысыңнар!» – диләр. Егетләр ул хатларны укыганда гел елыйлар: кәгазь битенә төшмәгән юллар аша, монда да кемгәдер авыр икәнән күрәләр – түзәргә кирәген аңлыйлар. Донецкидан килгән балаларның берсе – Карина исемле кыз – берьюлы ике-өч солдатка хат яза, ә икенчесе бу эшләргә әлегә катышмый. Аңа бик авыр, диләр...

Юлдан, егетләр яныннан кайтып кергәч иң элек улымны кочаклап алам. Кочактан гына тиз чыга – буй житеп килә бит инде... Эти белән әни һәрчак артымнан борчылып калалар. «Кызым, башка барма инде, куркыныч бит», – ди эти. «Бармыйча булдыра алмыйм, алар миңа балаларым кебек», – дим. Әйе, гаиләм зур минем, балаларым йөз егерме алтау гына да түгел...

Казан, Магистраль урамы

Класс житәкчем Наилә Билаловна очраткан саен шакката: «Кечкенә генә Гөлнарадан шундый житәкче үсәр дип уйламыйм идек», – ди. Мәктәптә бик тыныч, сабыр идем. Холкымда үжәтлек бар иде, әлбәттә, әмма мине үзгәртүче, ныгытучы тормыш булды. Бүгенге уңышларымны күрүчеләр, балки, гел шулай булган дип уйлыйлардыр. Юк! Бетонга тотынган гына вакытта тәүлеккә егермешәр сәгать эшләдем: иртәнге биштә киләм, караңгы төндә генә китә идем. Беренче өч елым шулай узды. Акча миңа күктән яумады... Компанияне юк жирдән бар иттем, берәмтекләп жыйдым. Лизингга һәр машинаны ничек алуыбызны бик яхшы хәтерлим. Заводлар урнашкан Магистраль урамы буйлап узучы машиналар арасыннан үзеңнең әллә кайдан таныйсың.

Безнең бизнестә хатын-кызлар аз. Бигрәк тә бетон житештерүчеләр. Мөгаен, Казанда мин берүземдер: ике заво-

дыбыз эшләп тора. Сигез ел эчендә әкреләп үз исемебезне булдырдык – «Мегабетон»ны инде танылар. Берәүне дә авыр хәлдә калдырганым юк. Минем өчен компаниянең һәм үземнең исемем – иң мөһиме: алар бер-берсеннән аерылмый. Билгеле инде, миңа бизнестә хатын-кызга караган кебек карамыйлар – ир-ат житешкеләргә булган таләпләр куела. Үзем дә башка төрле мөнәсәбәт көтмим.

Житәкче дигәннән, аңа иң кирәкле сыйфат – намуслы булу дип саныйм. Икенче урында – игелекле. Ир-атлардан гына диярлек торган коллектив белән идарә итүнең үз нечкәлекләре бар, әлбәттә. Аларның минем көчсез чагымны күргәннәре юк. Андый чагымны үзем дә хәтерләимин инде. Тырышсам да, көчсез була алмыймдыр. Йомшаклыгымны тирә-юнемдәгеләргә күрсәтергә ияләшмәгәнмен. Һәрвакыт кемгәдер терәк булдым. Без өч кыз үстек, мин – иң олысы. Минем арттан уртанчы сеңлем Казанга килде, аны ул чакта үзем эшләгән 22 нче заводка урнаштырдым, үзем белем алган факультетка укырга керергә булыштым. Икенче сеңлем дә Казанда укыды. Тулай торакта өчәү бер бүлмәдә яшәдек. Ул да хезмәт юлын 22 нче заводтан башлады. Мин салган сукмактан үтү аларга инде жиңелрәк булды.

Беренче оештырган компаниябез банкротлык белән очрашкан, Казан федераль университетына укырга кердем: бу мәсьәләләргә эчтән белергә, аңларга тиешмен дидем үз-үземә. Кабат кичке факультетта укыдым – парта артына утырмасам, үзлегемнән бер генә кодексны да ачып карый алмас идем. Өч югары белемем бар хәзер: мин дипломлы юрист та.

Әгәр тормышны яңадан башлыйсы булса, бер икеләнүсез шул ук юлны үтәр идем. Бернәрсәгә дә үкенмим! Бар нәрсәм дә бар дип саныйм. Әйткәнемчә, ихтыяжларым зур түгел. Үзем теләгән кроссовкиларны ала алам – миңа шул житә. Туксанынчы елларда, техникумга укырга кергән вакытларда тишек кроссовкилар белән кыш чыкканым булды. Аларны ябыштырып та кидем. Мин боларның берсен дә онытмадым... Әмма улымның алдына алтын юллар түшәргә жыенмыйм – барысына да үзе ирешергә тиеш. Бу мәсьәләдә мин шактый кырыс. Әмир быел 8 нче классны тәмамлады. Ул хәзер безнең икенче базада көрәк тотып үзенә яңа компьютерга акча эшли. Балага бар нәрсәне дә әзер килеш китереп тоттырсаң, аның кадере булмый – югалтырга да мөмкин дип саныйм. Гомумән, мин эшләп тапкан акчалар – алар минем акчалар, аларны берәүнең дә санавын теләмим. Ярдәм сорап килүчеләр бар. Кемдер бер тапкыр килә, ике, өч... Дүртенчесендә инде баш тартам, чөнки бу инде ярдәм итүгә керми. Безнең ярдәмгә мохтаж гыйбадәт йортлары, чиркәү-храмнар бар – аларга булышам.

Хәйриячелек эшенә тотынганмын икән, партнерым да минем кебек уйларга тиеш иде. Әлбәттә, башта фикерләребез туры килмәде. Әмма аңа балалар йортына бер барып кайту – бүләкләргә үзе тарату житте. Донецкига да без юлга бергә чыгып китәбез.

Кукмарадан киткәндә кайчан да булса үз йортым белән яшәргә теләрмен дип уйламаган идем. Ә хәзер күңел жиргә тарта. Кошлар сайравын тыңларга, бакчада, жирдә эшләргә – чәчәкләр үстерергә... Кичләрен өйдә үз дөньяма бикләнем – яңа көнгә көч жыйм. Мин ул яңа көннең тууын бик телим!

Лилия САФИУЛЛИНА, баш диспетчер

Тугыз һөнәр алыштырдым. Тугыз яңа юнәлеш! Заводта юрист һәм икътисадчы булып кына эшләмәдем. Психологлар һәр биш ел саен эш урынын үзгәртәргә кирәк диләр бит. Шуңа күрә дә миңа эштә һәрвакыт рәхәт һәм кызыклы. Үз эшемнең остасы булам дип бер урында дистә еллар бие эшләүгә каршымын. Камиллеккә чикләр юк, бигрәк тә хәзер, көне-сәгәте белән үзгәрешләр булып торган алдынгы технологияләр заманында. Бер өлкәне өйрәнәсең дә башкасына күчәсең. Заводта яңа һөнәрне түләп өйрәнәсе түгел. Кайсы юнәлештә эшләргә теләсәң, шунда барырга була, ә янәшәңдәге тәҗрибәле хезмәт-тәшләрең ярдәм итәргә генә тора. Заводта остазлык традициясе бар. Егерме ел элек монда килгәндә берни белми идем, хәзер менә үзем остаз. Кечкенәдән очкычлар җыясым килде, бу теләкнең ничек барлыкка килгәнән дә белмим. Зур машиналарда шушы куллар белән керткән өлешен барлыгын тою рәхәт бит! Инженер булырга теләгәнәме белгәч, төзүче этием белән тегүче әнием шаккаткан иде. Казан авиация институтына укырга керергә бер балл җитмәде. Казан химия-технология университетының механика факультетында укыдым. «Сопроматны «биш»кә биргән кызын без эшкә алырга тиеш», – диде вертолет заводының кадрлар буенча генераль директор урынбасары. Үзәк лабораториядә гади инженер булып эшли башладым. Металларның сыйфатын тикшерә идек. Әмма производства эшлисем килде. Бала карау ялыннан чыгуга, цехка күчүләрен сорадым. Анда үзенә бер романтика. Тормыш кайнап тора! Ике дистә ел эшләгәннән соң шуны әйтә алам: иң рәхәт чор – цехта үткәргән елларым. Анда хәрәкәт, тизлек, һәрвакыт нидер үзгәрәп тора, тиз арада карар кабул итәргә кирәк. Менә шул киеренкелек халәте бик ошый иде миңа. Хәзерге вазыйфамда заводның барлык цехларында һәр детальнең вакытында барып җитүен тәэмин итәм. Яшьрәк цех башлыклары киңәш сорап килә икән, шундук ярдәмгә производствога йөгерәм. Гомумән, яшьләр белән эшләү ошый. Алар яңа сулыш алып килә. Мин заводка урнашканда яшьләр аз иде, хәзер бик күп киләләр. Күзләре янып тора. Монда чарасызлыктан түгел, ә перспектива эзләп киләләр. Практикага килгән студентларга һәрвакыт үземнең тарихны сөйлим. Эшли башлаган мәлдә миңа бөтен нәрсә кызык тоелды. Төрле бүлекләргә, цехларга йөрдәм, вертолетларга да утырып карадым. Документлар илтергә кушалар икән, шундук риза булам, чөнки башка җиргә барам, яңа хезмәткәрләр, җитәкчеләр белән танышам. Алар белән сөйләшәргә өйрәнәм. Урынында гына утырып торып берничек тә карьера ясап булмый. Кызыксынучан булырга кирәк. Сине истә калдыра-

чаклар, ә бу теләсә нинди эш урынында да мөһим. Кызыксыну-чанлыгым һәрвакыт тынгы бирмәде. Шуңа күрә дә тугыз эш урынын да тәкъдим иттеләр, берсен дә сорап алмадым. Мине тыңлап калган яшьләр күбесе җитәкче урында эшли инде. Аларны күргәч горурланып куям. Үземнекеләр бит! Заводта беренче эш көнемне әле дә хәтерлим. Нигәдер «проходная»дан курка идем. Режим бик кырыс кебек тоелды: алдыңда ишек ачыла, артыңда ябыла. Аңлау берәз вакыт узгач килде: без бит өйгә кайткач та ачкыч белән ишекне ачып керәбез дә бикләп куябыз. Заводка эшкә килү – өеңгә кайткан кебек. Ничектер үзеңне сакланган кебек хис итәсең. Завод – зур бер организм гына түгел, гаилә дә ул. Без монда аралашабыз да, туган көннәр, бәйрәмнәр дә уздырабыз, төрле эмоцияләр кичерәбез... Заводта бер минутка да соңга калырга ярамый. Бу бит дисциплина! Ә ул сине дә, тормышыңны да тәртипкә сала. Куйган максатыңа ирешер өчен тәртип, план-лаштыра белү кирәк! Сәгәттән сәгәткә эшлисәң икән, димәк, эш бар. Хәзер заказлар күп, эштән соңарып та кайтырга туры килә. Бердәнбер кызым Санкт-Петербург дәүләт университе-тында IT юнәлешә буенча белем ала. Элек дөнья күчәре аның тирәсендә әйләнә иде, хәзер бөтен тормышым заводта уза. Бар дусларым биредә эшли. Әниемнең минем белән ничек горурлануын белсәгез икән. «Кызым зур заводта эшләп, җитәкче булып күтәрелде», – ди ул һәрвакыт. Күптән түгел хыялымда йөргән машиналы булдым. Чыңлап! «Россия верто-летлары» холдингы Мәскәүдә «Ел хатын-кызы» бәйгесе уздыр-ды. Төрле төбәкләрдән 31 хатын-кыз катнаштык. «Профессио-нал» номинациясендә җиңү яуладым. Машина бүләк иттеләр. Бик кадерле бүләк ул! Заводка биргән гомеремне, вакытымны бәяләү күрсәткече.

Минем юнәлеш буенча, җитәкчеләр, нигездә – ир-ат. Җыелыш-ларда, гадәттә, ике-өч хатын-кыз гына утырабыз. «Мин хатын-кыз түгел, инженер», – дип әйтсәм дә, гүзәл зат икәнәме оныттырмыйлар. Төнгә эш була икән, ирләрне калдыралар, безне кайтарып җибәрәләр. Иң авыры алар җилкәсенә төшә. Ирләр хатын-кызларга караганда күпкә акыллырак дигән фи-кер белән килешмим. Аң дәрәҗәләребез бертигездер, хатын-кыз тырышрак ул. Вак-төяккә игътибар итәбез.

Ир-ат күрмәгәнне хатын-кыз күрәп алырга мөмкин. Инженер – ир-ат һөнәре дип әйтү дә дөрес түгел, минемчә. Гомумән, бу һөнәрне яраткан теләсә кем инженер, технолог була ала. Бары күңел биреп эшли белергә генә кирәк. Ә инженерлар илгә бик кирәк. Узган гасырның 60–70 нче еллардагы инженер-лар, фән култы кайтачак әле ул. Без инде шул юлга бастык.

ТАТАРЧА STANDUP: ТАТАР КЫЗЛАРЫ ШАЯРТА БЕЛӘМЕ?

Татарча StandUp сәхнәсенә чыгып баскач, бермәл каушап та калдым. Үз башымдагы стереотипларны жиңгерү иде бу. Яулык япкан татар хатын-кызының сәхнәдән үзен борчыган вакыйгалар турында сөйләп, кеше көлдөрүе үзе үк парадокс кебек килеп чыкты. Чөнки безне татар хатыны тыйнак, акыллы, түзем, тырыш, мөлаем булырга тиеш дип үстерделәр. Бу исемлектә «юмор хисле, жор телле дигән төшенчәләр булса да, иң ахырдадыр. Ә гомумән, татар кызлары шаярта беләме? Бу язмада шул сорауга җавап эзләдем.

Алсу ХӘБИБУЛЛИНА

Бүген юморга сорау зур. Юмор тапшырулары – иң күп караулар җыя торган, рейтинглы проектлар. Юмористлар, комиклар – интернеттагы иң популяр геройлар. Көн саен үзгәрәп, яңадан-яңа сюрпризлар әзерләп торган көндәлек тормыштан арыган халыкка вакыйгаларны юмор аша кабул итәргә җиңелрәк. Шуңа күрә мемнар, көлкеле комментарийлар укырга, шулар аша яңалыкларны кабул итәргә ияләшеп киттек. Мин үзем дә өй эшләре башкарганда юмор тапшырулары карарга ияләштем. Аеруча стендап жанрын үз итәм. Монолог язып, үзем дә шуны сәхнәдән сөйләү – хыялым иде.

StandUp комедия – юмор жанрының бер юнәлеше. Аның кысаларында юморист (комик) үз тормышындагы вакыйгалар, борчыган мәсьәләләр турындагы монолог белән тамашачы алдында чыгыш ясый. Жанрның үзенчәлеге – тамашачы алдында ихластан ачылу, үз-үзеңнән, тормышыңнан көлдән курыкмау. Стендап монологларын психологлар терапия көченә ия дип санып, чөнки проблемаларны юморга төрәп сөйләү, үз-үзеңнән, тормыштагы вакыйгалардан көлә белү сөйләүчегә дә, тыңлаучыга да файдалы. Мондый хәлләр миндә генә түгел икән, андый сәерлекләр була торган әйбер, ә башка ракурстан караганда әлеге вакыйгалар кызганыч түгел,

кызык күренә дигән фикергә киләсең. Стендапның тагын бер үзенчәлеге – чикләүләр, кысалар булмау. Тыйланган темалар, билдән түбән юмор, сүгенү сүзләре монологларда еш очрый. Татарча стендап та башта шундый юлдан китеп караган. «Әйдә, шаяРТ» КВН хәрәкәте, «Шалт, Мөхәммәтҗан!» татарча стендап проекты җитәкчесе Рамил Агдеев сүзләренчә, 2019 елда, беренче татарча стендап кичәләрендә андый күренешләр булган.

– Иң беренче концертларда стен-

дап, чыннан да, тамашачының игътибарын җәлеп итте, – дип сөйли Рамил. – Татарлар өчен зур «кыюлык» иде: билдән түбән темалар да, сүгенү сүзләре дә булды. Казандагы бер кафедра оештырыла торган концертларга халык күп җыела иде. Анда чыгыш ясаучы татар комикларының күбесе КВН хәрәкәтендә катнашучылар: мин, Ленар Галәү, Рәмис Давыдов. Арабызда бердәнбер кызыбыз – Йолдыз Гыйбадуллина да бар иде. Әмма тыйланган җимеш тө тиз туй-

Ләйлә ЛЕРОН, блогер, иҗтимагый активист. Стендапта гаилә мөнәсәбәтләре, социаль проблемалар турында монологлар белән чыгыш ясый. Аның чыгышларында әтисе, язучы Ләбиб Лерон белән бәйлә кызыклы вакыйгалар күп урын алып тора. Ләйләне кыю, ихлас стендапер дип атыйлар.

– Мин татарча стендапка очраклы гына кереп киттем. Татар чатларының берсендә Рамил Агдеевның стендап турында хәбәр күрү, аңа яздым. Беренче монологымда язучы әтием Ләбиб Лерон, иҗтимагый эшчәнлегем турында шаяртулар иде. Интеллектуаль юмор яратам. Шаяртулар билдән түбән булмасын, «тәмле», уйландыра торган булсын. Бу уяйдан татар комиклары арасында Динара Зиннәтованың чыгышларын аерып әйтер идем. Татар проектларын яратам, аларны үстерүдә үз өлешемне кертәргә тырышам. Татарча стендапка да шул уй белән килдем. Соңгы арада чыгышларым сирәк, чөнки татар комиклары күбәйдә, татарча стендап үсеш ала, яхшыра. Моңа сөенәм. Чакырсалар, монологлар белән чыгыш ясарга әзермен.

Әдилә ШӘЕХОВА, студент, фотограф. Стендапта гаилә, әти-әниләр һәм балалар мөнәсәбәте, хатын-кызлар тормышы белән бәйлә вакыйгалар турында сөйли. Аны иң мөһим, самими комик буларак кабул итәләр. – Кечкенәдән КВНда чыгыш ясарга хыялланган идем. Мәктәптә бу хыялны тормышка ашыра алмадым, ә университетта укый башлагач, КВНга кереп киттем. Соңрак стендап юнәлешендә үсә башладым, чөнки холкыма ул күбрәк туры килә. Гомумән, миңа сәхнәдә булу ошый. Элегрәк җырлый да идем, әмма юмор күңелемә якынарак. Бүген татар юмору әле үсеш юлында гына, чөнки бездә чикләүләр, тыелган темалар бик күп, милли кысалар көчле дип уйлыйм. Ә юморда ул булырга тиеш түгел. Татар стендабында кызлар белән бер-беребезгә ярдәм итешеп эшлибез. Миңа үз вакытында Динара Зиннәтова бик булышты. Кызлар бүген көчлерәк тә шаярта дип әйтер идем. Алар тирәнрәк фикерли, уйландыра. Мин үзем әти-әниләр белән мөнәсәбәтләр турында сөйләргә яратам. Безнең гаиләдә барысы да юмор хисле, кызыклы вакыйгалар гел булып тора. Соңгы арада монологларыма хатын-кыз темаларын: шоппинг, көнүзгә хәлләр кертә башладым. Рус телендә дә, татарча да чыгыш ясыим. Стендап минем өчен – хобби, сәхнә турындагы хыялны тормышка ашыру мөмкинлеге.

дыра икән. Ул концертлар озак дәвам итмәде.

Ул вакыттагы татар стендабы белән хәзергесә арасында аерма бик зур. Хәзер татарча стендап кичләрендә монологларның сыйфаты, темаларның төрлелеге, актуальлеге күпкә яхшырак. Татарча стендапның үсеш алуы беренче чиратта, «Шалт, Мөхәммәтҗан!» проекты белән бәйле. Әлеге проектта ачык микрофоннар (анда теләгән һәркем килеп, үзенең стендап монологын сөйли ала) оештырыла, берничә сезон давамында татарча стендап концертлар үткәрелә, аларның телевизион версиясе «Татарстан-Яңа гасыр» каналында күрсәтелә. Шулай ук стендап-фестивальләрдә яңа исемнәр ачыла. Әле берничә ел элек кенә татар комикларының редактуралар оештырырга, репетицияләр үткәргә офислары да булмый. Бүген татар юмору Казанның «Яратам» яшүсмерләр клубында үз йортын тапты. Әлеге клуб тулысынча эшләп китмәгән, әзерлек режимында. Киләчәктә «Яратам»да даими рәвештә ачык микрофоннар, стендап-концертлар оештырырга ниятлиләр. «Татар тамашачысы өчен яшүсмерләр клубы форматы якынарак та», – ди Рамил. Чөнки Казандагы

стендап клублар алкоголь эчемлекләр кулланып, кальян тартып ял итү өчен көйләнгән. Ә татар халкы өчен мондый формат туры килми. Безнең тамашачылар тәртипле, эчмиләр, тартмыйлар, күбесе дини кануннар буенча яши.

Сүз уңаеннан: «Яратам» клубында үткән стендап-фестивальдә мин дә катнашып карарга булдым. Стендап монологларның язылуы, редактураның ничек узуы, гомумән, стендапның «эчке кухня»сы кызык иде. Фестивальдә егермегә якин кеше катнашырга теләк белдерде. Уныбыз редактурга кадәр килеп житте, ә бары бишбез генә үзбездә язган монологлар белән сәхнәгә чыктык. Иң кызыгы – яңа татар стендап комикларының өчесе кызлар иде. Беренче татар хатын-кыз стендаперы буларак телгә алынган Йолдыз Гыйбадуллинадан соң берара юмор сәхнәсендә кызлар булмый тора. Ә Йолдыз, кияүгә чыгып, Азнакайга күчкәннән соң, стендап жанрында башка чыгыш ясамый.

Рамил Агдеев беренче татар хатын-кыз комигы дип Илсәя Бәдретдинованы атый. Концертларында җырчы үзе, тормышы турында кызыклы хәлләр сөйләргә ярата. Аның монологлары стендап жанрына

на бик якин. Үзләрен татар комиклары дип атап, стендап сәхнәсенә чыккан кызлар бүген шактый. Татар юмор тусовкасында Ләйлә Леронны, Динара Зиннәтованы, Зилә Дәрҗеманованы, Әдилә Шәехованы аерып күрсәтеләр.

Хәзерге көндә татарча стендапны редакцияләүче, комикларны сәхнәгә чыгаруға зур өлеш кертүче Фаил Баязитов хатын-кызлар юморын югары бәяли.

– Татар юмورىнда ир-атлар күбрәк булса да, кызлар лаеклы урыннарын алып тора. Аларның юмору сыйфатлы, нечкә. Гаилә, ир-ат белән мөнәсәбәтләр, балалар тәрбияләү, татар хатынының тормышы белән бәйлә темаларга үз карашлары бар. Аудитория мондый юморны җылы кабул итә, ярата. Әмма чит ил, рус стендабындагы кебек татар комиклары юмор белән акча эшли алмый бүген. Бездәге барлык комиклар өчен дә стендап хобби гына. Татар стендабы 5–10 елга арттарак бара. Без әле юлның башында гына. Татар тамашачысы да стендап форматына әле ныклап әзер дип уйламыйм. Әгәр дә мондый юморга ихтыяж артса, кафеларда ачык микрофоннар, стендап концертлар оештырылса, корпоративларга чакыру-

Динара ЗИННӘТОВА, журналист, редактор, копирайтер. Стендапта эше, IT белгеч булган ире белән мөнәсәбәтләр турында сөйли, төрле вакыйгалар уңаеннан уйлары белән бүлешә. Аны иң интеллектуаль, зәвыклы комик дип атыйлар.

– Мин социаль челтәрләрдә юмор белән күптәннән шөгыльләнәм. «Че гуглит татар кызы?» проектын алып барам, татарча мемнар, юмор контенты ясым. Юморны стендап форматына күчәрә алырмын микән дигән уй мине стендапка алып килде. Башта ачык микрофоннарда катнаштым, аннан стендап фестивальдә җиңдем. Татарча да, русча да чыгыш ясым. Әлеге шөгыль акча китерә дә, китерми дә дип әйтеп булмый. Берәз булса да керемә бар. Ләкин минем өчен стендап – хобби. Күзәтүләремне гел теркәп барам да шуларны монолог итеп җыям. Гаиләдәгеләр бу шөгылемә җитди карый димәс идем. Гаилә, туганнар, бигрәк тә әти-әни темасына кермәскә тырышам. Күбрәк үзем, эш турында сөйлим. Журналист буларак, төрле актуаль вакыйгалар турында уйлануларымны юморга күчәрәм. Бүген стендапта кызлар көчле шаярта дип саныйм. Алар юморга җитдирәк карый, тырышып әзерләнә, эзләнә. Шуңа кызларның чыгышлары да сыйфатлы.

лар булса, комикларның мотивациясә дә, шаяруларның, монологларның сыйфаты да үсәр иде. Бүген татарча стендап концертлар еш үткәрелми, әмма бу үзгәрер дип өметләнәм.

Татарча стендап-фестивальдә мин гаиләм, ирем, балалар, фриланста эшләвем турындагы монолог белән чыгыш ясап икенче урын алдым. Бик борчылсам, каушасам да, тамашачылар жылы кабул итте. Концерттан

соң да, социаль челтәрләрдә дә яхшы теләкләр язучылар, алга таба да монологларымны дәвам итүемне сораучылар күп булды. «Сез бит татарча стендапта чыгыш ясадыгыз, бик кызык сөйләдегез», – дип, урамда танып эндәшүчеләр дә булды хәтта. Илһамланып, стендап өчен тагын бер монолог язып куйдым әле. Хәзер инде җәйге ачык микрофон һәм стендап концертны көтәм.

«Стендап сиңа нәрсә бирә?» дигән

сорауга җавап итеп, беренче чиратта, «комфорт зонасыннан чыгу»ны күз алдында тотам. «Эш-өй-балалар» режимында яшәгәннән соң яңа мохиткә элгү, кешеләр белән аралашу, иҗат процессына чуму – үзе бер ял.

Татар кызлары шаярта беләме? Әлбәттә, ничек кенә әле! Безнең кызлар нәрсәгә генә алынсалар да, жиренә җиткереп эшлиләр. Бу юморда да шулай!

Зилә ДӘРҖЕМАНОВА, журналист. Стендапта студент тормышы, авыл темасы белән бәйле стереотиплар турында сөйли. Үз-үзеннән көлгә ярата. Ул иң харизмалы комик. Зиләне үз-үзенә булган ирониясә, үзенә хас стиле өчен яраталар.

– Минем стендапка элгүемә баш мөхәррирем (Зилә – «Ялкын» журналында эшли – авт.) Илназ абый Фазуллин сәбәпче. Ул татарча стендап концерт турында язарга җибәргән иде. Бардым, карадым, һәм миңа бер дә ошамады. Юмор билдән түбән, сүгенү сүзләре күп иде. Кайттым да Илназ абыйга зарландым. «Әйдә, үзең монолог яз да, чыгыш яса!» – диде ул. Беренче редактурга, чыгышларга үзе алып барды әле. Мин КВНнарда катнашкан кеше түгел, әмма кечкенә чакта актер булырга, театр училищесына керергә хыяллана идем. Сәхнәгә чыгу теләген хәзер стендапта тормышка ашырам. Татар менталитеты, милли традицияләр, студент тормышы турында шаярам. Монологларны, гадәттә, концертка бер көн кала яки көнөндә генә язам. Миңа импровизация жанры якынрак. Үземне стендап комик дип санамыйм. Бу минем хобби гына. Комиклар белән аралашу бик ошый. Үземә күп дуслар таптым. Минем комик буларак танып, килеп эндәшәләр кайвакыт. Күңелле булып китә инде.

БӘХЕТЛЕМЕН ДИП УИЛАСАН, БӘХЕТЛЕ БУЛАСЫН

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

Аның тормышында текә борылышлар байтак. Хәер, читтән караганда гына шулай тоела: ул борылышлар арасында күзгә күренмәгән бер бәйләнеш барыбер бар. Татар китабы, аның тарихы белән кызыксыну, татар дөнъясын бер үзәккә тупларга омтылу, аерым бер төбәктәге татарларның милли-мәдәни тормышы эчендә кайнау... Тышкы элементләр белән шөгыльләнү: төньяк башкалада даими вәкил буларак, Татарстан һәм Санкт-Петербург шәһәре, Ленинград өлкәсе арасындагы икътисадый һәм гуманитар элементларне киңәйтү... Инде менә яңа вазыйфа: Татарстан Республикасы халыклары ассамблеясы башкарма комитеты җитәкчесе. Әңгәмәдәшебез – филология фәннәре кандидаты, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Ренат Нәкыйф улы ВӘЛИУЛЛИН. Арча районы Урта Сәрдә авылы егете. Татарлык аның канында!

ТАМЫРЛАР

Ике яктан да әби-бабаларым үзебезнең авылдан иде.

Әниемнекеләп – дәү әтием белән дәү әнием безнең каршыда гына тордылар. Гомумән, дүрт йорт арасында йөрәп үстек: әбиләр, дәү әниләр, үзебезнең өй һәм әниң апалары – Дәү апайлар өе. Мунча яккан көнне әби-бабайларны үзебезгә чакырган чакларны сагынам. Иң рәхәт кичләр була иде ул! Мунчадан соң чәй артында нәрсә турында гына сөйләшмиләр. Бабаем гармунчы – җырлашып та утыралар. Авыл – сиңа көч бирә торган җир ул. Һәр авылның үз холкы бит. Безнең Урта Сәрдәдә, мәсәлән, халык бер-берсенә ярдәмләшеп яши. Раскулачивание вакытында үзара әләк аркасында күрше авылдан күпләрне сөргенгә озатканнар. Заманасы шул булган... Ә бездә бер генә кешегә дә бу афәт кагылмый. Кемгәдер төнлә киләселәрен белсәләр, алдан кисәтеп, ул кешене качыра торган булганнар. Йортлар салганда да өмә белән күтәргәннәр. Бу гадәт әлегә кадәр бара. Елга ике тапкыр зиратыбызны чистартабыз. Бөтен авыл җыела! Мәчет салганда да һәммә кеше катнашты. Тагын бездә мәзәк яраталар. Барысы да шундый шаяннар! Әтием мәчеттә имам: намаздан соң сөйләшеп утыралар кайчак. Телләрендә гел шаян сүз!

Безнең әти алтын куллы! 7 нче класста укыганда кешеләргә тәрәзә рамнары ясый башлый ул. Тәрәзә рамы ясау – шактый четерекле эш. Әти аны халык пластика күчкәч кенә ташлады. Әни белән әти гомер буе бер мәктәптә эшләделәр: әни – математика, әти география укытты. Укытучы баласы башкаларга эталон булырга тиеш бит. Берсендә Дәү апа кичен безгә кунакка менгән дә, әни аны озатып төшеп бара икән. Ә безнең малайлар белән мәктәп бакчасына алма урларга кергән чагыбыз. Коллективтан кала алмыйм! Мин алмага башында – алма өзеп, ыргытып тора идем. Әниләр малайларны ачуланган вакытта ботак сынды да, дөбердәп җиргә егылып төштем. Мине алма ашамаслык иттеләр ул чакта...

Безнең йорттан кунак беркайчан өзелмәде! Дуслары күп иде әти белән әниң. Ә иң якыннары Сания апа һәм Азат абый Зиятдиновлар булгандыр. Әни белән Сания апа бергә укыганнар, аннары әтиләр дә дуслашкан. Әти, авылда беренче булып, тарантаслы, кыңгыраулы атлар белән әниңе килән итеп төшергән, ә кучер булып Азат абый йөргән... Әтиләр белән Азат абыйларның аралашуы бөтенләй башка формат иде ул. Алар очрашкач, кунак булып, ашап-эчеп кенә утырмыйлар, гел җыенып каядыр чыгып китәләр иде: тарихи урыннарда, зиратка – кабер ташларын карарга... Менә берсе. Безнең авылдан ерак түгел Урта Аты дигән күл бар. Бабайлар: «Биш аркан төшереп тә төбенә җитә алмадык», – дип сөйләләр иде. Берсендә Азат абый белән әти ниндидер баулар әзерләделәр, һәм бөтенәбез җәяү күлгә менеп киттек. Күлнең тирәнлеген үлчәргә икән исәпләр! 25 метр булып чыкты ул. Аларга барысы да кызык иде! Икенче юлы Этнәгә Гали байның йортына бару истә. Йортның баскычлары инде тузган, әмма әти белән Азат абый барыбер өске катка менделәр. Әти фотога төшерү

белән дә мавыкты: йортның тәрәзә рамнарын төшереп кайтып, өйдә шул бизәкләрне кабатлап ясады. Кая гына барсалар да, алар безне үзләреннән калдырмадылар.

Әхәт бабай белән Мәрфуга әбидән таралган Вәлиуллиннар нәселен җыйдык узган җәй. 74 кеше булдык! Иң олыбызга – әтиң апасына – 94 яшь, иң кечебезгә дүрт ай иде. Ир-атлар бөтенәбез бергә мәчеттә намаз укыдык, әби-бабайларыбызга дога кылдык. Аннан урамда пылау, аш пешердек – зур өстәл кордык. Балалар бер-берсен белсен, танысын өчен кирәк бу җыеннар. Һәр елны августның беренче шимбәсендә очрашырга килештек.

БАЛАЧАК

Авылда шулай иде бит инде: өйдән иртән чыгып китәбез, кичкә генә кайтып керәбез. Әйткәнәмчә, әле бер

әбигә, әле икенчесенә керәбез, урамда уйныйбыз. Әти миңа башта өч көпчәклә велосипед алып бирде, аннан ике көпчәкләне. Зуррак малайлар артыннан калмаса тырышып мин дә чабам... Дүрт чакрым ераклыкта ташландык алма бакчасы бар иде. Берсендә малайлар белән шунда киттек. Кайтырга чыккач, велосипедым ватылды. Малайлар кайтып җиткәч, әниемнең әтисе Мостафа бабамны очратып: «Ренат җәяү кайта», – дигәннәр. Дәү әти сугышта яраланган – сул кулы эшләми иде. Каршыма килеп, велосипедны җилкәсенә салып күтәреп кайтты ул. Нәрсәгә бардың, дип ачуланмады... Мостафа бабай авылда шактый еллар мулла булып торды. Сул кулы зәгыйфьрәк булса да, тальянда әйбәт уйный иде. Күршедәгә Гәрәй абый, Зиннәт абый, аларның җәмәгәтләре белән Сабантуйга төшкән вакытларын хәтерлим. Җырлап төшәләр! Туктап та тормыйча, майдан уртасына керәләр – яннарына халык җыела. Минем дә кечкенәдән күңелгә кергән хыял ул – тальянда уйнарга өйрәнү. Һәм Сабантуйга җырлап төшү! Авылда болай барган юк әле, әмма Питер Сабан туенда инде бер тапкыр уйнадым. Кулдан эшләнгән җиз телле гармуным бар – авылга кайткач әти белән икәү уйнап утырабыз. Күңелле мизгелләр...

9–10 нчы классны бездән 8 чакрымдагы Мүлмә авылында укыдык. Җәен велосипед, мотоцикл белән бара идем, язын-көзен, кышын йөрү бик рәхәт түгел иде, билгеле. Кышын классташлар бөтенәбез бергә авыл башында җыела идек тә бергә бара идек гадәттә. Ә бер буранлырак көнне азрак соңга калдым. Килсәм, берәү дә юк. Киткәннәр икән, дим. Кар себереп тора, эз дә күренми. Дамба юк әле, кыр аша барабыз. Барам-барам, юл югалды – адаштым... Буран исә һаман көчәя. Бер салам эскертенә барып җиткәч, шунда азрак яктырганны көтеп тордым. Урман ягына китеп барганмын икән... Исән калмам дип уйлаган идем.

УКУ

Төгәл фәннәр миңа авыррак бирелде. Әмма 4 нче класста укыганда туганнан туган абыем медицина институтына укырга кергәч, табиб булам дип хыяллана башладым. Моңың өчен нәрсә эшләргә кирәк, әнидән сорап, югары

класс дәреслекләрен алып, биология, химия өйрәнергә керештем. Укыйм, конспектлар ясыим. Шулай берничә ел узды. Ә бер тапкыр Казанга кунакка баргач, Рамил абый белән очраштык, һәм ул мине... моргка алып керде. Шул житте... Шунда ук икенче мавыгуым барлыкка килде. Дәү әтидә иске кулъязма китаплар күп иде. Боларны мин дә укырга тиеш дип, гарәп алфавитын өйрәндем. «Гарәпчә-татарча-русча алынмалар сүзлегә» очрады шул вакытта. Тел, әдәбият һәм тарих институты дигән язуну шул китапта күрдем. Мин шушында укырга тиеш, дидем үземә. Болар аннары бар да онытылды.

9 нчы классга укыганда исә... юрист булам, дип хәл иттем. Университетка, юридик факультетның әзерлек курсларына укырга кердем – ике ел читтән торып укыдым. Соңыннан бер ай Казанда укырга тиеш идек. 50 ләп кеше жыелдык. Шул елны университетта татар теле, әдәбияты һәм көнчыгыш телләр факультеты ачылды. Ишетүгә, документларымны шунда күчердем. Балачак хыялына кайту да булды бу. Аспирантурага университетка да керә ала идек, әмма Тел, әдәбият һәм тарих институтын сайладым. Анда мине сукмаклар Әбрар абый Кәримуллинга алып килде. Матур кеше иде ул! «XIX гасыр ахыры – XX гасыр башы татар мәктәп-мәдрәсәләрендәге гуманитар фәннәр буенча дәреслекләр» дигән темага диссертацияне аның кул астында якладым. Кызганыч, Әбрар ага бу көнне үзе күрмәде. Соңгы эшләремне хастаханәдә ятканда карады. 1010 дәреслекнең тулы исемлеген эшли алдым. Архивларда шактый утырырга туры килде: Казанда, Санкт-Петербургта, Уфада, Оренбургта... Тулы библиографик күрсәткеч монография булып ике тапкыр басылды. Ә ике ел элек университет аны рус теленә тәржемә итеп бастырды. Әбрар абый туры сүзле булуы аркасында кыенны шактый ашаган кеше. «Шуны онытма, муеның таза булса, камыт табыла», – дия иде ул миңа. Аның бу сүзләрен искә төшерергә туры килгән чаклар да булды.

Миңа тормышта бик көчле шәхесләр белән аралашырга туры килде: Разил Вәлиев, Туфан Миңнуллин, Роберт Миңнуллин, Жәүдәт Миңнуллин, Раиф Мәрданов... Безне Мөхәммәт Мәһдиев, Тәлгат Галиуллин, Диләрә Тумашева, Жәмил Зәйнуллиннар укытты. Эш дәверендә Мөсәгыйт абый Хәбибуллин белән еш аралаштым. Гаилә дуслыбыз, күренекле галим, жәмәгать эшлеклесе Азат абый Зыятдинов белән аралашулар да эзсез узмады. Һәрберсе зур шәхес! Күңелеңне баета, яшәү яменә төшендерә торган кешеләр. Алар белән аралашкач, тормышның ничек барырга тиешлеген аңлайсың – аларча яшәргә кирәгенә инанасың.

Уңыш Һәр эшләгән хезмәт урыным – күңел өчен рәхәт жирләр булды. Кая куйдылар – шунда тырышып эшләдем.

Хәтта МВДның юридик институтында фәлсәфә һәм икътисад укытырга туры килде. Чакыргач, барам, дидем. Аудиториядә майорлар, полковниклар утыра. Лекцияләргә төннәр буе әзерләнә идек. Бер сәгать тә егерме минутның аз вакыт түгелен шул чакта аңладым...

Гуманитар институтта студентларга тарих, иске татар язуну укыттым. Питрәч районы администрациясендә эшләдем. Тормышта үз юнәлешенә табу бик мөһим. Бөтендөнья татар конгрессына Илдус Ризакович Таһиров чакыруы буенча килдем. Россиянең бөтен төбәгендә булып чыктым. Татар дөньясын беләм дип уйлый идек. Берни белмәгәнмен икән! Казанда торып аны бар нечкәлекләре белән аңлау мөмкин түгел икән. Аннан Татарстанның Санкт-Петербург шәһәре һәм Ленинград өлкәсе буенча даими вәкиле булырга тәкъдим ителер – мин бик рәхәтләнеп ризалаштым. Питерда зур проектлар эшләдек, алар хәзер Россия күләмендә эшли. Әйттик менә «Жәлил укулары». Тоснодагы татар оешмасы житәкчесе Иниятулла ага Кутуев белән башлаган идек без аны. Узган елның азагында тагын бер хыялны чынбарлык иттек: Санкт-Петербургтагы иң зур мәктәпләрнең берсенә – 146 нчы мәктәпкә Муса Жәлил исемен бирдек. Ул, билгеле, татар мәктәбе түгел. Әмма без анда биш-алты ел инде «Жәлил укулары»н үткәрдек, ул мәктәптә рус балалары Жәлилне татарча сөйли, Муса Жәлилнең кызы, бүген Санкт-Петербургта яшәүче Люция Мусиевна аларда еш була. Мәктәптә Муса Жәлилгә багышланган стенд эшләп куйдык... Санкт-Петербургның үзәк мәчете каршындагы скверга Аятулла Баязитов исемен бирдертүгә ирештек. Шәһәр үзәгендә бу! Уникаль кеше булган ул: беренче татар газетасына нигез салган, хәрби ахун булып торган, дин белгече, Жәмигъ мәчетен салдыру фондын булдырган... Мондый шәхесләрне без белергә тиеш: «Аятулла Баязитов» укуларын шактый еллар элек башладык... Тагын бер уңыш дип Санкт-Петербург белән Казан арасын якынайтуыбызны да әйтә алам. Жәен ике арада махсус поезд йөри хәзер: Питер халкы сәяхәтләр ярата – вагоннар һәрвакыт тулы. Араларны бәйләүче самолетлар да көнгә биш рейс!

МӘХӘББӘТ Жәмәгатем Мәдинә белән бергә яшәвебезгә инде 24 ел. Минемчә, аз түгел... Кайчандыр Яңа ел кичендә танышкан идек: ул – үзенең дус кызлары, ә мин дус егетләр белән килгән идек. Ике ел очрашып йөрдек. Туебыз авылда, августның ахырында булды. Без Казаннан Сәрдегә кайтыр вакыт житкәч кенә чиләкләп яңгыр коя башлады. Юллар сазга әйләнде! Туй белән авылга кайткач, урамнарны әйләнү гадәте бар бит – мин дә шулай хыялланган идек... Эмбә авылында асфальт бетә: эти безне «Нива» машинасы белән шунда килеп каршы алды. Кунаклар «УАЗ»икка күчеп утырды... Безнең авылда шулай: мәжлесләрдә бөтен кеше жырыллы, гармунга кушылып бии. Туйга килгән кунаклар барысы да кунып кала: алар күршеләр, туганнар, дуслар буенча тарала. Кемдәдер туй булса, бөтен авыл бәйрәм итә. Мәдинә тумышы белән Үзбәкстанның Гөлстан шәһәрәннән. Ике яклап та әби-бабайлары раскулачиванигә элгә. Мәдинәнең әтисе сиксәннәнчә еллар азагында ук: «Минем балалар татар жирендә үсәргә тиеш», – ди. Шулай итеп, булачак жәмәгатем 9 нчы класска Балтачка укырга кайта. Әнисенә карап кызын коч, диләр бит.

Әбине бик хөрмәт итә идем, чөнки ул бабайга һәрдаим: «Харис!» – дип кенә торды. Алар, күченеп кайтып, Пит-рәчтә яшәделәр, инде мәрхүмнәр.

ДУСЛАР Тормышның төрле этаплары, авыррак чорлары да булды. Шул вакыт мин сораганга түгел, үзләре аңлап ярдәм итәргә әзер дуслар барлыгын тойдым. Чын дуслар – мәжлестә бергә утырганнар түгел... Йә зур шатлыгың, йә зур кайгың булганда кемнәрнең сиңа дус икәнлеген беләнә. Алар күп түгел. Күп була да алмыйлар. Бөтен кеше белән дус булган кеше берәү белән дә дус түгел дигән гыйбарә бар. Шөкер, дусларымның бар икәнлекләрен беләм.

АКЧА Беренче хезмәт хакымны 3 нче класста укыганда ук алдым – чөгендер жыеп. 4–5 нче классларда авылда көтү көттем. Аннан 9 нчы класска кадәр әти белән комбайнда эшләдем. Иртүк чыгып китәбез, кичкә арып кайтабыз. Әни безне мунча ягып каршы ала... Шул эшлэгән акчага үземә мотоцикл алдым! Беркайчан зур акча дип хыялланмадым. Эш эзлэгәндә дә андый максат куймадым. Кайчак кешеләр зур акчаларга кызыгып шактый хәтәр эшләр эшләп куялар: шуның белән тормышларын жимерәләр. Әбиемнең «жылы миң башым, сөтле чәем» дигән сүзе бар иде. Иң беренче чиратта күңел тынычлыгы кирәк – иң зур байлык шул. Акча ул беркайчан да күп була алмый, тик берьюлы ике машинада да бара алмыйсың, ике караватта да йокламыйсың.

МАВЫГУ Беренчедән, китаплар жыйрга яратам – бик зур китапханәм бар. Гарәп графикасында, иске татар язусында чыккан китапларым шактый. Мин аларны кайда күрсәм, шунда сатып алам. XIX йөз азагында чыккан шундый бер басманы шактый зур баягә «Букинист»тан сатып алган идем. Питерда андый китапларны еш очраттым – китап культурасы яши әле анда. Китап кибетләрендә хәзер дә чират. Метрода китап укыйлар. Яшьләр укый!

Икенче мавыгуым – мотоцикл. Кечкенә чакта әтиңең алдына – бензобакка утырып йөргәндә үк башлангандыр ул. Мотоцикл ирек бит ул – яшь чакта үзебездән 50 чакрым радиустагы бөтен авылларны әйләнәп чыктым. Берничә тапкыр шулай булды: мотоцикл белән күрше авыл клубына кызлар янына барасың һәм... яңгыр ява башлый. Берәр салам күченә тыгып калдырасың да, үзең жәяү кайтасың инде... Чоппер дигән мотоциклым бар – жәй көне эшкә дә шуның белән генә йөрергә тырышам. Рәхәт! Кыш көне гаилә белән тау чаңгысында шуабыз – Питерда бик яхшы тау трассалары бар иде. Монысы – өченче хобби булды. Дүртенчесе – тальянда уйнау. Вакыт булганда, күңел тулганда...

БАЛАЛАР Улларыбызның яшь арасы – 10 ел. Олы улыбыз Таһир күбрәк иҗат дөньясында яши, хикәяләр, шигырьләр яза – аның инде ике китабы чыкты. SMM өлкәсенә дә

керең китте – «Питер татар» сайтының редакторы да ул. Ә үзе... юрист һөнәрен сайлады. Таһир мәктәпне Питерда тәмамлады, шунда укырга керде. Ә аннан, II курста чакта: «Әти, мине Казан бик тарта, анда яшисем килә», – диде. Кайтты! Хәзер магистратурада укый. Туган жир тарту, аның энергетикасы балаларга да күчә, күрәсен... Кечкенәсе әле мәктәптә укый. Безнең бер гадәт бар: кичке сәгать тугызда шахмат уйнарга утырабыз. «Время» карый-карий. Авылга кайткач, бабасы белән сәясәт турында сөйләшәргә ярата ул. Малайлар икесе дә серләрен күбрәк миңа сөйли. Дөрәс, әниләре белмиңә калмый инде аны... Әтиемә рәхмәт, аларны намазга өйрәтте.

КУРКУ Куркыткан нәрсәләр бар инде... Беренчедән, әти-әниңең, балаларымның, жәмәгәтемнең, туганнарымның сәламәт-леген. Үземнең караганда, аларныкы өчен күбрәк борчылам бугай... Минем белән нидер булса, якыннарым нишләр дигән уйлар да башка килгәли.

ДИН Мин Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы дин идарәсен житәкләдем. Башта ул совет дип аталды, аннары идарә итеп үзгәртелде. Эшләүнең яңа вариантларын эзләргә тырыштым. Нинди сораулар, борчулар булса да, кеше безгә килергә тиеш, дия идем. Бүлмәдән халык өзелмәде! Гел юлда идек – сорауларны урында хәл итәргә тырыштык. Дини юнәлешне кеше күңеленә белән эшләү дияр идем... Мөфти Госман хәзрәт Исхакый, Рамил хәзрәт Юныс, Вәлиулла хәзрәт Якупов, Рәшидә абыстайлар белән якыннан аралашкан еллар ул. Татарлар исламны үзе теләп кабул иткән. «Татар исламы» дигән төшенчәне кайбер кешеләр яратып бетерми бетерүен, әмма бүген Россия күләмдә татарларның ислам динен саклап калуда һәм таратуда өлеше бик зур.

ҮЗЕМ ТУРЫНДА Ярты тиле – атын, тулы тиле – хатынын, үтә тиле үзен мактар, диләр. Үземне мактыйсым килми.

Миңа шактый күп житәкчеләр белән эшләргә туры килде. Үзем житәкче булсам, кул астындагы хезмәткәрләр белән болай эшләмәс идем дигән очраklar булды. Берәүнең дә шәхесенә тимичә, аларны хөрмәт итеп, жирдә ниндидер миссияң барын белеп, шуның буенча яши алсаң, бәхет шулдыр ул. Статистика буенча, инде биш-алты ел дәвамында иң бәхетле кешеләр дип, финнар санала. Бер карасаң, табигать шартлары да нәкъ бездәгечә, артык зур йортларда да яшәмиләр, артык зур машиналарга да кызыкмыйлар. Бәхет – аларның ашыкмыйча яшәүләрендә, табигатьне күрә белүләрендә, Бәхет – ул безнең башта. Үзеңне бәхетле дип уйласаң, бәхетле буласың.

Күптәннән килгән бер традиция бар: һәр көнне эшкә килүгә башта әниемә шалтыратам. Әти-әниң белән жылы мөнәсәбәттә булу – зур бәхет ул.

Фотолар: галиә архивынан

КӘЛӘПҮШЛӘ ОСТАЗ

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Диләрә ТЕМЕРБУЛАТОВАны очраклы рәвештә генә Телеграмда таптык. Үз аккаунтында журнал турында пост куйган. Сөйләшеп киттек. Аның белән аралашкан саен соклану хисе арта барды. Татарлар мәркәзеннән йөзлэгән чакрым ераклыкта туып, туган теленең кадерен белеп яшәгән, аны өйрәнер һәм саклар өчен бар тырышлыгын куйган татарның затлы бер баласы ул.

Саратов өлкәсенең Ершов районы Югары Үзән авылына әби-бабаларының кайчан килеп утыруын төгәл генә белми Диләрә. Бер әбисенең тамырлары Казан татарларына барып тоташуын гына белә. Ике генә урамлы туган авылы бүген инде юк. Аңа 5 яшьләр булганда әти-әнисе Саратовка күченәләр. Авыл бетә, ә шәһәрдә башка тормыш, башка мохит. Авылда гел туган телендә генә сөйләшкән Диләрә белән русча сөйләшә башлыйлар. Әти-әнисе шулай итеп шәһәрләшә. Үл гына да түгел, кызны православие гимназиясенә укырга бирәләр. Сәбәбе татарлар арасында популяр инде – бала яхшы югары уку йортына керә алсын. Бүген моны күз алдына да китереп булмый, әмма Диләрә балачагын рус фольклор ансамблендә, чиркәү хорында җырлап үткәрә. Гимназиягә батушкадан кала, хәзрәт тә килә торган була. Хәзрәтнең бер килүендә үсмер Диләрә аның янына бара. Якын кешесенең авырган вакыты. «Дога кылыгызчы, мин аны ничек эшләргә белмим», – дип әйтә ул хәзрәткә. «Мин кылырмын, әмма синең үзенең дә дога укырга кирәк. Бик җиңел ул, якшәмбе мәчеткә кил, өйрәтермен», – ди хәзрәт. Ислам дине турында берни белмәгән, аны катгый кысалардан тора дип күз алдына китергән үсмер мәчеткә юл тотта һәм анда барып кергәч, җылы атмосфера тоеп гажәпкә кала. Ул ямь күңеленә шундый якын була: һәр ял саен Аллаһ йортына йөри башлый. Якын кешесе дә терелә. Аллаһы Тәгалә кызының догаларын ишетә... Югары сыйныфларда инде ул тормышының элеккечә булмасын белә.

Башына яулык та япкач әти-әнисе берәз куркуга кала. Үсмерлек чоры бит. «Борчылмагыз, бернинди радикаллык булмас. Мин алтын урталыкта яшәрмен. Югары уку йортына да керермен, аны тәмамлармын да», – дип тынычландыра кыз аларны һәм сүзендә тора. Гагарин исемендәге Саратов дәүләт техник университетына укырга керә. Ә менә университет тәмамлау өзелә яза...

Университетның соңгы курсларында укыганда дини белем биргән уртак укытучысында булачак ире белән таныша. Танышкан көнне үк алар

өйләнешчәкләрен аңлый. «Арман янында шундый бер тынычлык тойдым. Әтием янәшәсендә басып торган кебек...» – дип искә ала ул минутларыны Диләрә. Тик әти-әнисенә әйтергә батырчылык итми. Рамадан үтеп китсен әле дип көтеп тора. Ә аннан соң... Ә аннан соң әтисе, бу хәбәрне ишетеп, шок хәленә килә. Бердәнбер кызы мәчеттә балалар укытып йөргән имамга кияүгә чыгам дип әйтә бит! Житмәсә, безнең милләт кешесе дә түгел – казакъ. Жиде яшкә зур. Хәзер кем булачак аның кызы?! Диләрә бик рәхмәтле әти-әнисенә. Кызлары сайлаганга теләктәшлек белдереп яшәгән әти-әнисе тормышының бу чорында да аңа ирек бирә. «Соңыннан зарланасы булма, бу үзәң сайлаган язмыш», – ди әтисе. Казакъ егете белән татар кызы гаилә кора. Аллаһы Тәгалә аларга баланы да озаң көттерми бирә. Диләрә әле университет та тәмамламаган. Әмма яшьләрнең куанычлары чиксез була. Бала бит ул! Күкрәк баласы белән өйдә утырган Диләрә үзенең диплом эшен төгәлли. Җиңел башламый алар гаилә тормышын: арендада яшәгән фатир, Арман гаиләсен ашатыр өчен таксидә да, төзелештә дә эшли... Бер-бер артлы балалары туа: Сафия, Мөхәммәд, Идрис. Диләрә, тормыш мәшәкатенә күмелеп, балалар үстерә. Сабыйлары белән сөйләшкәндә бер үй тынгы бирми: ул бит туган телен белми, туган телендә сөйләшми, балаларына үз телен өйрәтә алмый... Дусларына кунакка баргач, әти-әниләре Миләүшә апа белән Рәстәм абый Абдульмановлар үзара да һәм балалары белән татарча сөйләшүен ишетеп, ниндидер бер жылылык били Диләрәне. Ерактагы бер яктылык рәхәтлек хисе бирә. Һәм ниятли Диләрә: ул туган телен өйрәнәчәк. Бу уен казакъ иренә дә әйтә. «Туган телемне белсәм тагын да бәхетләрәк булырмын, эчкә бер терәк сизәрмен кебек», – дип аңлата иренә. Арман һич кенә дә каршы килми.

Диләрә балаларын якшәмбе мәктәбенә мәчеткә йөртә, укытучылары Әлфия апаның матур итеп татарча сөйләшүен ишетә. Мөгаллимнән татар телен өйрәтүен үтенә. Әлфия апа аңа бушлай татар теленнән дәресләр бирә башлый. «Туган телең хәтерңнән

Бу мәдәният миндә туктап калырга тиеш түгел дип вәгъдә бирдем үземә беркөн...

• **Якыннарым белә:** туган телемдә сөйләшер өчен зур юл уздым. Әйе, әйе. Катнаш гаиләле, күп балалы әни булып төннәр буге репетитор белән татар телен өйрәнү җиңел шөгыльләрдән түгел. Әмма... нәкъ менә телемне өйрәнү тамырларым белән ике арада күпер сала, көч бирә кебек. Әдәби сөйләмемне үстерергә «Сөембикә» журналы ярдәм итә. Әлеге журналны «Азат хатын» чагында әбием дә яздыртып ала иде. Бөтен милли төсмерләр җыелган анда. Бәхет.

Диләрә Темербулатова, Саратов.

📺 669 20:22

жуелмаган. Балаларыңа татарча әкият укы, аш-су әзерләгәндә татарча язылган рецептлар куллан», – дип киңәш бирә аңа остазы. Болай да сай гаилә казнасыннан акча бүлеп алып, Казаннан татар телендә бик күп китаплар кайтарталар. Иренәң бу теләктәшлеген Диләрә беркайчан да онытмаячак. («Аллаһка шөкер, ирем терәк», – дип кат-кат әйтте Диләрә сөйләшү барышында – Ч. Г.) Көндөз балаларга укыйсы әкиятне рус теленә тәржемә итә, кичен сабыйларына кычкырып укый. Беренче укыган әкиятләре әле дә истә: «Аюкай-йомшаккай». Татарча берни аңламаган балалары башта

киреләнә, тыңларга теләми. Ә Диләрә үжәт! Үзе дә ныклап белмәгән туган теленә балаларында мәхәббәт уята ала. Кызларын татар гимназиясенә укырга бирәләр, уртанчы уллары быел менә беренче сыйныфка бара, Идрис исә татар балалар бакчасына йөри.

Баштарак туган телдә бик авыр сөйләштем, – дип сөйли Диләрә. – Ниндидер бер оялу хисе дә бар иде. Кибеттә балаларга татарча эндәшсәм, бөтенесе миңа борылып карар шикелле. Безнең урамда бик күп татар әбиләре яши. Аларның татарча сөйләшкәннәре бөтен урамга яңгырап тора. Алар оялмый бит, нигә мин уңайсызланам әле дип уйладым. Аннан соң тартынуны бетерергә Әлфия апа да ярдәм итте. Элек татарча сөйләмемнән әти көлә дә иде. «Телисезме, юкмы, әмма мин һәм оныкларың татарча сөйләшчәк», – дидем. Үжәтлегемне беләләр. Мин татарча сөйләшә башлагач, әти белән әни дә кабат туган телебезгә күчте. Әти телефонына татарча клавиатура да йөкләде. Татарча язышабыз хәзер аның белән. Оныклары белән дә татарча сөйләшәргә тырыша. Туган телемне белү ниндидер бер көч бирә кебек. Үземне сакланган кебек тоям. Мин бәхетле. Кызымның татар гимназиясендә укуы да нык булыша. Бергәләп өй эшләре эшлибез. Әйе, җиңел түгел, әмма кирәк. Гимназия директоры Венера Салихова тудырган татар мохите телебезне өйрәнәргә илһамландыра. Бәһасез зур эш башкара гимназия коллективы. Рәхмәтлемен аларга. Тагын шуны әйтәсем килә: катнаш никах та, күп балалы әни булу да, көнкүреш мәшәкәтләре дә тел өйрәнү өчен бернинди киртә тудырмый. Бары теләгән генә булсын! Мин хәтта кер үтүкләгән арада да татар телен өйрәнәм: татар фильмнары карыйм. «Тапшырылмаган хатлар» бик ошады. Миңа карап ирем дә туган телен өйрәнү турында уйлана башлады. Казакъ телен белми ул. Мин аны илһамландырам ахры. Аннан соң хәзер аның бизнесы да Казакъстан белән бәйлә. Партнерлары белән бер телдә сөйләшсә тагын да яхшырак бит инде.

Диләрәнең шөгиле дә милли мәданият белән бәйлә: керамика остасы ул. Бу сәләте әтисеннән күчкән. Марат абый Мәскәүдә сәнгать университетын да тәмамлаган. 15 ел элек керамика белән шөгилләнә башлый (фотоларының берсендә әтисе эш өстәле артында. – Ч. Г.). Хатыны белән бергәләп шәһәр символы төшерелгән декоратив талинкәләр ясыйлар. Диләрәнең үсмер чагы әтисенә эш өстәле тирәсендә үтә. Балчык белән эшләү серләрен шунда өйрәнә. Бала карау ялында күптөрле кул эшләрен өйрәнәп карый, тик урау юллар белән керамикага кайта. Әмма билгеле бер ният белән: керамикага милли бизәкләр төшерәчәк ул. Бу уен хупламаучылар да була. Рус шәһәрләрдә кемгә кызык инде ул, диләр. «Без Россиядә яшибез, ә татарлар илдә сан буенча икенче урында тора. Ничек кызык булмасын инде», – дип, беркемне тыңламый. Казанга археология институтына казу эшләре вакытында табылган керамикадагы бизәк үрнәкләрен сорап хат юллый. Аңа зур монография җибәрәләр. Һәм ул җиң сызганып эшкә керешә. Декоратив эшләнмәләр ясау белән генә тукталып калмый ул. Мастер-класслар да үткәрә башлый. Икенче белеме буенча Диләрә – тәрбияче. Балалар белән эшләргә ярата. Ике рәхәт шөгиле бергә куша шулай. Бик күп осталык дәрестән бушлай уздыра. Күп җирләргә чакыралар аны. Мирас булып калган үзе кадәр самоварын да күтәрәп бара. Татар мәданиятен җирлектә өйрәнә шулай популярлаштыра. Урамда балалар янына йөгереп килеп исәнләшә. Өлкәннәр инде аны яратып кәләпүшләр остазы дип йөртә. Осталык дәрестән милли киёмнән йөри Диләрә. Һәрвакыт. Ерактан танып алалар үзен. Милли киёмнән сатып та ала, үзе дә тегә. Хәтта хәсикә кадәр үзе ясап кигән. Көндәлек тормышта да милли бизәнү өйбәрләреннән йөри.

Без бик актив гаилә. Бөтен җирдә чыгыш ясыбыз. Шуңа кызыма да, улларыма да милли костюмнар тектем. Хәтта фәнни конференцияләргә барганда да кызыма милли костюм кидертеп җибәрәм. Кем килгән бөтенесе беләп торсын, дим аңа. Күрәм: болай киенү кызыма да

ышаныч өсти. «Мин – ике бөек елга, татар белән казакъның кушылдыгы», – ди ул. Үзем шулай өйрәтем – милләте белән горулансын! Костюмым белән бик еш кызыксыналар. «Нинди эшләпә кидегез?» – дип сорыйлар. Бу – татар калфагы, дип, тарихын сөйлим. Күпләрен, бигрәк тә өлкәннәрен минем белән фотога төшәселәре килә. «Безнең яшьлекне искә төшердегез», – диләр. Милли бизәкләр төшергән керамикка шәһәрдә бер мин генә. Хәтта бик тыйнак, хисләрен күрсәтергә яратмаган әтием дә бер көнне: «Кызым, синнең белән горуланам», – диде. Балчык белән эшләү күңел тынычлыгы бирә. Шул балчык аша кешеләрне үз халкымның мәданияте белән таныштырам, үзем дә өйрәнәм. Татар мәданиятенә кагылышлы бик күп китаплар яздыртып алдым. Күп нәрсәне белмәгәнмен икән. Укыган саен сокланам гына. Тамырларыбыз белән күперне тагын да ныгытып, әтием белән алты буыннан торган шәжәрә төзедек. Диләрәнең өенә ай саен бер затлы

кунак килә – «Сөембикә» журналы. Журналыбыз бик кадрлар ядкар-хәтер дә, үзенә күрә бер символ да аның өчен. Әтисенә әнисе Мөнирә әбисе дин тыелган заманнарда да Аллаһыдан аерылмаган. Ул чактагы һәр татар хатын-кызы кебек үк «Азат хатын» журналын яздырткан. Әтисе сөйләве буенча белә Диләрә: журнал битендә сан саен бер гарәп хәрефен өйрәткәннәр. Әбисе шуларны җыеп барып, китап итеп ясаган. Шулар буенча гарәпчә язарга өйрәнгән. Хәзер менә шул ук журнал буенча Мөнирә әбисен оныгы татар әдәби телендә укырга өйрәнә. «Ай саен минем өйгә татар мохите килергә тиеш дип уйладым һәм «Сөембикә»гә яздым. Язманы яхшылап аңлар өчен берничә кат укып чыгам. Аңламаган сүзгә сүзлектән эзим. Журнал тотып әкрәләп укып утыруны медитациягә тиңлим», – ди ул. Менә шундый затлы татар баласы яшәп ята Саратов шәһәрләрдә. Чит төбәктәгеләргә генә түгел, без – республикада яшәүче татарларга да үрнәк ул, телен, тамырларының кадерен белүче кәләпүшләр остаз.

ЯБЫГАМ БУЛГАЧ ЯБЫГАМ!

Хатын-кыз дөньясы бик серле ул... Әйе, без – гажәеп кызык затлар. Ир-атлар гына түгел, кайчак үзөбездә үзөбездә аңламыйбыз. Андый мисаллар – адым саен...

Алсу ШАКИРОВА

Ябыгам бит әле мин. Яңадан... Хатын-кызның ябыгырга тырышмаган вакыты бар микән ул? Менә минем сизгез еллап бу турыда уйламаган вакытым юк бугай. Бар инде ул май кунмый торган бәхетле кешеләр. Обезжиренныйлар, дим үзләренә. Кызыгып инде... Майя Плисецкая әйтмешли, ябыгуның юлы бер – не жрать. Юк бит ябыктыра торган берәр тәмле печенье гына. Миңа «меньшежратин», «большешешевелин», «холодильникунеподходи́н» ише дарулар кирәк, дип көләм үземнән. Артистлар да белгеч булып бетте, марафоннарны башлыйлар да торалар. Аннары ике атнада биш килограммга ябыккан хатын-кызлар фотолары белән кызыктыралар. Бу хатын да ябыккач, мин ничек ябыкмыйм инде, дип, ачудан чираттагы марафонга кердем. Инде монысына кадәр дә берничәнә башлап ташлаган идем. Юк, бүтән болай булмый, монысын ахырына кадәр житкерәм. Ябыгам!

«Катнашам!» дип язып жиберүем булды, 990 сум түләргә дигән сылтама килеп төште. Ярый соң, бушка үземнең дә эшлисе килмәс иде. Ичмасам акчамны жалләп булса да ахырына кадәр барам инде бу марафонның. Шул ук кичне махсус ачылган төркемгә керттеләр. Болай да аз иде алар миндә... Утыз! Житмәсә, анда таңга кадәр танышып чыктылар. 67 кеше!

Бүгөн беренче көн. Йокидан уянуга авырлыкны, күкрәк, бил, бот үлчәмен алдым. Алдан, арттан, яннан фотолар ясадым. Кайчан мондый булдым соң әле мин, дип, үз-үземне «ашап», фотоларны кураторга жибердем дә телефоннан бетереп үк ташладым. Кеше күрмәсен тагын. Алар ахырдан «до/после» ясап, чагыштырып өчен кирәк булачак, диделәр. Төнгә кереп барганда нәрсә ашарга ярый, нәрсә ярамаганын аңлатып чек-листлар жиберделәр. Уф, бернәрсә ярамый икән. Иртән тордым да, бер стакан жылы су эчкәннән соң суыткычны ачтым. Булган инде, миндә бүгөн ураза икән – «ПП»га туры килердәй берни юк! Әле дә ярый әни биреп жибергән йомыркалар коткарды. Шунны табада майсыз пешереп, янына үз бакчамнан кыяр өстәдем. Эремчекле сырны юка ләвәшкә яктым. Күңелсез. Бал булса да кабып куясы килгән иде... Шкафта зефир барын да беләм. Иртән ашасаң берни булмый, дип, үз-үземне көйләп маташканда чак тыелып калдым... Ябыккач ябык инде!

Эшкә килдем. Иң авыры – коллегаларга ияреп чәй эчәргә утырмаска. Безнең эштә тәм-томның өзәлгәнә юк. Эшкә килгәч әйткәннәр иде аны, ябыгып булмый монда, гел тәмлүшкәләр белән чәй эчү дип. Хәзер үзем дә шуннан «страдать итәм». Юк, бүгөннән ябыгам! Дүрт почмакны өстәлне түгәрәк итеп чәй эчәргә утыручылар янына бер стакан кайнар су белән килеп сырыштым. Күңелсез... Сөйләшсә дә, көлешсә дә килми. Бөтөн уем ашау турында... «ПП» дигән булып гомер буге болай яшәп була микән-

ни?! Менә шушы бер торт кисәген ашап куйсам, миннән дә бәхетле кеше булмас иде дә бит. Ябыгам шул...

Ашханәгә төшкәндә урман кискән кеше сыман ачыккан идем инде. Салат та алдым (майонезы булса соң), аш та бүлдерттем. Кыздырган бәрәңгегә күз төшөп торса да, аек акыл карабодай алырга кушты. Тыңламыйча булмый, әле гел ябыгам бит. Карабодай янына балык соратып алдым. Менә бит, полный «ПП», малай! Болай булгач түзәбез!

Төшке аштан соң бөтөн кеше чәй эчкәндә мин тагын компьютер артында су эчеп утырам. Кәефем бөтенләй төште инде, баллы әйбер ашыйсы килә. Кичкә нәрсә пешерим, дип, үземә тәмле рецептлар караштырып утырам. Телефонга хәбәр килеп төште. Ирем яза. «Илфатлар киләбез диделәр бүгөн. Нәрсә пешерәсез?» Артыннан ук: «Иртәгә Рөстәмнең туган көне икәннен онытма. Кичке жидегә», – дип тө өсти. Әһә, ә аннары сөңлемнең туган көне. Уффф... Син ябыга башлагач кына бәйрәм арты бәйрәм тотына бит ул!

...Үзем кунакларны сыйлыйм, үземнең авыздан сулар килеп утыра. Ичмасам табынга утырышка: «ПП»да бит әле мин», – дип мактанып ташладым. Утырам менә хәзер бөлеш урынына үлән чәйнәп.

Кунакларны озаттык, балаларны йокларга яткырдым... Көзге каршына бастым да борыла-борыла үземне карыйм. Болай әллә ни таза да түгел инде мин. Миннән дә тазарак кешеләр – миллион! Ичмасам, акча түлөп кердем бит шушы марафонга... Әйдә ярам, кибеткә бер керүендә туздырасың ул 990 сумны. Садака булсын!

Төнге уника тулырга егерме минут. Тартманы ачып, кетердәп торган батон кибәнә кисеп алдым. Салат болгатырга дип алган каймакны суыткычтан чыгарып, батон өстенә калын итеп яктым. Кырларыннан агып ук төште. Ялап алдым. М-м-м... Каймак өстенә карлыган вареньесын агыздым да сөтле чәй ясадым...

Тәмле-е-е-е!

Фото: ru.freepik.com

Айсинә ХӘЛИУЛЛИНА

Чит төбәккә килен булып төшкән татар кызы кайда да милләтне яшәтү өчен тырыша икән. Киров өлкәсе Малмыж районы Иске Йөрөк авылында яшәүче Айсинә Хәлиуллина белән танышкан, шундый фикергә килдек. Үзе Теләче якларынан, Олы Мәтәскәдән, Фатих Хөснинен якташы. Мәктәп елларыннан ук иҗатка тартылган кыз биредә үзен төрле яктан ача. Авыл халкын джампинг дигән спорт төренә өйрәтә. Балачак хыялын тормышка ашырып, милли бизәклә, татарча чигүлә заманча киёмнәр брендын булдыра. Өстәвенә, ул әле шагыйрә дә! Аның шигырьләренә язылган җырларны Ришат Төхвәтуллин, Марат Яруллин, Миндияр Шәймәрданов кебек популяр җырчылар башкара. Игътибарыгызга Айсинә Хәлиуллина шигырьләрен тәкъдим итәбез.

ТӨШЛӘРЕМ АРАСЫ – СӨЮЕМ ДӘВАСЫ

* * *

Жәйләр көзгә алышынган мәлдә,
Бар дөньяны күмеп алтынга,
Еллар аша санап гомеремне,
Күңел гүя кабат ашкына.

Еллар үтә, тик йөрәгем ярсу,
Ташып ага кайчак ярлардан.
Язларымнан жылы назлар алсам,
Актык җыям энҗе карлардан.

Балачагым татлы мизгел сыман,
Хәтеремдә яшылек эзләре.
Күз алдында – көчле өткәй кулы,
Әниемнең уйчан күзләре.

Хатын-кызның бәхете – гаиләсендә.
Тиң ярым бар, янда – балалар.
Гаилә назы шифа бирә жанга,
Сызса тормыш тирән яралар.

Үз оябыз, ныклы нигезебез –
Бәхетемә күзләр тимәсен!
Догаларым саклар гаиләбезне,
Сынауларда башын имәсен.

Язмыш җилләренен давылында
Адашмаслык булсын юлларым.
Горур атлап һәрбер сынау аша
Җиңеп чыгар якты уйларым.

Мин дә әни...

Мин дә әни. Ләкин уйларымда
Әни куенына чумамын.
Бер мизгелгә кайткан балачакның
Татлы хыялларын кумамын...

Мин дә әни. Әле кирәк сыман
Бастырырга һаман почмакка.
Үз бүлмәмә качып, көннәр буге
Елыйсы да килә кайчакта.

Мин дә әни. Ә бит сабый сыман:
«Дус түгелмен» килә диясе.
Ак тасманы үрөп чәчләремә,
Мәктәп күлмәгемне киясе.

Мин дә әни. Ләкин хәтеремдә
Печән чапкан үзән-болыны.
Мин әле дә туган авылымның
Тезгеннәрсез үскән колыны.

Мин дә әни. Тик янында, әни,
Әйләнәмен чыр-чу кызыңа.
Сагындыра бозаулаткан сыер,
Талап йөргән ата казы да...

Мин дә әни. Ләкин синең алда
Сүзсез кайчак күңел зарлана.
Җилләр сөйгән чәчем арасында,
Ташны «үпкән» яра саклана.

Мин дә әни. Тик һәр гамәлемне
Бәяләвен көтәм әнинен.
Хатирәләр яшлегемә чаба
Тәрәздән качып йөрүңең.

Мин дә әни. Ләкин сагынам,
Иңнәрәмнән сыйпап үпкәнне.
Таңда кайтып, әни бүлмәсеннән
Шыпырт кына атлап үткәнне.

Мин дә әни. Беләм, еллар аша
«Балам», – диеп өзелеп көтәрсен.
Уйламый да әйткән сүзләр өчен,
Зинһар, безне гафу итәрсен...

Мин дә әни... Хәзер үзем әни!
Бала тәрбиясе кулымда.
«Ничек ярдәм итим, кызым?» – диеп,
Әни чыга һаман колыма.

Күптән үзем әни булсам да,
Тулы бәхетем – әни булганда.

Үпкәләмә

*(Ришат Төхфәтуллин
һәм Алия Карачурина репертуарынан)*

Ялгышып үзегең өзгәнгә,
Сагышың күрәмен күзләрдә.
Мәхәббәт сынала кайвакыт,
Уйламый әйтелгән сүзләрдә.

Үпкәләмә, үпкәләмә!
Моңсу карашыңнан күңел өзгәләнә
Үпкәләмә, үпкәләмә!
Йөрәгемне, зинһар, телгәләмә.

Күрергә тилмерәм бүген дә,
Гафу ит диямен үзеңә.
Ярату илендә адашам,
Карасам наз тулы йөзеңә.

Мин сине җилләрдән саклармын,
Кертмә һич арага ятларны.
Мәңгелек булсын ул ярату,
Сактыйкчы без биргән антларны.

Кояш нуры йөзеңдә

Кышларымда тоймыйм салкынны,
Сөеләрем кайнар ялкынлы.
Эзләсәм дә меңнәр арасынан,
Таба алмам синдәй якынны.

Кояш нуры йөзеңдә,
Яз тәме сүзләреңдә.
Жаныма тынычлык юраган
Мәхәббәт назы күзләреңдә.

Кичер мине, китерсәм авырлык,
Кайвакыт сүзләр дә – кайнар ук.
Син минем бәхеткә яралган,
Йөрәгемдә башкаларга урын юк.

Кояш нуры йөзеңдә,
Яз тәме сүзләреңдә.
Жаныма тынычлык юраган
Мәхәббәт назы күзләреңдә.

* * *

Бер юлдан атлаган, һич тәмен тапмаган,
Дөньямың караңгы чагында,
Сөюгә уралып, бурандай юл алып,
Очрадың яшылегем таңында.

Фикерләр чуалды, йөрәгем ут алды,
Бу хисләр бик яңа күңелгә.
Бар жиһан әйтерсең ярату хисеннән
Иң татлы бәхеткә күмелә.

Янәшә атладың, жылымны сакладың,
Яз булып күңелгә уелдың.
Исең саф килеш йөрәгем түренә
Мәңгегә язылып куелды.

Колакка пышылдап, яратып әйтелгән
Һәр назлы сүзеңгә ятладым.
Күзләрең аша да мәхәббәт тойганга,
Ашкынып каршыңа атладым.

Төшләрем арасы – йөрәгем дәвасы:
Еш күрәм елмайган йөзеңне.
Чикләрсез, киртәсез бу көчле сөюдә
Янәшә тоямын үзеңне.

Җилләрдән ишетәм ул якин тавышны,
Хисләрдән аңымны жуярлык.
Мәхәббәт исемле бу матур тарихка
Иң горур һәйкәлләр куярлык.

Татар кызы

Гүзәл дә соң татар кызы,
Сабырлыкның өлгесе.
Кулларыңнан гөлләр тама,
Чиксә бәйрәм сөлгесе.

Үз телендә жырын сүзсә,
Сандугачлар көнләшә.
Татар кызы елмаяы
Жылы язлар өлөшә.

Тыйнаклык хас милләтемә,
Якты нур йөзләреңдә.
Туган жиренә мәхәббәт
Чагыла күзләреңдә.

Кечкенәдән әткәй-әнкәй
Өйрәтте туган телне.
«Милләтебез дәвамчысы
Син безнең, балам», – диде.

«Йөзәң якты, сүзең татлы
Булсын», – дия әнием.
«Кунакчылык хас татарга –
Онытма!» – ди әбием.

Калфагымны кидем башка,
Чулпылар элдем чөккә.
Сылу татар кызлары ул
Үзләре гүзәл чөккә!

Матур мизгелләргә тулсын
Балачагымның язы.
Булырмын мин милләтемнең
Иң асыл татар кызы.

Дустыма

Кайгы килсә әгәр кинәт кенә,
Түзә бел син кысып тешеңне.
Тик бирешмә, авыр чакларыңда
Күрсәтмә һич кайнар яшеңне.

Язмыш сине үткен теле белән,
Кайгы-сагыш белән сынаса,
Барысын да җиңеп чыгып була,
Сабыр канатларың сынмаса.

Син бәхетле, әгәр һәр көн иртән
Күрә алсаң якты кояшны.
Килчәккә зур өметләр багла –
Тормышыңның әле тик башы.

Гомер буге янәшәңдә барган
Жан дусларың сине ташласа,
Ела, дустым, әрнү-газапларың
Күңелеңә сыймый башласа.

Жылы эзләп күзләрең баккан
Мохтажларга назың кызганма.
Рухи яктан көчсез затлар белән
Олы юлга һичбер кузгалма.

Ялгыз калып, ачы сагыш килсә,
Беләңгә җыеп көчеңне,
Бирешмичә, һәрчак өмет белән
Каршылый бел яңа көнеңне.

Дошманнарың йөрәгеңне теләп,
Нәфрәт уты белән янса да,
Елмаюң аша йот үпкәңне,
Йөрәгеңнән каннар тамса да.

Кайгы җиле ишек шакыганда
Якынының бул гел терәге.
Һәр вакыйга язмыш тарафыннан
Синә әзерләнгән бүлгә.

Туган нигез, туган туфрагыңның
Тамырларың, зинһар, корытма.
Шул җирләрдә калган балачакның
Якты истәлеген каралтма.

Һич онытма, янәшәңдә синең
Бар дусларың, өзәлеп яраткан.
Ходай да бит безне бу дөньяга
Чын, саф сөю өчен яраткан.

Арабызда учак

(Марат Яруллин репертуарынан)

Су буенда учак, икәү бергә шулчак
Югалабыз карап ялкынга.
Яңартма син безнең үткәннәрне,
Килмә, зинһар, һич тә якынга.

Арабызда учак, саташамын кайчак,
Күзләрең сүзам кулларым.
Шул ялкынга урап, үргәлсәң сорап:
«Үткәндәме синең уйларың?»

Дөрләп яна учак, кайнар безнең кочак,
Яндырадыр утлы карашың.
Онытымас назлар, кабат килер язлар,
Учагыңда килер янасың.

Камәрия ВАФИНА

«Сөембикә» журналында – янә дебют! Үзенчәлекле язмалары белән укучыларыбызга берникадәр таныш булган авторыбыз, Кукмара районы Ядегәр авылында яшәүче Камәрия Вафина «Киребеткән» хикәясен җибәргән. Юморга бай матур теле, ихласлыгы, авыл кешеләренең психологиясен яхшы белүе белән шундук әсир итә хикәя. Белеме буенча укытучы булган Камәрия ханым мәктәптә дә эшли, балалар бакчасында музыка дәресләре дә алып бара, яхшы тәрбияче дә булып таныла. Китаплар уку, иҗат итү – иң яраткан шөгыле. Арча педучилищесында укыганда әдәби түгәрәккә йөргән, хикәяләр, шигырьләр язган. «Эшләгән елларда балалар белән өйрәнү өчен бәйрәм эшкәртмәләре, тематик шигырьләр, төрле котлаулар иҗат иттем. Киләчәк буынга мирас калдыру максатыннан, кайнанам, үземнең әнием, балачак хатирәләре, авылдашларым турында әсәрләр яза башладым. Язмаларым дусларга, туганнарга да ошады. Алар тәкъдиме белән хикәяләремне «Сөембикә» журналына җибәрәм», – дип таныштыра ул үзе белән.

КИРЕБЕТКӘН

Хикәя

Мин бу хикәямне балачаклары узган гасырның җитмешенче елларына туры килгән яшәтәшләремә багышлыйм. Егерме беренче гасырда туган балалар безне аңлый алмас. Конфет кәгазьләре җыеп, аларны үзара алмашып мәш килгән, бакчадан матур чынаяк ватыгы тапканга яңа уенчык алганнан да ныграк сөенгән, көне буге урамнан кайтып кермичә, бурага атланып, койма башларында, түбә өсләрендә берсеннән-берсе кызык уеннар уйнап үскән балалар без. Туу белән русча мультфильмнар карап утырган, рус телен үз ана теленә караганда яхшырак белгән балалар безнең русча белми интеллекткә дә аңламас. Бөрвәкәйт кулыма мәктәп елларында язган җыр дәфтәрәм килеп эләкте. Андый дәфтәр һәммәбездә бар иде. Истәлеккә дип, бер-беребезгә матур шигырьләр, җырлар яза идек анда. Җырларны радиодан ишетеп, тизрәк сүзләрен язып алырга тырышабыз. Радиодан ничек ишетәбез, шулай язабыз. Шаинскийның ул вакытта бик популяр булган «Голубой вагон» җырындагы «И упирается прямо в небосклон» дигән юлларны «И упирается прямо в небо слон», дип язып куйганмын. «Небосклон» сүзен каян белим ди инде мин? «Небо» сүзен ишеткән бар, «слон» да таныш сүз. Ничә еллар шулай дип җырлап йөрдем бит әле.

Дүрт-биш яшьлек баланың үз-үзен тотышы, дөньяны күзаллавы, үзен бик тә кирәкле кишәр яфрагы итеп тоюы, һәрнәрсәне үз дигәнчә эшләргә тырышуы, кирәклекләре шулай калыр, үзгәрмәстер. Кеше күңелендә иң самими, иң бәхетле, иң сагынып искә ала торган еллар бит кил!

Мин йокыдан уянып чыкканда әби кече якта камыр белән маташа иде. Яратам да инде шул чи камырны чемчәкләп кабарга! Кулымны сузуым булды, әби кулыма сугып җибәрде.

– Бит-кулыңны юмаган, чәч-башың тузган көе нинди камырга үрелү ди ул! Булмаганны! Әйдә бар, юынып кил башта.

Йокыдан торгандагы шат кәефем шул арада эреп юкка чыкты. Андый вакытта миңа әллә нәрсә була, гел киресен эшлисем килә башлый. Әби әйтә: «Әчеңә Киребеткән кереп утыра синен», – ди.

Битемә су тидергәндәй иттем дә, тагын өстәл янына килдем. Әби күрмәгәндә чәметеп кенә аласы иде камырын. Күрмәс сиңа, бар!

– Әнә, ясап куйган чәеңне эч тә, апаңа чәеңне үрдәр, йөрмә пумала баш булып. Аннары килерсең өстәл янына.

Минем чәч, дөрестән дә, йокыдан торганда каз бәбкәләрен куа торган пумала төсле була. Тегеннән, моннан тырпайган бөдрә чәчләренә сыпырсаң да, тарткаласаң да, тыңламыйлар. Шуңа күрә әби аларны дүрткә бүлеп, тыгыз итеп үрәп куя.

– Апа үрмәсен, син үр! – дидем киреләнеп.

– Күреп торасың бит эшем бар икәнән, кулым камырлы, әтиләрең эштән кайтканчы өчпочмак өлгертәсем бар. Кичә бик әйбәт үрдерттең бит әле. Апа матуррак үрә дип, аңа үрдерткән булдың.

– Ә бүген син үр, апаның үргән чәче тормый, чыгып бетә, – дидем аның саен үжәтләнеп.

– Киреләнеп торган буласың тагын! Болай да кая карарга белмичә, кырыкка ярылган чагым, – дип, әби ачу белән билемнән кыстырып алды да, жилтерәтеп кенә түрдәге урындыкка керттеп утырты.

– Зинһар, үр әле шушы баланың чәчен, – дип, гөлләргә су сибеп маташкан апага эндәште.

Минем эчемдәге Киребеткән инде уянып житкән иде. Чыгып таймакчы идем дә, бу юлы апа эләктереп алды.

– Әйдә, утыр, матур итеп үрәм, – диде.

– Юк, син матур үрмисең, – диде Киребеткәнәм.

– Матур, дигән идең бит кичә, – диде апа, гажәпләнеп.

– Чишелеп бетте бит ул!

– Әйдә, бүген тыгызрак итеп үрәм.

Апа чәчемне тарап, бер як толымны үреп бетергәндә, Киребеткәнәм тагын башын калкытты. Апаның тасманы бөйләгәндә катырак кысып жибәрүе булды:

– Әл-ләй! Авырттырдың! Чәчемне йолкып бетерәсең инде, – дип, урындыктан төштем дә урамга атылдым.

Аякка сандалиларымны аннан-моннан эләктердем дә, урам аша чыгып, юлның икенче ягына йөгердем. Күтәртелгән таш юлның икенче ягында басу, юл буенда чәчәкләр үсә. Шул чәчәкләр арасына чүмәшәп, тыңлый башладым. Кемдер мине эзләп, арттан чыгып кычкырырга тиеш иде бит инде. Бер тавыш та юк. Мин әкрән генә башымны калкытып, юл аша үзәбезнең капкага карыйм. Бер чыгучы да юк! Менә сиңа мә! Аларга мин кирәк түгел икән хәзер. Менә кайтмам да әле, елап эзләп йөрерсез аннары.

Әкрән генә юлның каршы ягынан урам буйлап төшә башладым. Ике өйдән соң тыкрык. Шунда тукталдым. Койма буенда кичә генә сап-сары булып утырган тузганаклар бүген ак бүрек кигәннәр. Без аларны, «әбиме-бабаймы?» дип, өреп уйныйбыз. Тузганак өзәргә иелгән идем, яфракта утырган кара төрткеле матур кызыл бөжәккә күзем төште.

– О, бабка-каробка бит бу!

Без аны кул артына куябыз да «бабка-каробка» дип такмаклыйбыз, аннары ул канатларын жәеп очып китә.

– Бабка-каробка,
Ули-ули-нә-нә,
Ти-ти, ти-ти, ди-ти,
Ку-ши-ти конфетки!

(Бабка-каробка,
Улети на небо,
Там твои детки
Кушают конфетки.)

Әй, әйтеп бетергәнне дә көтмәде, очып китте. Кызык булмады. Тагын эзләп карыйм әле.

Миңа бу сүзләргә Фәрида өйрәтте. Русча ул. Фәрида әтисенең биләсәпиденә утырып, стансадан безгә төшә. Ул русча әйбәт белә. Мин дә Фәрида белән әйткәндә бу так-

макның бөтен сүзләрен дә беләм. Миңа бигрәк тә «конфетки» дигән жире ошый. Тәмле әйбер бит ул конфетки. Кайвакытта әби Фәрида белән икебезгә биш тиен акча бирә дә, без кишеткә төшөп ирис конфеты алып менәбез.

Икебезгә икешәр ирис тия. Аны әле озак итеп суырасы.

Кемнең ирисы иң соңыннан бетә, шул жиңүче була.

Фәрида ул – хыйтырый, ирисын әллә нишләтеп тел астына яшерә дә, авызын ачып күрсәтеп, минеке бетте, дигән була. Мин суырып бетергәч, чыгара аннары. Ул гел шуңа күрә жиңүче була. Ачу килә инде.

Әһә, менә тагын бер бабка-каробка!

Күрше Нурия: «Нишләп бабка-каробка булсын, алтын камка бит ул», – дип, минем белән бәхәсләшә. Әнисе укытучы аның. Нинди алтын камка булсын ди ул! Алтын ул туган апаның балдагы төсле була, ялтырап тора. «Миңа да шундый балдак алып кайт әле», – дигән идем, апа: «Бик кыйбат тора ул», – диде.

Әле беркөнне нәкъ алтын кебек ялтырап торган сары чыбык таптым да, бармакка балдак итеп чорнап куйдым. Күршедәге һәдиягә:

– Кара, минем алтын балдагым бар, – дип мактанмакчы идем, аның исе дә китмәде.

– Әй, бездә андый чыбык дачурта, – дигән була. Балдакны салып болгадым. Болай да бармакны кысып, кызартып бетергән иде инде.

Һәдия белән күп вакыт бергә уйныйбыз. Безнең өйләр янәшә генә. Миннән кечкенә әле ул. Ә үзенең абый-апалары шундый зур. Абыйсы эштән кайта да һәдияне күтәреп күккә чөя. Чыкылдый-чыкылдый көлә һәдия. Эх, минем дә шундый дәү абыем булса, мине дә шулай күккә чөйсәләр, мин алай гына чыкылдамас идем әле! Үземнең абый миннән аз гына зур. Алай да беркөнне: «Мине күтәреп кара әле», – дигән идем, икәү бергә чак мәтәлеп китмәдек. «Авыр бит син», – дигән була абый.

Һәдиянең дәү апасы да бар, атна саен кунакка кайта ул. Һәдиягә гел тәмнүшкәләр, матур-матур әйберләр алып кайта. Ә беркөнне ул һәдиягә шундый матур уенчык чокыр белән тәлинкәләр алып кайтты. Аларның матурлыгы! Чын шикелле инде менә: тоткасы да бар, матур чәчәкләр төшкән! Без тәлинкә, чокыр итеп уйный торган таш тәтәйләр түгел инде! Әле ул таш тәтәйләргә дә без чак табабыз. Берсендә, яз көне, таш тәтәй алырга дип бәрәңге бакчасына кереп, батып та калганым бар минем. Аяктагы бутый балчыкка кереп батты, аяк чыга, бутый – юк. Тартам, тартам – юк, чыкмый. Ялан тәпи салкын балчыкка да басасы килми. Үкереп елый башладым. Безнең өй тәрәзәсеннән бакча күренми. Ярый һәдиянең әнисе күреп, чыгып алды.

Һәдиянең матур чокыры белән уйнап туймаган идем әле мин, әбисе ашарга чакырды. Мин берүзем матур чокырлар янында калдым. Шунда башка килде бит: «Туктале, чокырлар күп, һәдия сизмәс тә, берсен үземә алыым әле». Чокырны куфайка эченә шудырдым да, әкрән генә чыгып тайдым. Куфайка эчендәге чокыр бүксәне пешерә башлаган кебек тоелды. Чыгардым да, тагын әйләндерә-әйләндерә карыйм. Бигрәк матур шул! Тик менә хәзер кайда уйнарга инде моның белән? Әни күрсә? Йөрәгем «дерт» итеп китте. Минем әни ачуланса, шундый каты ачулана. Елатканчы.

Берсендә әни әфлисун алып кайтты. Бер әфлисун. Барыбызга тигез өлешлөргә бүлеп бирде. Абый өйдә түгел иде. Аның өлешен шкапка куйдылар. Мин үз өлешемне ашаганнан соң, абыйның өлешен алып карыйсы иттем. Юк, ашыйм дип түгел инде. Аныкы да шундый тәмле микән дип иснәп карадым, аннары телне генә тидереп карамакчы идем, әни, күреп, иманны укытты!

– Башка бервакытта да кеше өлешенә, кеше әйберсенә тимә! – дип тетмәне тетте.

Мин матур чокырны сыпырып куйдым. Тик эчемә инде әллә нинди корт кереп утырды. Тирә-яктагы бөтен нәрсә – миңа карап торган тәрәзәләр дә, баскыч төбөндә битен юып утырган песи дә «карак кызый» дип әйтәләр төсле иде. Чү! Бетте баш! Әби чыга! Мин чокырны кабат куфайка эченә шудырдым да, кулым белән үземне кочакладым.

– Нәрсә монда чүмкәеп утырасың? Бар, карап кер әле, казлар кая икән? Су буена төшеп китмәсеннәр тагын, – дип, әби кереп китте.

Уф! Йөрәгем чыгып китә дип торам! Сикереп тордым да, урамга йөгердем. Һәдияләр капка төбенә житкәч, кеше күрми микән дип карандым да, чокырны тиз генә капка астыннан аттым. Шундый рәхәт булып китте: сикергәли-сикергәли өйгә таба киттем, жырлый-жырлый капкадан кердем. Шулчак тагын әби тавышы ишетелде:

– Казлар шундамы? Анда-монда китмәгәннәрме?

Аһ! Казлар турында бөтенләй баштан чыккан бит!

– Тора, тора, шунда иделәр, – дидем мин ашыгып. Үзем тиз генә кире чыгып йөгердем. Урыннарында булсалар гына ярар иде! Әле дә ярый койма буена кунаклаганнар икән.

Бу эшем өчен мин бик озак үкенеп йөрдем. Шунда Һәдия белеп, әбисенә әйткән булса! Баш беткән иде. Аның әбисе шундый усал. Өйдәгеләрен дә трипакага бастыра ул! Минем әби шулай ди. («Трепак» дигән тыпырдап би торган рус халык бие барлыгын мин әле күптән түгел генә белдем.)

Берсендә миңа чак кына эләкми калды инде аннан. Без Һәдия белән кыш көне аларның лапас түбәсеннән карга сикереп уйный идек. Жәй көне шул тирәдә уйнаганда лапаса терәп куйган баскычка күз төштә бит.

– Кара әле, Һәдия, без кыш көне бу түбәдән сикереп уйный идек бит, имә? Хәзер сикереп була микән? – дим.

– Була, нишләп булмасын, – диде дә, минем этеп жибәрәп, баскычтан менеп тә китте. Мин бер-ике баскыч үрмәләгәнчә, ул сикереп тә төштә, акырып елап та жибәрде. Аның елаганын күргәч, мин менеп тормадым инде, тиз генә кире төштем дә өйгә шылдым.

Шул арада койма ярыгыннан әбисе Нәсихәттәйнең дуылдап, жил-жил атлап безгә кергәнә күренде. Мин өй эченә кереп тормадым, бәрәңге бакчасында ызанга сузылып яттым, ярый әле бәрәңге сабагы хәйран озын, тынымны да чыгармыйм. Ишегалдында әби белән Нәсихәттәйнең кычырышканы ишетелә.

– Кая качты әле теге денсез кызый! Иманын укытам хәзер, артын кычыткан белән пешеклим! Безнең Һәдияне лапас түбәсеннән сикерткән!

– Сикерткән дип, тотып атмагандыр бит инде, үзе сикергәндер, – ди әби, мине яклап.

– Камәрия сикерергә кушты ди бит. Кая үзенең башы житсен аннан сикерергә. Үзе бер дә сикермәгән бит, чыгып качкан, юньсез! Табым гына менә, үзен дә сикертәм хәзер.

– Һай, Нәсихәттәй, кара син аны, ә! Сикерергә кушкан диген, ә! Ярар, ярар, хәзер табып үзем кирәген бирәм аның! Син бар, Һәдияңне карый күр, ул-бу булмасын тагын!

– Әйе, Алла сакласын, аягы сынган булмасын тагын! Болай гына калдырмыйм мин ул кызын!

Нәсихәттәй йөгерә-атлый чыгып китте, мин буразна арасында нишлөргә белми ятам. Шулчак әби, каян күргән диген, аркамнан эләктереп, өстерәп торгызды да, кулындагы каз куа торган чыбыгы белән берне йомшак жиремә сыдырды. Күздән яшьләр чыкты инде, алай да түздем. Һәдиянең генә аягы сынмаган булса ярар иде.

Көне буге урамга чыгармады әби. Үземнең дә бик чыгасы килми иде инде. Нәсихәттәй очраса тагын. Күзем гел Һәдияләр капка төбөндә булды. Һәдиянең аягы сынмады микән, врач килмәдеме икән, бик каты авырта микән, дип, эчем пошты. Төнлә төшемә Нәсихәттәй керде. Зур таяк тотып артымнан куа икән. Менә ул зур авызлы убырлы карчыкка әйләнде. Минә кабып йотам гына дигәндә, әни уятты:

– Чү, чү! Саташасың бит, балам! – дип, бисмиллалар әйтеп, башымнан сыпыргач кына берәз тынычландым.

Әл-ләй! Нәрсә аягымны өчеттерә, дисәм, кырмыска оясында басып торам икән! Әллә ничә кырмыска аягым буйлап үрмәләп маташа. Тыпырдап, кырмыскаларны аяктан кагып төшердем дә чүгәләп аларны күзәтә башладым.

Безнең әби детсадны «кырмыска оясы» ди. Минем бик тә детсадка йөрисем килә. Фәридә стансада детсадка йөри бит. Минә дә йөртегез әле детсадка, дигәч, әби:

– Нәрсә калган сиңа ул кырмыска оясында, – ди.

Шушындый була микәнни ул детсад? Кырмыскалар әле бер якка, әле икенче якка йөгәрешәләр. Күземә алар чабышып уйнап йөргән балалар булып күренә башлады. Эх, мин дә балалар арасында чабып уйнап йөрер идем!

Әле беркөнне Фәридә миңа бер сикрит әйтте. Сикритне кешегә әйтергә ярамый икән. «Без детсадта мендәр белән сугышып уйныйбыз», – ди. Тәрбияче апалары чыгып киткәч, мендәр сугышы башлана икән. Апалары кергәндә тиз генә урыннарына ятып, йоклаганга салышалар ди. И кызыктым инде! Минем дә мендәр сугышы уйныйсым килде.

Өйдә мендәр белән уйнатмыйлар шул! Әби аларны күпертеп карават өстенә өеп куя да, өстенә матур чөлтәр яба. Кагылып кара син аңа! Бервакыт абый белән качышлы уйнаганда мендәр артына качкан идем, мендәр аз гына кыйшаеп кына китте, әби иманны укытты, «Өй туздырып ятмагыз монда», дип, урамга ук куып чыгарды. Ә апа белән без ястыкта йоклайбыз, аны бөтенләй күтәрә торган түгел.

Фәридә детсадка йөрергә яратмый. «Мин лутчы сиңең кебек әби янында өйдә торыр идем», – ди. «Әйдә, алмашабыз, – дим. – Мин сиңең урынга детсадка йөрм, сездә торам, син бездә тор, дим. Фәридә риза да, әниләр риза түгел. «Нәрсәгә шулкадәр детсадка барасың килә соң?» – дигәч, «Русча өйрәнәсе килә», – дигән идем, әни: «Мин сиңе үзем өйрәтәм», – ди.

Рәсем: Наталья Васильева

«Ведро – чиләк, надо – кирәк, скоре – тизрәк» дигәнне тиз ятладым үзе. Эти әле мондыйны да өйрәтте: «Ипи – хлеб, мука – он, бүрек – шапка, шу – батун». Шу – батун дигәне кызык тоела. Батунның нәрсә икән беләм инде. Габидә апа кайвакыт стансадан алып төшкәли. Әби аны безгә телемләп кисеп бирә дә, сөт белән сыпыртабыз гына! Бер телемне кабып йотып, икенчесенә үрелгәндә, әби:

– Бигрәк шәп шуа бу батун, – диде кеткелдәп көлеп. Шуңа күрә «шу-батун» дигәннәрдер инде.

Сөт белән яңа пешкән ипи дә шәп шуа анысы. Әби пичтән чыккан ипине башта тастымал япкан мендәргә бушата. Аның исе! Әле аның исен, әби ипиләрне алгач, мендәрдә иснәп ятарга да яратам. Озак тора ипинең исе мендәрдә. Ә инде яңа пешкән ипинең әби сындырып биргән кибән башының тәмлелеге! Кетердәп тора, ашап туйгысыз, сөтсез дә шәп үтә, сөт белән тагын да тәмлерәк!

Көтү кайткач, сыер сауганда әни безгә кычкара:

– Балалар, Камәрияү-ү, Кадерияү-ү, Ками-ил, кайсыгыз бар анда, сөт эчәргә килегез, – ди.

Чокырларыбызны тотып тезелешеп басабыз. Сөт эчкән кешенең башы шәп эшли, ди әни. Чөмереп сөт эчкәндә ак мыек чыга. Аннары, кемнең мыеги зуррак, дип үлчәшәбез. «Кызлар мыеклы булмый инде», – дип, абый безне үрти.

Әллә нишләп эчем быгырдап куйды. Уф! Ашыйсым килә!

Әһә! Минем ашыйсым килә, димәк, эти эштән кайтыр вакыт житә! Шатланып, сикереп куйдым. Булды болай булгач! Мин эти каршысына төшәм. Әйтәм, бөтенесен дә әйтәм! Апайны да әйтәм, миңа камыр бирмәгән әбине дә әйтәм! Таш юлга чыктым да урам буйлап бар көчемә түбәнгә таба йөгәрдем. Эти эштән шуннан кайта безнең. Бер яктагы үргән чәчем лерт-лерт жылкәмә суга, чәчем-

нең үрмәгән ягы жил белән һавага кадәр күтәрелеп очып бара, анда эш юк, тизрәк эти каршысына төшәргә кирәк. Шулчак юлга чыгып барган апага килеп бәрелә яздым.

– Чү, матурым, кая чабасың болай? Минне чүт таптап китмәдең бит, – ди үзе дә бик матур апа, елмаеп. Күлмәгенң чәчәкләре бигрәк матур икән, янып торалар.

– Мин, мин... – дидем, сулышымны чак тигезләп. Бер кулым белән тизрәк тузгыган чәчемне йомарлап тоттым. – Эти каршысына төшәм.

– Кем соң синең әтиң?

– Шамил абый.

– Шамил абый кызымыни әле син? Сиңа ничә яшь соң?

Гадәт буенча дүрт бармагымын тырпайттым. Аннары гына исемә килеп:

– Шикәр алмасы өлгергәндә 5 яшь тула инде, – дидем.

– У-у-у, дәү кыз икәнсең бит инде син! Үзең әле һаман сандалиенны да дәрәс кия белмисең икән, чалыш кигәнсең бит, – диде апа көлеп.

Өстемә бер чиләк салкын су койдылармыни! Дерт итеп киттем. Кара инде син, ә! Сандалилар чалыш киелгән! Әйтәм аны бая йөгәргәндә аяк чатанланып-чатанланып киткән иде. Иртә белән ашыгып чыгып йөгәргәндә шулай эленгән инде ул. Шундый чакта чалыш сандал киеп басып тор инде! Кәефем бөтенләй кырылды. Теге апага ачуым килде, үзе дә шул арада күземә ямьсез булып күренә башлады. Әй, аның күлмәгенң дә төсә уңа башлаган икән инде, авызындагы бер теше дә кәкрә икән.

– Минем аякка шулай жайлы, мин үзем чалышлап кияргә яратам, – дидем мин сер бирәсем килмичә.

– Ә-ә-ә, алай икән, ярар алайса, йөр инде аягыңны чалшайтып, – диде апа, көлеп. – Хәзер әтиң кайтып житәр

инде, юлда торма, йә машина бәреп китәр. Әнә безнең капка төбөндә утырып тор, аннан юл әйбәт күренә.

Өйрәтеп торган була тагын! Машина бәреп китәр, имеш! Мин суык түгел лә, юлдан килгән машинаны гына күрмәскә! Бөтенләй кәефем кырылды. Житмәсә, үтереп ашыйсы килә. Әбинәң өчпочмагы да пешкәндәр инде. Эх, яңда Фәрида булсамы! Ул әллә нинди кызык нәрсәләр белә. Әни яңа күлмәк алгач мактанып киеп күрсәткән идем.

– Стиляга модная, асагамолодная, – ди. Үзе көлә. («Стиляга модная, а сама голодная» дигән сүзләрнең мәгънәсенә мин югары классларда укый башлагач кына төшендем.)

– Нәрсә дигән сүз соң ул? – дим.

– Күлмәгең матур дигән сүз, – ди Фәрида.

Миңа бик кызык тоелды. Берәр кешедә матур күлмәк күрсәм, мин дә шулай дим хәзер. Беркөнне Һадиянең дә күлмәген шулай дип котладым. Ул сөенде инде. Ә менә Саниягә әйтеп харап була яздым. Сания зур кыз инде ул, минем абый белән бер класста укый. «Кара, мин нинди матур күлмәк киеп чыктым», – дип мактанып тора иде, аңа да шул сүзләрне әйттем:

– Стиляга модная, асагамалодная!

Сания йодрыкларын төйнәп өстемә килә башлады:

– Нәрсә дип әйттең, төеп атам бит хәзер!

– Күлмәгең матур дип кенә әйттем бит, – дим, еларга житешеп.

– Минем мыскыл итеп, әллә нинди такмак чыгарып торасың!

Борылып, тизрәк өйгә сыпырттым. Саниягә ышаныч юк, төеп тә атар. Шулай да Сания белән уйнарга яратам мин. Аларның янында бура бар. Сания үрмәләп шул бураның өстенә менә дә утыра.

– Минем дә өйрәт әле менәргә, – дим мин астан. Минем дә аның шикелле бурага атланып, аякларымны салындырып утырасым килә.

– Синең ботың кыска, ботың үскәч менәрсен, – ди ул. Әйе шул, Саниянең боты озын, йөгерә башласа, аны беркем куып тоталмый. «Ыштандырлы» уйнаганда тупны иң биеккә атучы – ул. («Штандер-стоп» дигән уен.) Койма башына менгәч, тотынмыйча да басып тора ала. Ул бернәрсәдән дә курыкмый. Чөгәннәрдән дә, эттән дә, хәтта ата каздан да курыкмый. Ә минем иң курыкканым – ата каз. Минем ата каз талый язганы бар. Бибиләре чыкканчы ишегалдында утырганда, барып аркасыннан да сыпыра идем югыйсә. Сөйләшә идем үзе белән. Бибиләре белән капка төбөндә йөргәндә, бер бибиен алып яратыйм әле дип, яннарына килә башлаган идем, ысылдап куа башламасынмы ата каз! Үзе миннән дә зур булды, канатларын жылпи, муены әллә никадәр булып сузылды. Мин шыр акырып чабам. Ярый әби ерак түгел иде, ул аралап алмаса, ботымны тешләп өзә иде.

– Һай, балам! Бибиләре чыккач, ата каз шулай усаллана ул, аның янына барырга ярамый. Шулай итеп бибиләрен саклый ул, – ди әби.

Кая ул яңадан ата каз янына бару! Мин аларны биш километрдан әйләнеп узам хәзер.

Чү! Әнә әтиңнең аты күренә түгелме соң юлда? Ур-ра! Әти минем күрми калмасын тагын дип, юл кырыена чыгып,

чирәмгә чүгәләдем. Башымны иеп тезләремне кочакладым да, елаган рәвеш китереп, жылкәләремне селкетә башладым. Әти, һичшиксез, мине күреп, атын туктатачак та, килеп мине күтәрәп алачак. Мин шул мизгелне көтеп ләззәтләнеп утырам. Арбада тагын кемдер бар, әти нәрсәдер сөйли, тик арба тавышы белән нәрсә сөйләгәнә генә аңлашылмый. Дыңгыр-дыңгыр, дыңгыр-дыңгыр...

Чү! Арба тавышы ерагая түгелме соң? Башымны күтәрәп карасам, дөрестән дә, арба узып китеп маташа, әти мине күрмәгән! «Әти-и-и!» – дип кычкырдым һәм, бу юлы инде чын-чынлап акырып елый-елый, арбага таба йөгәрдем. Әти арбадан сикереп төште дә, каршыма килеп, күтәрәп алды:

– Нәрсә булды? Ник елыйсың! Нишләп син монда соң?

Мин инде каушаудан ник төшкәнәмне дә оныттым.

– Ни-и, апа... – дидем мин һаман үксеп.

– Апаңа берәр нәрсә булдымы әллә? – диде әти куркып.

– Юк, апа... мине.. – Апаның мине нишләткәнә генә һич искә төшми бит!

– Нишләтте апаң сине? Кара инде, чәчләрең дә тузгыган.

Әти йомшак кына башымнан сыйпып.

Әһә! Искә төште бит!

– Апа чәчтән тартты, каты итеп, – дим мин еламсыраган тавыш белән. Тик инде минем елыйсым килми, миңа әти алдында шундый рәхәт!

– И шул апаңны! Кирәген бирермен әле кайткач, – диде әти, ни өчендер теге абыйга күз кысып.

Ә миңа инде әти апаның кирәген бирсә дә, бирмәсә дә барыбер. Печән салган арбада әтигә сыенып кайтуымны башкаларга да күрсәтеп мактанасым килә. Күрсә дә исе китмәс инде Саниянең, аның да әтисе ат белән йөри. Ә менә Һадия чыкса шәп булыр иде! Әһә! Әнә капкадан башы күренә. Шатланып, аңа кул болгыйм. Ә ул телен күрсәтә. Аның авызы кечкенә, теле күрәнми дә, авыз бөрештергәннән генә тел чыгарганын аңлыйм. Әби аны «уймак авыз» ди.

Рәхәтләнеп көләм. Һадиядән генә түгел, көләсә килгәнгә көләм. Ат туктагач, арбадан сикереп төшәм дә өйгә чаптырам. Өчпочмакның исе! Капка төбөнә кадәр таралган.

– Әби, өчпочмак пештеме?

– Пеште, балам, пеште. Тик әтиң кереп житкәнче, әйдә, чәчәңне үреп куйыйк. Өчпочмак та тәмлеләнеп торыр.

Карулашмый гына урындыкка барып утырам. Әби башта сөяк тарак белән пумалаланган чәчәмне яза. Аннары ике кулына лач-лоч иттереп төкерә дә чәч үрергә керешә. Катываты итеп тартып толымга беркетә. Йөземне берәз чытсам да, түзәм инде, чөнки өстәлдәге өстенә чигүле ашъяулык япкан өчпочмак исе борынны иркәли, авыздан су китерә.

Күзем икенче бүлмәнең ишегеннән карап торган апага төшә. Ул ике бармагын маңгаена тырпайтып куйган да, мине үрти. Киребеткән кәжә бәтиә, янәсә. Ә үзе! Аның да чәче бөдрәләнеп маңгаена төшеп тора, ике бармагын мөгез итеп тә куйгач, чын кәжә бәтиә охшап кала. Мин кычкырып көлеп жибәрәм. Миңа кушылып апа да көлә. Безгә әби кушыла. Аның көлгәндә эче селкенә дә, минем арканы кытыклай, мин тагын да катырак көлә башлыйм. Өйдәге бөтен нәрсә көлә: ак тәрәзә пәрделәре дә, шау чәчәктә утырган яран гөлләр дә, идәнгә жәйгән сырлы палас та көлә. Рәхә-ә-әт!

КИТАП УКУ УЛ – СӘЯХӘТ

КИТАП УКУ УЛ...

– Китеп уку ул – яңа дөньялар белән танышу. Яңа белем туплап, үз-үзең белән сөйләшү дип кабул итәм мин аны. Китеп укып алу кайбер очракларда психолог сеансына барып килүгә дә тиң.

УКЫРГА МӘХӘББӘТ УЯТКАН КИТАП...

– Кечкенә чагымда Виталий Бианкиның «Лис и мышонок» дип аталган китебым бар иде. Шундый матур рәсемнәр белән бизәлгән... Һәр бите саен яңа сюжет... Яраткан китебымны кат-кат укый идем. Хәтта рәсемнәрен карап чыгу да үзе бер рәхәтлек бирә иде. Гомумән, рәсемле китеплар үзенә җәлеп итә бит ул. Балачактан ук китеп укырга яраттым. Хәзер ул минем һөнәрмә әйләнде: әсәрләрен макетка салу, китеплар бастыру, аларны укучыларга илтеп җиткерү...

МИНЕМ КАРАШЫМНЫ ҮЗГӘРТКӘН КИТАП...

– Берәү генә түгел алар. Иң элек Федор Достоевский китепларын атар идем. Шулар арасынан, «Кроткая» әсәре. Мәктәптә укыганда аны берничә кат укып чыктым. Үсмер чакта бөтен нәрсәне идеаллаштырасың. Достоевский китепларын укыганда шуны аңладым: кешеләрне начарга һәм яхшыга бүлүгә ярамай. Аларның уңай яклары да, тискәре яклары да була. Шуңа күрә нәрсә сайлавың, кайсы якка адым атлавың тормышта бик мөһим. Киләчәгебез шул адымнарга бәйле.

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

– Маргарет Митчелл «Унесенные ветром». Хәзер дә хәтерлим: аерым бер дәфтәрәм бар иде, анда укыган китепларымнан цитаталар язып бара идем. «Унесенные ветром»нан да бик күп фикерләр күчереп алдым. Шуларның иң ошаганы – Скарлетт О'Хара әйткән сүз: «Завтра будет новый день». Мине ул китеп бик илһамландырган иде. Буш кырда кешеләр йортлар салып, басу эшкәртеп, яңа тормыш төзиләр.

ӨСТӘЛ КИТАБЫМ...

– Сүзлекләр! Сергей Ожеговның рус теле сүзлекләре, Адлер Тимергалинның татар теленә аңлатмалы сүзлеге, фразеологик, синонимнар сүзлекләре.

БАЛАЛАРГА УКЫГАН КИТАПЛАРЫМ...

– Өч балам бар. Икесе мәктәп яшендә. Алар үзләре укый инде. Олы улымның яраткан авторлары Джек Лондон, Жюль Верн. Соңгы вакытта Александр Беляев әсәрләрен яратып укый. Кызым Мария Парр, Астрид Линдгрен әсәрләрен үз итә. Иң яраткан китебы – «Алиса в стране

чудес». Кечкенәсенә әле бер генә яшь. Аңа татар халык әкиятләрен укыйбыз. Абдулла Алиш, Рабит Батулла әкиятләрен, Ренат Харис, Жәүдәт Сөләйманов, Роберт Миңнуллин шигырьләрен яратып тыңлый.

ХӘЗЕР УКЫЙМ...

– Матур әдәбият түгел, һөнәрмә белән бәйле китеп укыйм. Ул Джон Томпсонның «Торговцы культурой» әсәре. XXI гасырда китеп нәшер итү бизнесы турында ул. Шәхсән минем өчен бик кызыклы китеп.

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫНДАГЫ ЯРАТКАН ӨЧ ӘСӘРМ ҺӘМ АВТОРЫМ...

– Әлбәттә, Габдулла Тукай шигырьләре. «Актык тамчы яшь» дип аталган шигырьләр җыентыгы бар, шул китепны укырга яратам. Рабит Батулланың «Сөембикә» романы һәм Йолдыз Миңнуллина шигырьләре. Аның китебын бастырырга планлаштырабыз. Мин Йолдызның шигырьләренә гашыйк булдым!

БАСМА ҺӘМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УҢАЙ ҺӘМ ТӘСКӘРЕ ЯКЛАРЫ...

– Басма китепның ике тискәре ягы бар: беренчедән, ул шактый урын ала, аны күп вакыт үзең белән алып йөрәп тә булмый. Аннан соң аны табу да проблема тудырырга мөмкин. Китеп кибетләреннән эзләргә йә китепханәгә барырга кирәк. Ул яктан электрон китеп уңайлы. Китеп киштә смартфонда гына саклана. Бердәнбер тискәре ягы: аны балаларга укып булмый. Балалар китепларның рәсемнәрен карарга ярата. Электрон китепларда рәсем аз була. Аннан соң балаларга гаджет та тоттырып булмый. Аларга басма китеп бирергә кирәк. Басма китеплар аша гына укуга мөхәббәт уятып була.

УКЫРГА КИҢӘШ ИТӘМ...

– Катлаулы әсәрләренә укырга киңәш итәм. Андый китепларны уку баш мие эшчәнлеген үстерә, күңелне тирбәтә. Җиңел контент бүгенге көндә болай да бөтен яклап уратып алган безне. Татар әсәрләреннән «Идегәй»не укырга киңәш итәр идем. Ул катлаулы әсәр. Бу әсәр белән балаларны әти-әниләре таныштырмаса, күбесе аны киләчәктә кулларына алмаячак. «Идегәй» дастаны – татар әдәбиятының нигезе, ул безнең халык тарихы, кешеләр арасындагы мөнәсәбәтләр. Еш кына татарлыкны, телне ничек саклап калу турында баш ватабыз. Бу сорауларга җавап эзләгәндә түбәтәй киеп чәкчәк белән өчпочмак ашап йөрергә генә түгел, ә «Идегәй» әсәрен дә укырга тәкъдим итәм.

Гүзәл ХӘСӘНОВА,
«Юлбасма» нәшрияты
җитәкчесе

Студент еллары альбомындагы фотолар астына кыскагына берәр фикир йә җыр-шигырь юллары язып куя идек без. Менә бу фото янына: «Фәйрүзә... Казандагы иң кадерле кешеләремнең берсе, бәлки, беренчесе...» дип язганмын. Күзләре белән сизелер-сизелмәс елмайган Фәйрүзә берәр кызык вакыйганы искә төшереп, и көлдәрә-көлдәрә сөйләр кебек... Йә өр-яңа шигырен укыр сыман...

Эльмира
ЗАКИРОВА

ЭЗЛАӘРБЕЗ СИНЕ ШИГЫРЬЛАӘРЕННӘН...

Фәйрүзәне каян табарга?

Шагыйрә Фәйрүзә Мөслимова турында күңелдә матур хатирәләр саклана. Һәм алар еракта калган мәктәп, студент елларына алып китә.

...«Яшь ленинчы»да мәкаләләрем чыга башлагач ук журналист булырга хыяллана идем инде. Ә безнең мәктәпне тәмамлаган егетләр гадәттә КАИга йә авыл

хужалыгы институтына китә, кызлар медицина институтын, Казан университетын сайлый. Шундый язылмаган кагыйдә дә бар: кем кайсы вузга барырга, нинди факультетта укырга җыена, шунда укучы авылдашлары, якташлары белән хатлар алыша башлый. Кайчан документлар тапшырасы, ничек имтиханнарга әзерләнәсе, нинди фәннәргә игъти-

бар итәсе – барысын да бәйнә-бәйнә сорашалар... Мин хыялланган журналистика гына күпләр өчен ят бер җир кебек. Кемгә хат язып карарга соң? Безнең авылдан анда укучылар да юк бит! Ә менә районнан... берәү бар икән! Район газетасында Фәйрүзә Мөслимова исемле Иске Балтач кызының шигырьләрен биргәннәр, университетның журналистика бүлегенә

уырга керүе турында язганнар. Мин районда андый авыл барын да белмим. Әһә, башта Иске Кормаш сигезьеллык мәктәбендә, аннары Актаныш урта мәктәбендә укыган. Язмалары, шигырьләре «Яшь ленинчы»да гел күренә...

Кышкы каникулга кайткан студентлар арасында университетныкылар да бар. Әлбәттә инде, якташ шагыйрә кыз турында да ишетеп беләләр. Адресын табып жиберербез, диделәр. Ә безардан Фәйрүзәнең сүзен житкерделәр: хатларны туп-туры университет адресына, минем исемгә язсын, дигән! И ул хатны тырышып язуларым... Конвертка тыкканчы кат-кат укып чыгуларым... Жавап бирәме, юкмы әле? Вакланып, безнең ише мәктәп укучысына хат юллап торыр микән?

Озак та үтмәде, жавап хаты килеп төште! Шаян тел белән, мине әллә кайчан белгән кебек язган! Лирик парчаларымны да укыганы бар икән! Сүз арасында группадашлары белән дә таныштырып узган. Татар төркемендә без нибары унау: дүрт кыз, алты егет, дигән. «Мин шигырьләр язмыйм бит. Журналистика бүлегенә ничек керермен», – дип, шик-шөбһәләремне группадашы Наил белән шундук куып тараттылар. Наил: «Журналистика бүлегенә керү өчен шигырь язу мәжбүри түгел», – дип өстөгән. Фәйрүзәнең: «Бу хатны КПСС тарихы лекциясендә сырлап утырабыз», – дигән сүзләрен укыгач, тагын да кызыграк булып китте. Уку да бик күңелледер, жайлыдыр анда...

Күзләреңә – нур, хыялларыңа – канат...

Казан белән ике арада көн арадаш хатлар йөрөп торды. Котлау открыткалары да беркемнекенә охшамаган иде. 1 Май бәйрәменә өнә «Күзләреңә – нур, хыялларыңа – канат, яшьлегенә матур жыр – сүрелмәс саф мәхәббәт теләм», – дип теләкләр теләгән. Мин «Соңгы кыңгырау» бәйрәменә урман чәчәкләре жыеп кайтуыбыз, имтиханнарға әзерлек, газетада

Фәйрүзә Мөслимовадан килгән хатлар классыбызда зур вакыйгага әйләнә иде.

чыккан мәкаләләр турында хәбәр итәргә ашыгам, ул «Әллүки» ижат түгәрәгенә йөрүләре, «Әдәби сүз» стена газетасын чыгарулары турында яза.

«Фарсы теленнән Мостафа Ногман керә. Ыспай гәүдәле, бөдрә чәчле Мостафа абыны син дә беләсендер әле. «Актаныш таңнары»н да, сезнең авыл турындагы жырның сүзләрен дә язган. Ул безгә «улым», «кызым» дип кенә дөшә. Кайсы яклардан икәнәбезне бер сүзәбездән үк аерып ала. «Берне китап» дип сөйләгән Гөлсәриянең – Бардадан, һәр сүзенә -дагын, -дөген кушымчасы ялгаган Фәтә Гайсинның Балык Бистәсеннән, жөмлә ахырын «бит ә?» сорагы белән төгәлләгән Наиләнең Кама Тамагынан булуын шундук әйтеп бирә. Безгә иске татар язугы да өйрәтте. Гарәп графикасында укый-яза беләбез хәзер! Грәппадаш егетләр Наил, Эльмарт, Фәтә кыш көне трамвайның бозланган тәрәзәсенә гарәп хәрәфләре белән сүзләр язгып, әбиләрне шаккаттырып та йөрделәр әле. Имеш, алар Бохарада укып кайтканнар! Фарсы телен исә «Мин сине яратам» жөмләсен өйрәнүдән башладык: «Мән тора дуст дарәм» була икән...»

Шул өзекне классташларга да укып күрсәттем. Фәйрүзә Мөслимовадан килгән хатлар зур вакыйгага әйләнә иде. «Төшемә кер әле» дигән шигырен кызлар өнә блокнотларына күчәреп алганнар.

Хатларың укыйм да, / Яңадан моңланам. / Бергә чак бар иде – / Шулу хакта уйланам. / Арада юл озын, / Күрешү мөмкинме? / Күп айлар буена / Зарыгып көтимме? / Очрашыр көн ерак – / Син шуны бел әле. / Шулкадәр сагындым, / Төшемә кер әле.

(Бу шигырь соңрак жырга әйләнде. Римма Ибраһимова жырлады.)

Тупылдан мамыклар очканда...

Тупыллар мамыгын очырган мөлдә имтиханнарда котылып, чыгарылыш кичәсе дип чатыр чабып йөргәндә, тагын Фәйрүзә Мөслимова шигырен искә төшердек.

Дусларым, иң соңгы мәртәбә / Бергәләп мәктәпкә жыйлдык. / Тупылдан мамыклар очканда / Әйтәрсез бәхеткә коендык. / Күңелгә мәктәпем – зур тупыл, / Үзәбез – мамык күк тоелды. / Бу хакта мин сезгә әйтмәдем... / Тупылдан мамыклар коелды. / Дусларым, юлларга ашкындык, / Күзләрдә уйнады очкыннар! / Үзләре тупыллар булырга / Тупылдан мамыклар очтылар...

Күңелләренә ымсындырып, Казаннан хатлар килә торды. «Кичә практика буенча редакциягә барган идек. Сине «Яшь ленинчы»да көтәләр. Университеткә керер өчен рекомендация дә бирәчәкләр.

■ Казан аэропортында якташлар – Актаныш районы Байсар кызлары Розалия һәм Светлана белән. 1973 ел.

Үзем дә сизмичә, аны кабатлыйм, шигырьләрен аның интонациясе белән укыйм.

Казанга кайчан килсәңне хәбәр ит, каршылармын», – дип язды Фәйрүзә.

...Казанда да иң беренче Фәйрүзә каршы алды мине! Аэропортта Актаныштан очып килгән самолетны көтеп тора иде инде ул. Ни кызганыч, фотолар жибәрешергә уйламаганбыз. Фәйрүзәнең район газетасында чыккан тонык кына сурәтен күргән бар барын... Әнә бер кыз елмаеп туп-туры каршыма килә. Алсу ефәк күлмәктән, кара озын чөчләрән килешле итеп артка жыеп куйган, кулында китабы да бар... Битендәге сипкелләре аны тагын да сөйкем-ләрәк күрсәтә.

– Син – Эльмира бит?..

– Ә син – Фәйрүзәме?..

Икебез дә көлеп жибәрәбез. Минем билет икенче рейска иде. Тарих бүлегенә жыенган классташыбыз Дамира алданрак очты. Мин дип белеп, Фәйрүзә аны каршылаган башта. «Эльмира икенче рейс белән килә. Шәмәхә күлмәк-

тән, ике яктан ак бантиклардан булыр», – дигән Дамира...

Фәйрүзә мине редакциягә дә алып бармакчы, университетка документлар тапшырырга да булышмакчы, тулай торакны да күрсәтмәкче... «Иртәгә имтиханны гына тапшырам да...» – ди. «Лобачевский урамындагы химкорпуска, 99 нчы аудиториягә кил», – диде ул сабуллашканда.

...Университетның химкорпусы, 99 нчы аудитория. Имтихан алдыгы-зыгысы. Лекция дәфтәрләрен актаралар, шпаргалкаларны да барлыйлар. «Кон Коныч артык бәйләнмәс, үзезнеке бит», – дип, кураторлары Константин Константинович Петровның рәхим-шәфкатенә дә өметләнәләр. Фәйрүзә инде «заочно» таныштырган, киләсемне әйтеп куйган, ә үзе имтиханда утыра булып чыкты: «О! Булачак студент!» – дип каршы алдылар. Кайсыдыр Фәйрүзәгә «Капитанская дочка» эләкте дип хәбәр салды. Ул да түгел, Фәйрүзә балкып килеп

чыкты, башкалар да... Көлешеп, ничек «сират күперә» узуларын сөйләделәр, «Булачак студентка тапшырсак...» – дип, ниндидер бер мөһим әйберне искә төшерделәр... Фәйрүзә миңа задание бирде: «Имтихан барган аудиториягә кереп, өстәл асларыннан безнең китап, шпаргалкаларны жыеп чыксаң – укырга керәсәң дә керәсәң инде!» – диде. Каян шундый батырлык килгәндер миңа – тәки бер кочак китаплар күтәреп чыктым – үзләре дә шаккатты!

Исеңдәме болар, исеңдәме?

Фәйрүзәгә ияреп, студентлар дөньясына кереп киттем шулай. Поездлар узган чокыр артындагы тулай торакка да барып чыктык, газеталарда басылган язмаларымны ул рәсем альбомына урнаштырырга да булышты. Аннары Матбугат йортына киттек. «Яшь ленинчы»га! Саимә Ибраһимова, Илгизәр Сәмигуллина, Хәкимжан Халиков янына кердек. Редактор Венера апа Ихсанованы да күрдек. Фәйрүзә редакциядә бөтенләй үз кеше икән! (Венера Ихсанова соңрак аның диплом житәкчесе дә булды, «Яшь ленинчы»га эшкә дә чакырды.)

И мине татар бүлегенә димли-ләр, и Фәйрүзә артта төрле ишарәләр ясап, «журналистика» дип пышылдый... Мин, апасына ияргән сенең кебек, бик рәхәт кенә аңа елышам. Эчкерсез, хыялый, ярдәмчел Фәйрүзәгә. Аны идеал итеп күрәм.

Имтихан алдыннан зачетка арасына талисман итеп шомырт чәчәкләрен салып куючы, жәйге яңгыр астында ак күлмәге лычма суга әйләнгән, ак босоножикаларын кулына тотып, асфальтта жыелган күлләвекләргә ялантәпи көлә-көлә кереп баручы (кыяфәте – нәкъ «Летят журавли» киносында уйнаган Татьяна Самойлованыкы!)... Туган ягына кайткач, баскычлар саны-саны тау башындагы Актаныштан Агыйделгә йөгөрүче Фәйрүзә... Үзе үк шигырь түгелмени?! Әнә ничекләр яза бит ул:

■ Фарсы теле укытучысы шагыйрь, галим Мостафа Ногман белән. 1974 ел.

Эзләмәгез мине шигырьләрдән,
 Шигырьләрдә генә түгел мин.
 Күңелләрем тулып ташкан чакта
 Жырга гына килеп түгелмин.
 Мин шыбырдап явам яңгыр булып,
 Нурлар булып жирне киптерәм.
 Дусларыма сөйләп бушанам да,
 Дәфтәрәмә шуны төшерәм.
 Эзләмәгез шигырь юлларынан
 Минем генә бары сурәтне.
 Тәрәзәдән баккан боек ай да
 Үз жырыларын миңа өйрәтте.
 Башкаларның хәсрәтен дә кичәм
 Үземнеке итеп, көенеп.
 Шуңа күрә минем язганнарны
 Уйламагыз бары мин диеп.

Фәйрүзәнең дөньяга гажәпләнеп,
 сокланып караулары, шигырьләрен
 үзенә бер аһәң белән укулары...
 Кашларымны күтәрәп, үзем дә сиз-
 мичә аны кабатлыйм, шигырьләрен
 аның интонациясе белән укыйм.

Карама күземә, аһ, матур, димәче,
 Күзләргә сокланып, янмачы,
 көймәче!
 Сөюем җилләргә очканда таралып,
 Күзләрем сагыштан калган бит
 каралып...

Ә ул шигырьләр күп, бик күп...

Назландырып, ялындырып /
 Сөйдерүләрем истә, / Килсәң, ниңә
 килдең, диеп / Көйдерүләрем истә... /
 Горурлыгым булды микән / Килмә, дип
 әйтүләрем? / Мәхәббәтем микән
 инде / Наман да көтүләрем?..

Исеңдәме, яңгыр яуган иде.
 Җитәкләшеп, гөрләвекләр кичтек?
 Бөтен Казан карап торган чакта,
 Алдыбызга күктән йолдыз төште.
 Кулларымны алып кулларыңа,
 Йолдыз йөзгән гөрләвектә юдың.
 Кулым гына түгел, бөтен тәнем,
 Жаным белән садә-чиста булдым.
 Исеңдәме болар, исеңдәме?..

Сабыйларча башсызлыгым элек-
 кечә һаман. / Ярый әле, егылсам
 да, үзем булып калам. / Ярый әле
 ялгышымны күреп көлә беләм, /
 Үз-үземне, юләр, диеп, тетеп сү-
 гә беләм. / Тик шулай да,

■ Университетның
 «Әллүки» иҗат
 түгәрәгенә йөрүче
 яшь шагыйрьләр
 (сулдан уңга)
 Шәүкәт Сибгатул-
 лин, Камәрия
 Жамалетдинова,
 Нияз Акмалов,
 Асия Минһажева,
 Фәйрүзә Мөсли-
 мова. 1974 ел.

ярый әле, һаман дөрлим, янам. /
 Киртәләргә көл итәргә элеккечә
 калам.

Син булмагач, тәрәзәләр моңлы...

...Күңелдән әллә никадәр истә-
 лек-хатирәләр сибелә. Студент елла-
 рыннан гомернең көзләренәчә гел
 бергә идек бит. «Ялкын» журналын-
 да эшләгән чаклар, командировка-
 лар... Күрше йортларда яшәгәч, Яңа
 елларны бергә каршылыйбыз, һәм
 ул, гадәттә, Фәйрүзәләрдә уза.
 Аның күңеле киң: бөтен күршелә-
 рен чакырып кунак итәргә мөмкин.

Язын соңгы акчага редакция бүл-
 мәсенә базардан нәркисләр күтәрәп
 кайтабыз йә вазага тал пөселәре
 утыртабыз... Эшкә икебез дә пардан
 ак борчаклы күлмәкләрдән киләбез.
 Аккош күленнән Фәйрүзәләр бүлмә-
 сенә килеп утырган Мөдәррис Әгъ-
 ләм, көлеп: «Игезәкләр булгансыз:
 берегез кара чәчле, берегез – коң-
 гырт», – дигән репликасын ташлый.
 Ул бүлмәдә һәрчак жанлылык: «Ка-
 зан утлары»ннан Рәдиф Гаташ төш-
 кән, «Яшь ленинчы»дан Нияз Акмал
 менгән, коридорның аргы башында-
 гы «Чаян»га үтешли Зөлфәт туктал-
 ган, узып барышлы Мәгъсүм Ху-
 җин кергән... Фәйрүзә магнит кебек
 үзенә тарта шулай. Һәм ул бүлмә
 әдәбият, шигърият дөньясына әйлә-
 нә. Аны тыңлау рәхәт, гади генә
 нәрсәләргә дә кызык вакыйга итеп
 сөйли белә. «Үзеңнең жырыңны
 ишеттеңме, Фәйрүзә? Синең ши-
 гырьгә җыр язганнар!» – дип, әнә
 сөенчә дә алалар. Каян белсен инде

Фәйрүзә! Композиторларга җыр
 языгыз дип йөргәнә юк бит. Ә ра-
 диодан Зилә Сөнгатуллина йә Вине-
 ра Ганиева Фәйрүзә Мөслимова ши-
 гыренә Луиза Батыр-Болгари язган
 җырны җырлыйлар:

Күзләреңнән күзем алмый
 Карап торасым килә.
 Үзем яраткан кәдрәле
 Яраттырасым килә...

Берчак Фәйрүзә көмеш алкасын
 югалтты: кайдадыр төшеп калган.
 «Алкаларым сыңар-сыңар, / Йә югала,
 йә сына...» – дип, ул югалту ши-
 гырьгә күчте, ә шигырь берәздән
 җырга әйләнде – Илфат Дәүләтшин
 көй язды. Өр-яңа җыр туды!

...Фәйрүзә белән соңгы күрешүе-
 без дә шигърият дөньясында –
 Сажидә Сөләйманова кичәсендә
 булды...

Ә шигырьләр... Шигырьләре ба-
 рысын сөйли кебек...

Бигрәк кыска бу гомерләр –
 Яздан көзгәчә генә...
 Бигрәк кыска бу гомерләр,
 Җәйләр узганчы гына...

Син булмагач, тәрәзәләр моңлы.
 Тәрәзәләр – яшьле күзләр сыман.
 Сагышлары көнгә йокмасын дип,
 Мин аларга алсу пәрдә корам.
 Син булмагач, пәрдәләр дә моңлы.
 Шәфәкәң алсулыгы – пәрдәләрдә...
 Юксунудан көчле хисләр бармы –
 Дөньяң тулган сине сагыну белән.
 Моңнарымны көннән яшерсен дип,
 Тәрәзәмә ап-ак пәрдә эләм...

*Оясында ни күрсә, очка-
нында шул булыр. Әлеге
сүзләрнең хаклыгына яшь
барган саен ныграк инана-
сың икән. Язучы Гөлсинә апа
Галимуллинаның бер интервью-
сында әйткән сүзләре истә
калган. «Бу тормышта нинди
генә дәрәжәләрең, мал-мөлкә-
тең булмасын, миһербанлы вә
тәртипле балалар үстәрә
алмагансың икән, ул уңышларың
өч тиенгә дә тормый» (сүзен
сүзгә үк төгәл хәтерләмим,
амма мәгънәсе шулай).*

Һәр ата-ана баласының миһербан-
лы, тырыш, тәртипле, белемле булуын
тели. Ә моңа бала гаиләдә өйрәнергә
тиеш дип саныйм мин.

Минем өчен үрнәк кеше кем ул?
Әлбәттә, әни! Гажәеп юмарт, соңгы
икмәген дә үзе ашамыйча, башкалар
белән бүлешергә әзер илаһи зат ул.
Күрше Нурия апабызның һәрчак әйтә
торган сүзе бар: «Әнисә, жәннәтнең
түрләрәндә булырсың. Бигрәкләр дә
юмартсың!»

Әниемнең энесе Фәнис абый жае
чыккан саен күңеленә сеңеп калган
хәлне кабатлый: «Мин больницада
яткан чакта апаның соңгы әтәчен
суеп, аш пешереп алып килгәннен
гомер онытасым юк!» Күз яшьләре
аша сөйли ул аны.

Күп нәрсәгә әниемнән өйрәндем.
Сабыр һәм тырыш, максатчан булуы-
бызны тели иде ул. Кечкенә чакта
энем белән икебезгә: «Кешеләргә
яхшылык эшләргә тырышыгыз. Ходай
тормыш китабының бер жиренә бары-
бер язып куя аны. Бер яхшылык меңе
белән кайта», – дип әйтә килде. Хәзер
дә кабатлый ул әлеге үгет-нәсыйхәтен.
Тырышабыз, әни. Яхшылыкны адәм
баласы бәяләмәсә дә, Аллаһы Тәгалә
бәяләвенә күптәннән инандым инде.

Минем өчен тагын бер үрнәк ке-
ше – яраткан энем. Гомерендә дә бер-
кем турында начар сүз әйтмәс, алай
гына да түгел, теге яисә бу кешене
телгә алсак та, безгә шелтә белдереп,
гайбәттән туктатып калучы изге зат-
ларның берсе инде ул. Энемне якын-
нан белгән кеше миңа алдашырга һич
юл куймас. Әтибез шундый иде без-
нең. Аның күркәм сыйфатларын энем
дәвам итә.

Хәзерге балалар берәз үзгә,
әлбәттә. Аларның теге яки бу уен
персонажына, аерым бер фильм
героена охшыйсылары килә. Тик
шулай да гаиләдә жылылык тудырып,
өйне тәмле ризык исләренә күмеп
торучы әни, пешкән ризыкны мак-
тый-мактый ашаучы әти булганда,
бала реаль тормышка бик тиз кайта.
Уңай мохит тудыручы әнисе, шул
мохитне жылы карашы, назлы сүзләр
белән тулыландыручы әтисе бар-
рында баланың күңелендә гаиләдә-
геләргә карата кадер-хөрмәт буласы-
на, аларны үзе өчен үрнәк итеп
куясына һич шигем юк.

Һәрбер әти-әни баласын бәхетле
итеп күрергә тели. Минекенә әле
канат ныгытып, оядан очып китәргә
иртәрәк. Алда – мәктәп еллары.
Гаиләбезнең язылмаган тормыш
кануннарын өйрәнеп, әтисе кебек
кыю, әбисе кебек сабыр һәм юмарт,
абыйсы кебек изге күңелле, әниседәй
максатчан һәм тырыш булсын иде
дип телим. Әлеге сыйфатларны үзенә
юлдаш итеп ала алса, тормышта да
югалмас, иншалла. Ә мин аның өчен
һәрчак догада булырмын...

Гүзәл ХӘБИБУЛЛИНА,
Мәдәният йорты мөдире.
Балык Бистәсе районы,
Корноухова авылы.

*2024 ел Россиядә гаилә
елы дип игълан ителде.
Шуңа да үрнәк, тату гаиләләргә
быел аеруча зур игътибар
бирелә. Олыяз авылында шундый
гаиләләрнең берсе – Гөлфинә
белән Искәндәр Хужәхмәтовлар
яши.*

Гөлфинә апа чыгышы белән Саба
районы Олы Кибәче авылыннан. Унбер
еллык мәктәпне тәмамлаганнан соң
элемент техникумына укырга керә ул.
Булачак тормыш иптәше Искәндәр
абый белән дә шунда танышалар.
Бер тулай торақта яшәп, дус булып
йөриләр. 2013 елда Хужәхмәтовлар
гаиләсе төзелә. Хәзер әнә дүрт уллары
үсеп килә. Олы уллары Ризванга – 10,
Зиннурга – 9, Маннурга – 6, кечкенәлә-
ре Гафурга 3 яшь тула.

– Дүрт бала әнисе булу жиңел
түгелдер? Барысына да ничек өлгерә-
сез? – дип сорыйм Гөлфинә ападан.

– Төрле чаклар була, – ди ул. – Дүрт малай бергә үкереп елый башласа, ни эшләргә белмәгән вакытлар да булды. Бер-бер артлы туган балалар бит алар. Тик шулай да күңелле, рәхәт мизгелләр күбрәк. Искәндәр белән бер-беребезне аңлап яшибез, улларыбызны бәхетле, мул тормышта тәрбиялибез.

Яшылар авылдан китү ягын караганда Гөлфинә апа белән Искәндәр абый, киресенчә, тормышларын авыл белән бәйләгән. Моның сере белән дә кызыксынам.

– Очрашып йөргәндә үк Искәндәр миңа авылда калу турында сөйли иде. Үзем дә авыл кызы булгач, күңелем шунда тартылды. Авылда хәзер барлык мөмкинлекләр дә бар, монда яшәү бик рәхәт, – ди Гөлфинә апа.

Үз хужалыкларында күпләп мал-туар асрый алар. Ел саен кайдадыр ял итеп кайтырга да мөмкинлек табалар.

– Моның өчен бары тырышлык кына кирәк. Авыр булса да, мал асрагач, өстәләндә гел сың була, – ди әңгәмәдәшем. – Сәяхәт итәргә дә бик яратабыз. Төрле илләрдә генә түгел, үз илебездә әле без күрмәгән шәһәрләрдә дә булып, матур жирләрне карыйбыз. Шундый сәяхәтләрдән яңа проектлар өчен идеяләр туплап, тагын да ныграк эшләргә илһам жыеп, көч-күәт өстәп кайтабыз.

Гөлфинә апа – блогер да. Сыр һәм роллар ясау буенча татар телендә осталык дәрәсләре дә уздыра. Бу хакта менә нәрсә ди ул:

– Башта төрле курсларда укыдым. Алардан алган белемнәремне практикада кулландым. Социаль челтәрләрдә эшләремне урнаштырып бара идем. Минә карап баручылар аларны күреп, үзләре дә өйрәнергә теләп, комментарийлар яза башлады. Баштарак осталык дәрәсләре үткәру турында уйлама-

ган да идем, тик күп кеше сорагач, тырышып карарга булдым. Аллаһка шөкер, аларны үткән кешеләрдән бары тик рәхмәт сүзләре генә ишетәм. Димәк, мин кемнәргәдер этәргеч бирерлек кызыклы контент тудыра алганмын.

– Гаиләдә жылы мөнәсәбәт саклансын өчен, яшә гаиләләргә нинди киңәшләр бирер идегез? – дигән сорау бирәм Гөлфинә апага.

– Бер-берләрен хөрмәт итеп яшәсеннәр, сабыр булсыннар. Тормышта төрле хәлләр очрый. Бер-береңә юл бирә белергә кирәк. Берең кызган вакытта икенчең дәшми калса, давил тыныч кына узып китә. Шулай булганда гына гаилә ныклы була, минемчә. Һәрберебез дөньяның ямен, төмен табып, бәхетле гомер итсен иде.

Азалия МИФТАХОВА,

Саба районы, Эзмә урта мәктәбенең 10 нчы сыйныф укучысы.

Мәктәп тәмамлавыбызга быел 50 ел булды.

Моннан ярты гасыр элек Нурлат шәһәренең 1 нче номерлы мәктәбенең чыгарылыш кичәсенә жыелган идек. Уйласаң, үзе бер гомер үткән дә киткән.

Бу очрашуны башлап йөрүче кеше Хафизулла Гыйрфанов булды. Ул туган авылы Түбән Норлатта мәчет төзеткән, бүген шуның имамы. Хафизуллага оештыру эшләрендә классташыбыз Рифкәт Ибәтуллин да ярдәм иткән. Очрашу урыны итеп мөселман кафесын сайлаганнар. Бик истәлекле, күңелгә хуш килерлек кичә булды ул.

Классташыбыз Наилә Гайнуллина инде 11 ел авырый, ире Фәрит – аның таянычы. Очрашуга аның да килә алуы үзе өчен дә, безнең өчен дә икеләтә бәйрәм булды. Мин Наилә белән гел очрашып, күрешеп яшим. Өйдә торган кешегә аралашуның никадәр мөһим булуын аңлатып торасы юк. Наиләнең башта очрашуга барасы килмәгән иде. Классташларны күрергә теләмәгәннән түгел, үзенең хәлен башкаларга белдерергә кыенсыганның гына. Үзем дә озак еллардан бирле авыргач, андый язмышка дучар

булганнарның хәлен шундый аңлыйм. Аны үз башыннан кичермәгәннәргә аңлатуы бик читен.

Сүзем читкәрәк китте, 50 елдан соң очрашуыбызны яза идем бит. Башта Нурлатның күңелгә якын урыннарын карап йөрдек тә, үзебез укыган класска кердек. 19 май иде ул. Шундый матур, кояшлы, жылы көн. Алдагы көннәр бик суык торган иде, безнең очрашу хөрмәтенә Раббым жылысын кызганмады. Әле 19 май – Пионерия көне дә! Кызыл галстуклар тагып, пионерга керткән вакытлар иска төште.

Житмәсә, шушы очрашуны уздырып өчен күпме көч керткән классташыбыз Рифкәт Ибәтуллинның 20 майда туган көне буласы. Кирәк бит шулай ничә бәйрәмнең бер вакытка туры килүе!

Дөресең әйтим, бу очрашу турында мин инде күптән хыялланып йөри идем. Очрашасы иде, дип, әйтеп-әйтеп тә карадым. Еллар узды. Инде менә барыбыз да намазга баскач, иманга килгәч, Аллаһы Тәгалә безне кабат күрештерде.

Ләкин классташыбыз Рифкәт Ибәтуллин белән бу соңгы күрешүбездер дип, беребез дә белмәдек. Очрашудан алган тәэсирләр әле бетеп тә житмәгән иде, аның вафаты турында авыр хәбәр килеп иреште. Аллаһы Тәгалә урынын жәннәттән итсен.

Миңнур НУРИЕВА.

Түбән Кама шәһәре.

Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтеп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru

Бер-берсенә беренче күрүдән үк гашыйк булгандыр алар, югыйсә март аенда Казанга укырга китүгә эти бу хатны язмас иде. Курслардан кайтуга, май аенда ул инде Иске Романга әнинең кулын сорарга бара. «Әрбия белән бер-беребезне яратабыз», – ди. Әби каршы төшә: «Әле бигрәк яшь, егермесе яңа тулды, бирмим», – ди. Тик аның яшь дигән кызы: «Бирсәң дә, бирмәсәң дә чыгам», – дип торгач, әбигә килешми чара калмый. Икенче көнне никах укыталар. Әлбәттә, яшерептер инде: эти коммунист бит.

БЕР ХАТ ТАРИХЫ

«Кадрлем! Гафу итәрсең инде, гражданскийда яңа төшкәне булмау сәбәпле, сиңа шушы алданрак төшкән фотосурәтемне бүләк итәм. Шушы аз гына вакытка аерылышып тору көннәрендә якын күрәп, искә алып каравыңны телим. Минем Югославиядә фронтта йөргән чактагы истәлегем. Иң кадрле фоторәсемем! Шуңа күрә иң кадрле кешемә, йөрәк багыремә, дустанга – сиңа, бары тик сиңа гына бүләк итәм. Якын, чын йөрәк дустаның итеп караганда гына кабул итеп алуыңны сорыйм. Шушы фоторәсемгә карап, кире кайтарып ала алмаслык булып узган беренче ялкынлы сөешү минутларын һәм мине дә яхшы уй белән искә алырсың дип, чын күңелдән ышанам. Син – киләчәгемнең чәчәге! Киләчәк тормышымны бизәүче өмет чәчәгем! Мәхәббәт күбәләгемне үзеңнең кайнар мәхәббәтең белән көйдерергә өлгердең. Һәм шуңа күрә тыныч бул, жанкисәгем, ул инде башка чәчәкләргә куна алмас!

Миңа инде бу аерылышу көннәре еллар булып тоелыр, күңелемнән син язган «Умырзая»ны жырлап, кайда гына булсам да, сине уйлармын. Телләремдә син яратып жырлаган һәм минем өчен бүләк иткән жырларың тибрәнәр!

Тик әзерлән, бәгърем, безнең өчен, безнең киләчәгебез өчен зарарлы булган бу аерылышып тору көннәрен мөмкин кадәр тизләтергә тырышырмын. Йөрәгем, жаным, тәнем белән ул көннәргә якынайту өстендә эшләячәкмен. Һәм кабатлыйм: син дә шуның өстендә эшләрсең дип ышанам.

Тормышымны ал да гөл итүче саф чәчәгем дип, чәчәкләрне шиңдермәс өчен су сипкәндәй, су сибәрмен, иркәләрмен, жаным, бәгърем диярмен!

Һәм дә синең дә әлеге вакытта тапшай каткан хисләремне эреткән ишкелле, киләчәктә дә иркәләп рәхәтләндерәчәгең, һичшиксез, ышанып калам. Юк, бәгърем, мин сине иркәләрмен, кочакларымда тибрәтеп йоклатырмын, син миңа турылыклы булганда, синең өчен теләсә нинди авырлыкларга да күкрәгемне киереп алга барырга әзермен.

Агыйделгә ахак салып

Агызмам дигән идең.

Аерылышу ялкыннарын

Кабызмам дигән идең.

Чын күңелемнән алсу иреннәреңнән үбеп – Жәүдәт.»

Һәр юлыннан ярату, мәхәббәт бөркелеп торган бу хатның тарихы турында аз гына соңрак. Башта әтиемнең үзе турында сөйләсем килә. Элеккеге Кызыл Армия, хәзерге Яңа Чишмә районы Чаллыбашы авылында 1921 елны туа ул. Әтиемнең әтисе Габдрахман бабабыз укытучы була. Уфаның «Галия» мәдрәсәсендә белем ала. 1914 елгы Герман сугышында бер аягын өздереп кайта. Шул агач аягы белән авылда мәктәп төзеттерә, шунда директор булып эшли. Гандәлиф әбиебез дә шул мәктәптә укыта. Аларның балалары күп була, иң өлкәне – безнең әти. Ике ел Чистай рабфагында белем алганнан соң, әти Казан педагогика институтының физика-математика факультетына укырга

барып керә. Беренче курсны тәмамлагач, Балтач районының бер мәктәбендә укыта башлый. 1941 елның 15 ноябрендә сугышка аны шуннан алалар. Уральскига – урта командирларны әзерләү курсларына жиберәләр. Әмма тәмамларга өлгермиләр: Мәскәү янында көчле сугышлар бара – әтиләре шунда озаталар. Көнъяк-көнбатыш фронтта сугыша ул. Мәскәү яныннан дошманнарны куганнан соң, Сталинградны азат итүдә катнаша. Ике тапкыр яралана. Аннан Украина өчен барган каты сугышларның эченә барып керә: Донбасс, Макеевка, Каменск... Бүген һәммәбезнең телендә булган жырлар. Румынияне, Болгарияне, Венгрияне азат итүдә катнаша. 9 Майны әти Австриядә, Вена шәһәрендә каршы ала.

Авылга 1945 елның декабрдә кайтып житә ул. 1 гыйнвар көнне инде эшкә чыга – район мәгариф бүлгеге аны Чистай районы Исләй авылына укытырга жиберә. Ә әни шушы ук мәктәпкә башлангыч классларны укытырга аз гына алданрак килә. Юллары шулай кисешә... Әйе, язмышлары инде әллә кайчан язылып куйган була. Шулай итеп, очрашу, танышу сәгәтләре дә килеп житә.

Безнең әти белән әни кебек матур яшәгән кешеләрне белмим. Тормыш булгач, төрле вакытлар булгандыр, тик аларның ачуланышкан чакларын күрмәдек. Әти эчмәде, тартмады. Сугышның башыннан ахырына кадәр йөрәп, ул хәтта фронтта да аларга бирелгән аракыны авызына алмаган. Мәктәп директорының эшләре беркайчан бетми бит – әти иртә китте, соң кайтты. Ә өй, хужалык эшләре күбрәк әни өстендә булды. Без – аларның бер-бер артлы туган дүрт уллары кул астына кергәнче шулай булгандыр. Кызлар булмагач, бөтен эшне эшләп үстек. Су да ташый идек, елгага кер чайкарга керләре дә күтәрәп төшә идек. «Сез кызлар кебек», дип, үзәбездән көлүчеләргә дә карамый идек. «Әни үзе генә бит безнең», – дия идек. Мәшәкәтләре болай да житәрлек булгандыр әниң. Электр уты әле кермәгән: лампа яктысында дәрес әзерлибез. Беребез – бер, икенчебез – икенче өстәлдә, өченчесендә – әни. Иртән торабыз – газ юк бит әле, ә әниңең казан астында инде ашы пешкән була. Күрше авылга йөрәп укыдым: мин сәгәт жидедә юлга чыкканчы көн саен коймак пешереп куя иде ул. Ничекләр өлгергәндер?! Югыйсә аның да бит эшкә барасы – укучылар каршысына барып басасы бар иде. Әни безгә карата шактый кырыс булды. Башкача ярамагандыр да – барыбыз да ир балалар бит. Әтиңең киң каешы гел күз алдында эленеп торды, теленнән: «Әтигезгә әйтәм!» дигән сүз төшмәде.

Мәктәпне тәмамлагач, беребез алдында да алга таба укыргамы, юкмы дигән сорау тормады. Безнең өчен үрнәк – әти белән әни үзе, әтиңең туганнары булды. Сугыш аркасында әтиңең укуы өзәлә бит: өйләнгәч, ул читтән торып укып, ике югары белем алды. Иң олы абыебыз Фәргәтә әти белән әни юлын сайлады – Казан педагогика институтын тәмамлады, 40 елга якын укытучы булып эшләде. Кызганыч, йөрәк өянәге абыйны безнең арадан иртәрәк алып китте. Икенче абыебыз Шәүкәт Чистай сәгәт заводында инженер булып эшләде. Ул да безнең белән түгел инде... Мин Казан медицина институтын тәмамладым. 45 ел шушы өлкәдә эшләдем, Татарстанның атказан-

ган табибы. Энебез Әнвәр дә табиб. Безнең бу һөнәрне үз итүебез дә юкка түгел: әтиңең энесе Марат абый шушы уку йортында белем алды, озак еллар Чирмешәндә баш табиб булып эшләде.

Нәкъ бабай кебек үк әти дә директор булып эшләгәндә – 1971–1974 елларда яңа мәктәп төзетте. Акчасын колхоз бирсә дә, төзелеш материалларын табу мәшәкәте бар да әти өстендә булды. Әмма яңа мәктәптә үзе бер ай гына эшләп калды: инфаркт... Шуннан соң без аларны үзәбезнең яңга – Чистайга күчәрдәк. Әти бакча эшенә чумды. Электкеге биология укытучысы бит! Намазга басты – мәчеткә йөри башлады. Безнең өчен дә иң бәхетле 20 ел булды ул. Яллар житкән саен әниләрдә жыелабыз. Әни камыр куя – кыстыбый, жәймә яки кабартма пешерә. Кабартмасы бигрәкләр дә тәмле була иде... Әти мунча яга. Ә без дүрт туган шахмат уйнарга утырабыз: әти белән әни икесе ике яктан безне күзәтәләр, дөртләнделәр... Алар икесе дә бер минут эшсез тормадылар – шулкадәр тырышлар иде. Үзләре дә эшләде, бездән дә шуны таләп иттеләр. Хәтта оныкларыннан да! Балаларыбызның һәркайсы тормышта үз юлын тапты – моңарда Әрбия әбиләре белән Жәүдәт бабаларының да өлеше зур.

Киленнәрен шулкадәр яратып каршы алды әти белән әни. Шөкер, барыбыз да берне алдык, бер белән гомер иттек. Ярата белү каннан да күчәдер ул... Без үзара дус булгач, жәмәгәтләребез дә аралашып, тату булып, кунакка йөрешеп яшәде.

Әни гел сәламәтлеккә туймады. Әти аны булдыра алганча сакларга тырышты: кулларына, аякларына массажга кадәр ярый иде. Әни гел алдан китәм дип уйлагандыр инде, васыятенә кадәр язып куйган булган. «Мин үлгәч, әтигезне ялгыз калдырмагыз», дигән. Ә чынлыкта барысы да киресенчә килеп чыкты. Киткән бакчада сарымсаklar утыртып йөргән әтиебез икенче көнне иртән китеп барды... Әни аның вафатын бик авыр кичерде, телендә гел әти булды – ул аны бик сагынды. Әти төшенә кергән көн – иң бәхетле көнә була иде. Кәгазьләре арасыннан әти турында язган юллары хәзер дә килеп чыга: «их, син юк», «сине сагынам» дигән. Әтидән калып 11 ел яшәде ул.

Ә бу хатны без әниңең үзен озаткач, аның архивынан таптык. Әниңең әлегә хат турында әйткәләгәнә бар иде, әлбәттә. Әмма житмеш ел бие саклаганын белмәдек! Без әтине бик коры кеше дип уйлый идек. Сугыштан кайтканнар бар да шундый иде бит. Өстәвенә, ул парторг та булып торды: вазыйфасы буенча гел житди булырга тиеш иде. Ә күңелендә әнә нинди хисләр, нинди матур сүзләр йөрткән! Ничә ел сугышта йөрәп, утны-суны кичеп, үлем белән күзгә-күз очрашып та, катыланмаган. Минем үземне иң гажәпләндергәнә шушы булды.

Шөкер, әти-әтиңең хәер-фатыйхасын алып калдык. Әниңең соңгы васыятен дә үтәргә тырышабыз. «Бергә булыгыз, бер-берегезне ташламагыз», – дип язып калдырган ул безгә. Ә бу хат – барыбыз өчен дә кадерле ядкарь. Безгә генә түгел, балаларыбыз, оныкларыбыз өчен дә шулай булачак ул.

Наил МОСТАФИН.
Чистай.

«КҮНЧЕЛЕМДӘ УН АРГАМАК»

Текст: Лилия ГЭРӘЕВА / Фото: Анна АРАХАМИЯ

«Йөри алмас», ди аны табиблар. Ә ул 4 яшендә аягына баса. «Укый алмас», диләр – мәктәпне яшътәшләре белән бер елны «с отличием» тәмамлый. Язмышның нияте аны дүрт стена арасына бикләү булгандыр, ләкин ул бу киртәләргә җимереп чыга. Язмамның герое Марат КАДЫЙРОВ бүген Казан шәһәренең Киров һәм Мәскәү районнары инвалидлар оешмасын җитәкли. «Актив гаилә» ассоциациясә рәисе. Жәмәгать эшлеклесе. Депутат ярдәмчесе. Музыкант. Борынгы сәгатьләргә төзәтә белүче сирәк оста. Хатыны Алиһә белән ике кыз үстерәләр. Ә иң мөһиме – гажәеп миһербанлы йөрәк иясе ул.

Язмыш бер сынаганны сыный, диләр. Тумыштан балалар церебраль параличлы белән авырған Марат моны ишетеп кенә белүчеләрдән түгел. Әтисенең 28 эр килолы протез аяклары гомергә күз алдында. Казакъстанда чирәм жирләрне үзләштерүдә эшләгәндә фажигагә тарый ул. Исәрек тракторчы бульдозеры белән төнлә кешеләр йоклаган палатканы изеп китүен абайламый да. Исән кала калуын Рафаэль абый, тик ике аягын да тездән түбән кисәләр.

– Бу вакытта әтигә әле 25 яшь тә тулмаган. Өйләнү түгел, кызлар белән танышырга да өлгермәгәндер. Армиядән кайткач, Байкалда балык тотуда эшләгән. Корабльдә кок булган. Балык ярата иде, – дип, әңгәмәбезне әтисенең фажигале тарихыннан ук башлый Марат. – Жәйге 30 градуслы эссеме, кышкы салкынмы – колхоз базарына балык алырга бара. Аны үзегенә белгәнчә пешерә... Әти Арча районы Чәмә Елга дигән авылдан. Мөхәммәт Мәһдиев белән классташлар. Аның «Бәхилләшү» романында әти турында да өзек бар. Сәгатьләр, гармуннар төзәтә иде ул. Аның әнисе Маһирә әбием дә сәгатьләр төзәткән. Нәсел һөнәребез бу безнең.

Бик оптимист кеше иде әти. «Мин гарип инде...» – дип, беркайчан да үзен кызганып утырмады. Ул вакытта коляскалар юк әле, дүрт көпчәклә тактада куллары белән җирдән этенеп кенә йөри. Аннары протез ясап бирделәр. Әмма аларны тагып йөрү дә бик җайлы түгел иде аңа. Әти дә, әни дә халыкка бик кирәкле кешеләр булды. Өбезнең ишеге ябылып тормады. Сездә «дом быта», дип шаярталар иде. Әтигә сәгатьләр, гармуннар китерәләр. Ул аларны өйдә утырып рәтли. «Кулың матур, язып кына бир әле», – дип, күршеләр миннән откырткалар яздыра. Аннары бездә телефон бар, шалтыратырга керәләр. Әнидән киём-салым тектерәләр.

Әни дә аяксыз... Болай сау-сәләмәт кыз булып үсә ул үзе. Казанның элеккеге Ленин урамында «Улыбка» дип аталган ателье бар иде. Бөтен түрә хатыннары шунда киём-салым тектереп киде. Әнием Рәйханә шул ательедә эшләде. Яхшы тегүче булгандыр, Мактау кәгазьләре күп иде. Әти белән 1967 елда өйләнешәләр. Аяксыз егет

дип тормаган, курыкмыйча аңа кияүгә чыккан! Эти бик харизмалы, жор телле кеше иде шул. Теләсә кемне авызына карата белә.

1973 елның 12 февралендә мин туганмын. Авырга узгач, әниңең йөрәгендә кимчелек барлыгы ачыклана. Йөрәгә чыдамас, дип, мине ярып алырга булалар, ә әнигә көчәйтелгән дозада наркоз бирелә. Хәзер табиблар ананың да, баланың да сәламәтлегенә зыян килмәсен өчен тырыша, ул вакытта алар алдында торган төп бурыч – ананың гомерен саклау була. Әнисен исән алып калсак, ул яңадан бала табачак – сәясәт шундый. Туганнан соң 40 минут яныма килүче булмый. Әниңең гомеренә куркыныч янамавына инанганнан соң гына табиблар миңа да игътибар итә. Күрәсең, селеккәлөгәннәрдер, шул вакытта үзәк нерв системама зыян килеп, парализланып калганмын. Эти-әнидән берни дә яшермиләр: минем ДЦП диагнозы булуымны да, килчәктә йөри алмаячагымны, бер кулымның хәрәкәтсез булганын да... Алар боларның берсенә дә ышанмый. «Менә күрерсез, – ди әни. – Ул аягына баса-чак. Куллары да эшләр». Үземне белә-белгәннән бирле әни мине һәр жәйне диңгезгә алып барды. Эти белән икесе кыш буге баш күтәрми эшлиләр, акча туплайлар. Аннары без әни белән Евпаториягә дәваланырга китәбез. Әни анда да ял итеп кенә ятмый, квартира хужасына, күршеләргә, танышларга гел тегү тегә.

Тормышымда истәлекле көннәр күп. Аларның иң беренчесе – аягыма басып, йөрәп киткән көнем. 4 яшь иде миңа. Кечкенә булсам да, самолет трабыннан әниңең кулына тотынып үзем төшкәнне хәтерлим. «Сине күреп, әтиңең елады», – дип сөйли иде әни. Мин «йөрү» дисәм дә, жиргә нык басып йөрү түгел инде ул. Аяк очларым да кеше ярдәме белән берничә адым ясау дип әйтсәң, дөресрәк. Ләкин аның монысы да – безнең өчен зур жиңү!

Яшьтәшләрем белән балалар бакчасына йөри алмадым. Аңа ихтыяж да

булмагандыр, әти белән әни икесе дә өйдә генә торып эшләде. Бу вакытта әни үзе дә авырлык белән йөри иде инде. Аякларына салкын тидергән ул. Горький урамындагы элеккеге травматология үзәгендә операция ясап, буыннарын алыштырдылар. Тик шул вакытта ясалма буыннарның уң гына елга куелганын әйтүче кеше булмаган. Шуңа хәлдә дә әни мине жәйләрен Кырымга алып барды әле. Ана батырлыгына мисал бу. Үзләренә хәлен уйламыйча, әти белән алар мине ничек тә савыктырырга, аякка бастырырга омтылдылар. «Ник мин башкалар кебек түгел? Ник йөри алмыйм?» дигән сорауны биргәнем булмады. Беркайчан да! Без бу хакта сөйләшми идек. Чын дөресен әйткәндә, үземне башкалардан әллә ни аерылып торам дип санамадым да. Малайлар артыннан йөгәрә алмасам ни! Бер кулым хәрәкәтләнмәсә ни! Хәзер менә минем шикелле физик мөмкинлекләре чикле балаларга аралашу, социальләшү мөһимлеген барысы да аңлый. Ә минекеләр аны шул вакытта ук белгән. Ватылуыннан курыккан бәллүр савыт кебек үстөрмә-деләр мине. Ишегалдында башка балалар белән рәттән уйнап үстем. Үземне яклап сугышканым да булды хәтта. Әйе, әйе! Әле бер таныш апа сөйли. Балаларның берсе арттан килә дә миңа төртеп китә икән. Имеш, үрти. «Бер авыр әйберне алдың да тондырдың. «Молодец, Марат, дөрес эшләдең!» – дип әйттем шул чакта», – ди.

Мәктәпне өйдә генә укып тәмамласам да, дусларым күп булды. Казанның 70 нче мәктәбендә укыдым. Укытучылар: «Өйдә, яра, аңа барыбер өйдә генә утырасы», – димәде, яхшы белем бирделәр. Кызганып, «поблажка» ясамадылар. Әле дә хәтерлим, рус теле укытучым Мөнирә Әбдерәшитова кичке тугызга кадәр укытса укытты, аңлаганчыга кадәр утырды. Менә хәзер ул белемнәр тормышымда шулкадәр мөһим. Документлар белән эшлөгәч, грамоталылык та кирәк, матур язу да...

Сәхнәне яратам. Мәктәпне тәмамлагач, «Заречье» спорт-педагогика ком-

плексында диджей булып эшли башладым. 15 еллап эшләгәнмендер анда. «Интроник» дип аталган ансамбль оештырдым. Бәйрәмнәрдә чыгышлар ясыи идек. Мин жырлыйм, синтезатор да да уйныйм. Беренче жырларымны да шул вакытта яздым. «Ночной экспресс» дигәнә аеруча популяр булып китте. Аны Казанда узган бик күп чараларда башкардым. Барысын тупласаң, язган жырларым бер альбомлык буладыр. Дустым Дмитрий Ефремов белән аларны чыгарырга да ниятләгән идек, аның вафатыннан соң тукталып калды.

Музыкага тартылуым әтидән. Гармунчы иде ул. Минә дә кечкенәдән аккордеонда уйнарга өйрәттә. Бер генә кул белән уйнасам да, аның белән икәү башкарганда матур яңгырый иде. Эти үзе Фәйзулла Туишев исемендәге «Уйнагыз, гармуннар» фестивалендә дә, Рамил Курамшин оештырган гармунчылар ансамблендә дә катнашты. Сәнгатьне ярата иде. 1999 елда йөрәгенә инфаркт булды. Үз гомеремдәге иң авыр көнем – әти белән бәхилләшкән көн.

Үзләре дә сәламәтлеккә туймыйча яшәгән әти белән әни миңа гомергә житәрлек үтемле сабак бирде – беркайчан беркемнән бернәрсә көтмәскә. Барысына да үзәң тырышырга. Бу – тормыш кредом.

Равил исемле дус егетем бар иде. Фотога, видеога төшерә. Ул үз янына эшкә чакырды. Икәү шактый эшләдек әле. Ул төшерә, мин өйдә монтажлыйм. Бер көнне тоттым да: «Ник өйдә күз бетереп утырам соң әле? Дөньда кызыктырак эшләр дә бар бит», – дип, якындагы кафега кабат диджей булып урнаштым. Банкетлар алып бара башладым. Теләм бар, сөйли беләм – нәрсә комачаулый?! Анда дүрт ел эшләдем.

Тормышыма Алинә шул елларда килеп керде. Без аның белән психологик тренингта таныштык. Гаиләләребез белән дуслашып, йөрешеп киттек. Әни авырый башлагач, ярдәм кулын беренче булып Алинә сузды. Ире вафат

Гаиләм, дусларым, эшем, кешеләргә булыша алуым мине бәхетле итә. Кешеләргә ярдәм итү – ул йөрәк эше.

булганнан соң, тормышларыбызны бергә бәйләргә тәкъдим ясадым. Миннән биш яшкә яшрәк ул. Этисе Нәкыйп абый да гармунчы иде. Әнисе Фирдисә апа исә минем кебек үк балык ярата. Уртақ темаларыбыз, уртақ мавыгуларыбыз күп аның белән. Мин аны «дәү әни» дип йортәм.

Алинә белән бергә яши башлаганда кызы Энжәгә 5 яшь иде. Мин аны үз кызым шикелле якын иттем. Хәзер аңа 24 тулды. Уң кулыбыз да ул, сул кулыбыз да... Ә Мәдинәбезгә 10 яшь. Быел өченче классны тәмамлады. Мәдинә белән икебезнең дә туган көннәребез бер. Миңа 41 яшь тулган көнне туды кызым. Аңарчы бер ел алдан, 40 яшем тулганда: «Быел бүләк тә юк, бигрәк күңелсез», – дигәч, хатыным: «41 яшенә зур бүләк ясармын», – дигән иде, вәгъдәсен үтәде. Чынлап та, моннан да зуррак бүләк була да алмыйдыр. Хатыныңның да физик мөмкинлегә чикле, үзәңке дә, бала алып кайтырга курыкмадыгызмы, дип еш сорыйлар. «Юк, курыкмадык, – дип җавап бирәм. – Эти белән әни мине үстерә алдылар бит әле, без дә үстерербез». Һәрнәрсәдән курыксаң, яшәп тә торасы юк. Алинәнең авырлы икәннән белүгә, икебез дә генетик анализ тапшырдык. Бер тайпылыш та тапмадылар. Мәдинәбез сау-сәламәт бала булып дөньяга килде, Аллаһка шөкер.

Маратны мин берничә еллап беләм. «ВКонтакте»дагы сәхифәсен дә күзәтеп барам. Инвалидлар оешмасы рәисе буларак та, мөмкинлегә чикле бала үстерүче эти-әниләр ассоциациясе җитәкчесе вазыйфасында да никадәр эш башкарганы аның фото-видео отчетларында ап-ачык чагыла. Әнә ул өлкән яштәгә апа-абыйларга көз көне бәрәңгә, кишер-чөгәндәр өләшә. Әнә күп вакытын өйдә генә уздырырга мәҗбүр булган авыру балалар өчен күңелле ял оештырган. Үзе дә махсус электротрициклда хәрәкәт иткән кешенең чиксез мөмкинлекләренә гаҗәпләнерлек. Сүзөбезнең җеп очын акрынлап Маратның иҗтимагый эшчәнлегенә таба борам.

– Киров һәм Мәскәу районнары инвалидлар оешмасы рәисе итеп 2011 елда мине сайладылар. «Син шушы районда туып-үскән, мондагы кешеләрне беләсең», – диделәр. Дөрестән дә, бу район, бу урамнар, аның халкы миңа бик якын. Үзөбезнең ишегалдындагы әбиләр өчен гел «Маратик-сыночек» булдым. Мөмкинлегә чикле кешегә иң беренче нәрсә кирәк? Аралашу. Аннары – көч кадренчә ярдәм. Аны аңлау, хәленә керү. Бу дөньяда ялгыз түгеллегенә, аның да кешеләргә кирәклегенә инандыру. Кирәклеген тоярга мөмкинлек бирү. Боларның барысы да үз күңелемнән узган. Шуңа күрә әлегә вазыйфама керешеп китүе авыр булмады. Мин эшли башлаганда оешмада 600 кеше иде, хәзер 200 кеше генә калды. Аларга кулдан килгәнчә матди ярдәм күрсәтәбез, театрга, кинога, музейларга алып барабыз.

«Активная семья» ассоциациясен Алинә белән икәү оештырдык. Балалар өчен йөрәгә белән янып-көеп йөри ул да. Ассоциациядә физик мөмкинлегә чикле бала үстерүче 160 гаилә. Казанда гына яшәүчеләр түгел, шөһәргә якын районнардан да гаиләләр бар. Эшчәнлегемнең күбрәк шушы балаларга һәм аларның эти-әниләренә күңелле һәм файдалы ял, кызыкты чаралар оештырудан гыйбарәт. Һәр баланың балачагы күңелле, бәхетле булырга тиеш. Быел җәй башында мотоклуб байкерлары балаларыбызны мотоциклларда йөртте. Барбершоп килде, парикмахерлар килде. Күчтәнәчләр дә булды. Елга берничә тапкыр «Вкусно и точка»га барабыз. Театрларны, концерт, киноларны санамыйм да, алары атна саен диярлек. Беренче класска бара торган балаларга мәктәп киёмнәре, китап-дәфтәрләр алырга булышабыз. Төрлечә тырышабыз инде, спонсорлар эзлибез... Ничә ел рәттән Кукмара савыт-саба заводы әниләребезгә бүләк ясый. Бәйрәмнәрдә депутатларыбыз да ярдәм итә. «Ярдәм» укыту-реабилитация үзәгә җитәкчесе, Казан шөһәре Думасы депутаты Мәликә ханым Гыйльметдинованың да ярдәме бик зур.

Марат Кадыйров Татарстан Иҗтимагый палатасының уңайлы мохит һәм инвалидлар оешмалары эшчәнлегенә буенча иҗтимагый эксперт да әле.

– Узган ел Мәскәүдә укып, уңайлы мохит буенча эксперт таныклыгы алдым. Бу программа Татарстанда 2013 елдан эшли башлады. Башкарган эшләр күп, ләкин эшләнәселәре дә аз түгел әле. Эксперт буларак, Казанның төрле урыннарында, төрле оешмаларда буламын, тикшерәм. Мөмкинлегә чикле кешеләр җәмәгәт транспортынан жайлы гына файдалана алсын өчен, мобиль кушымта бар. Системага теркәлсәң дә, үзәңгә кирәкле автобусны йөртүгә хәбәр җибәрәсең. Ул сине тукталыштан алып китәргә тиеш. Бу системаны үзем шәхсән сынап карадым. Шофер мине сигезенче тапкырдан гына таба алды. Димәк, ул әле тиешенчә эшләми, төзәтмәләр кертәсе бар. Эшләгән эшләр кәгазьдә генә булмасын, кешеләргә чынлап та файдасы тисен иде дип, чын-чынлап тырышам. Мөмкинлегә чикле булса да, кешенең хокуклары чикләнмәсен.

Ялгызлыкны яратмыйм. Кытай императоры кебек, беркайчан да ялгызым гына калганым юк. Кеше булмаса, өйдә һичьюгы берәр жан иясе булсын. Кызыбыз аллергиядән интекмәсә, бик рәхәтләнеп пәси асрап идем, әлегә Мадагаскар тараканнарын гына сөяргә туры килә. Алар да бик кызыкты жан ияләре. Машина модельләре коллекциясе туплау белән мавыгам. 700 ләп булды инде. Кайберләрен сатарга да туры килде, кызларыбызны укытасыбыз бар бит.

Миңа эштән туктарга ярамый. Туктыйм икән, авырый башлыйм. Җәйге ялларымны да эштә генә үткәрәм. Узган ел өч көн ял алган идем, өч көндә дә авырып яттым. «Җибәрмәгез ялга, миңа килешми икән», – дидем.

Хыялымда эшлисе килгән эшләр чиксез әле. Барасы, күрәсе килгән җирләр дә күп. Күңелемдә ун аргамак яши кебек. Шуңа аргамаклар тынычлап яшәргә һич ирек бирми сыман.

«Нигә сау-сәламәт булып тумадым икән?» дип уйланып утырганым булмады. Үземне башкалардан беркайчан да ким сизмәдем.

КҮЗ ТИЮ ХАК

Нурулла хәзрәт
ЗИННӘТУЛЛИН,
«Туган авылым»
мәчете
имам-хатыйбы

Илаһи ният кылдым

Күз тию чынлап та бармы?

Кешегә ничек күз тия?

Пәйгамбәребез Мөхәммәд (с.г.в.) әйтә: «Күз тию хак», – ди. Әгәр берәрсе кемгәдер яки нәрсәгәдер сокланып карый һәм бу вакытта «сәбханаллаһ», «машаллаһ» дигән сүзләрне әйтми икән, күз тидерергә мөмкин. Бу сүзләрнең мәгънәсе: «моны Аллаһы Тәгалә бар иткән, ул шулай теләгән». Югыйсә болар Аллаһы Тәгалә катнашыннан башка, үзеннән-үзе генә барлыкка килгән кебек килеп чыга. Шунның өчен ул бу әйберләрне кимчелекле итә. Күз тию белән охшаш күренеш – хәсетлек. Бу очракта, кеше нәрсәгәдер кызыгып, аның юкка чыгуын тели. Күз тию дә, хәсетлек тә кешегә зыян китерә.

Кемнәргә аеруча күз тиючән була?

Игътибарны җәлеп итеп, нәрсәсә беләндер аерылып торучы кешеләргә күз ешрак тия. Мәсәлән, матур киём киеп чыксаң, берәр яңа әйбер алып куйсаң... Чибәр кешеләргә дә күз тия. Шайтаннарда да күз тияргә мөмкин. Шуңа күрә киенгәндә-чиенгәндә «бисмилләһ» дип әйтергә кирәк. Бу сүзләр безне шайтаннан саклый. Шулай ук балага үз әти-әнисе дә күз тидерә ала.

Күпләр фотоларын социаль челтәрләргә куя. Фотолардан тына да күз тия аламы?

Күз тиюдән саклау өчен балаларының йөзен каплап куючылар бар. Кешенең йөзен күрсәтмәсәң, күз тимиме?

Кешегә күз фотолар аша да тия. Пәйгамбәребез (с.г.в.) әйтә: «Кыямәт алдыннан өммәтемнең күпчелеге күз тиюдән үлеп китәр», – ди. Күз тию

кешене үтерергә дә мөмкин, чөнки ул берәр авыруга, һәлакәткә китерә ала. Хәзер күп кешенең тормышы – күз алдында. Үзләрен генә түгел, балаларының да фотоларын социаль челтәрләргә куялар. Йөзен капласалар да, күз гәүдәсенә дә тияргә мөмкин.

Күз тиюнең билгеләре нинди?

Кайчак балалар күзен ачып йоклай, бу күз тию билгесеме?

Күз тисә, кешегә көтмәгәндә генә берәр зыян килә. Йә үзе авырып китә, йә машинасы ватыла, тормышында проблемалар килеп чыга... Ничек кенә тырышса да, ул шушы зыяннан арына алмый. Баланың күзен йомып бетерми йоклавы, төнлә саташуы, сәбәпсез елавы, тигез җирдән абынып егыла башлавы шулай ук күз тиюне белдерә ала. Күңел тынычсызлыгы да күз тиюдән булырга бик мөмкин.

Күз тигәнне бетереп буламы?

Бетереп була. Моның өчен өшкөрергә кирәк. Әгәр дә кемнең күзе тигәннән белсәң, шул кеше алган тәһарәт суы (эчке тәһарәт суыннан гайре) белән күзсенгән кешене коендыралар. Аны башкару мөмкинлегә булмаса, Коръән аятләрен укып дөваларга була. Күз тиюдән өшкерү өчен махсус аятләр бар. Аерым очракларда җиде төрле ризык һәм су өшкереп бирелә. Бу ризыкларның файдасы зур. Ә суны эчәргә һәм аның белән юынырга кирәк.

Хәзрәт янына өшкертергә килгән кеше ничек эзәрләнәргә тиеш?

Иң элек ул иманлы булырга тиеш. Аллаһы Тәгаләнең барлыгын һәм

берлеген таныган һәм аннан шифа өмет иткән кешегә генә өшкерүнең файдасы тия. Госелле һәм тәһарәтле булуы да кирәк. Балалар тәһарәтсез дә була ала. Шулай ук гаурәт урыннарның каплаулы булуы да шарт. Гаурәтләр күренеп торса, фәрештәләр кача.

Өшкерүнең шифасы тиюен белеп буламы? Сизеләме ул?

Өшкәргәннән соң кешегә җиңел булып китә. Авыруы чигенә, тормышы уңайлана, күңелдәге куркулары кими, проблемалардан чыгу юлы күренә икән, димәк, өшкерүнең файдасы тигән дигән сүз. Һәрхәлдә, өшкерү зыянга түгел.

Балаларны үзең өшкерергә уйласаң, нинди догалар укырга?

Өшкәре башлаганчы башта госел һәм тәһарәт алырга, гаурәтләрне каплап тора торган чиста киём кияргә кирәк. Әл-Фатихә, Аятел-Кәрсә, Әл-Ихләс, Әл-Фәләкъ, Ән-Нәс сүрәләре укып өшкерергә була.

Күз тиюдән берәр ничек сакланып буламы?

Үземне күрсәтим әле, дип, тәкәбберләнеп, башкаларның игътибарын үзеңә җәлеп итәргә тырышып йөрсәң, күз тиюдән арынып булмый, билгеле. Аллаһы Тәгалә биргән нигъмәтләренә (байлык, матурлык, акыл, белем) кешегә күрсәтүдән сак булырга кирәк. Пәйгамбәребез (с.г.в.) дә күңелдәге ниятләренә алдан ук башкаларга белдермәскә кушкан. Алдан белдергән ниятләрнең тормышка ашуы бик икеле. Шулай ук мактану да кирәкле сыйфат түгел. Мактанганда да күз тиюе бар.

Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз

ЭХ, ЖИЛӘКЛЕ ЖӘЙЛӘР...

Жиләкле жәй

Мирһади Разов сүзләре
Рөстәм Хәйруллин көе

Ак каеннар арасына
Килгән идем жыләккә.
Очрадың да гашийк иттең,
Ялкын салдың йөрәккә.

Кушымта:
Эх, жыләкле жәйләрнең
Оныталмамын ямен, –
Тоямын иреннәрәңдә
Каен жыләге тәмен.

Жиләк жыя-жыя икәү
Кичкә кадәр серләштек.
Яратам, дип әйткән идем,
Ак каеннар көнләште.

Кушымта.

Сөюебез жыләк кебек
Татлы булсын гомергә.
Шаулыйк тормыш урманьында
Пар каеннардай бергә.

Кушымта.

Бу көннәрдә әлегә жыр төрле мәжлүсләрдә, юбилейларда туйларда аеруча еш яңгырый. Жәйнең кыл уртасы житсен дә, дөнья июль чөлләсенә чумсын да, жыләк вакыты күңелләргә алгысытсын да ди! Ә бит кичә-бүгөн генә дә жырламыйлар аны. Дистә еллар инде популярлыгын жуймый. Ретро жырлар рәтендә булса да, бүгөн дә хит «Жиләкле жәй»! Лилия Хәйруллина аңа яңа сулыш өрдә, яңача аранжировкалар ясап тамашачыга житкерде. Казанда һәм Уфада, Мәскәүдә, Питерда, Екатеринбургта, Белоруссияда, Казакъстанда, Кыргызстанда, Үзбәкстанда – кайда да «Жиләкле жәй»! Казакълар – казакъ телендә, үзбәкләр үзбәкчә жырлыйлар икән. Алай гынамы, аны халык сүзләре, халык көе дип кабул итә башлаганнар. Димәк, жыр халыкныкы булып киткән инде.

Гөлдания һәм
Рөстәм Хәйруллиннар

Мирһади Разов Илһам Шакиров белән

Салават белән Гөлдания Хәйруллина

Шундый күнелгә ятышлы халыкчан жыр ничек тутан соң? Жыр авторлары Мирһади Разов белән Рәстәм Хәйруллин икәннән беләм. «Жиләклә жәй»не Салават, Гөлдания Хәйруллина башкаруында ишеткән бар. Хәзер инде әтисе жырын кызы – бик популяр эстрада жырчысы, үз стили, үз образлары булган Лилия Хәйруллина дөньяга таныта. Язылу тарихы ниндирәк икән?

Шагыйрь Мирһади Разов жырға бәйле кызыклы истәлекләр сөйли.

– 1993 елның жәйге матур бер көнөндә өй телефоны шалтырады. Гөлдания Хәйруллина һәм Рәстәм Хәйруллиннар белән бик тыгыз ижади дуслыкта яшәгән вакытлар. Бергәләп ижат иткән берничә жырыбыз да бар... Рәстәм шалтырата икән. «Мирһади, матур гына көй килеп чыкты, шуңа сүзләр кирәк иде, – ди. – Ләкин бик тиз кирәк! Безнең концертлар куясы, Уфага китәсе бар», – дип тә куя. Ул да булмый, телефон трубкасын Гөлдания ала: «Мирһади, көе менә болайрак...» һәм аның күнелгә ятышлы тембры яңгырый. Менә шундыйрак булырга тиеш, ритмы шундыйрак булсын дип. Минем күнелгә кереп калды. Мин үзем атны тиз жигә торган кеше. Ул арада жыр сүзләре күнелдә туа башлады. Хатыным Әлфия белән Минзәлә районы Жәмәк авылына кайтып, тау битләрендә жиләк жыюлар күз алдынан үтте. Берничә вариантны теркәп куйдым. Яшел жәй, ак каеннар, кызыл жиләкләр жете төсләре белән күнелдә бер сурәт ясады. Уйлана-уйлана тагын берничә вариантны яздым да, арадан үземә иң ошаган вариантны сайлап, Хәйруллиннарға шалтыраттым. Гөлданиягә диктант яздырган кебек телефоннан әйтә торам, ул яза тора һәм көйләп тә бара. «Әйбәт, әйбәт бу, матур булган! Хәзер тиз генә Рәстәм белән карыйбыз да...» – ди шатланып.

Бер көн үтте, ике көн... Өчәнчә көнне Рәстәм шалтырата: «Булган бу! Безгә ошады! Гөлдания башкарачак!» – ди. Ул арада телефон Гөлданиягә күчә: «Халык яратачак! Хит булачак, Мирһади!» – дип, сөенечен белдерергә ашыга. Чыннан да, ул уртак жырыбызны беренче булып Гөлдания башкарды.

Чаллының элеккеге күчмә цирк бинасында концертлар була иде. Жәй ахырларында Салават куя иде. Шулай бер көнне танышым очрады: «Кичә Салават концертына бардым. Рәстәм Хәйруллин белән искиткеч матур жыр ижат иткәнсез икән. Салават башкарды», – ди. «Нинди жыр?» – дим. Ишеткән дә юк бит әле. Жиләклә жәй турында дигәч, аңладым инде. Рәстәмнәргә шалтыраткан идем, «Без аны Салаватка бирергә булдык. Аның башкаруында уңышлырак, отышлырак булып дип уйладык», – ди.

Чыннан да, бу жыр бәхетле язмышка ия булды. Салават аны бик матур башкарды, репертуарын да бизәде. «Уятмакчы булсаң халык жәүһәрләрен» дигән татар жыры конкурсында Салават бу жыр белән жиңу яулап, аңа «Ока» машинасы да бүләк ителер әле. Шуннан соң жырыны халык күтәреп алды! Кая карама, «Жиләклә жәй»не жырлылар! Табыннарда, мәжлестәрдә шуны бии-бии жырлылар. Бик популяр булып китте. Чын-чынлап халык жырына әйләнде. Узган ел Гөлдания социаль челтәрләргә дә язды: «Сөенәм: Рәстәмемнең «Жиләклә жәй» жыры халык жырына әйләнде», – дип. Искерми торган жыр: сүзләре дә, көе дә.

Бу жыр жыр урлаучылар күнеленә дә үтеп кереп, алар мотивларын урлап, берничә жыр туды. Ләкин озак яши алмадылар. Чөнки андагы моңнар, аһәңнәр безнең «Жиләклә жәй»гә кергән иде инде.

Кемгә багышладың дип тә сорыйлар. Хатыным Әлфия белән 1991 елда өйләнештек. Жыр 1993 елда – гомернең иң матур, иң сәдә елларында язылды. Ел саен жиләккә йөрибезд. Чиләк тутырып жиләк алып кайтабыз. Жыр сүзләрен язганда күңелемдә Әлфия иде.

Минем жырым дип «Жиләклә жәй»не классташлар төркеменә куйган идем, бер сабакташ: «Бәй, бу синиң жырымыни?! Белмәдек! Гел жырлап йөрибезд югыйсә», – дип язган.

Дуслар белән Казаннан кайтканда шундый бер кызыклы хәл булган иде. Мамадыш якларында жиләк шәп өлгәре бит инде. Сатучылар чиләк-чиләк жиләкләре белән юл читенә тезелеп баса. Без дә тукталдык. Жиләкләре эре, кып-кызыл. «Жиләклә жәй» дигән жыры беләсезме?» – дип сорыйм. Көлеп жибәрәләр. «Белмәскә! Шуны жырлый-жырлай жыйдык әле бүген дә!» – ди бер кыюрагы. «Мин авторы булам инде», – дигән идем, ышанмый! Жыр китабын ачып күрсәттем. «Паспортыгыңны карап тормыйм инде, хәзер ышанам. Ә бу «Жиләклә жәй» өчен», – дип, майонездан бушаган чиләк тулы жиләк тоттырды! Әлегә жыр өчен алган гонорарым шул булды гомер буена. Башка бу жыр өчен бер жирдән дә гонорар алганым юк. Жыр бөтен жирдә яңгырый – шуңа сөенәм!

Композитор Рәстәм Хәйруллинның хатыны, Татарстанның атказанган артисты, күренекле эстрада жырчысы Гөлдания Хәйруллинада да сагынычлы хатирәләр саклана.

– Әйе, башта Рәстәмдә жырының көе туды. Нәфисә һәм Ризван Хәкимовлар белән бергә гастрольләрдә йөргәндә «Жиләклә жәй»не дә жырлай идем. 1993 елда алар шул концертларда яңгыраган жырларны кассетага яздырды. Минем «Жиләклә жәй» дә керде анда. Бик популяр кассета булды ул, шундук таралып та бетте. Салават кулына да килеп эләккән, ул да «Жиләклә жәй»не ошаткан. «Мин башкарым әле бу жырыны», – ди. Тоттым да Салаватка бирдем. Шулай итеп, жыр минем башкаруда кассетада гына калды. Ләкин халык мин жырлаганны да белә, хәтерли. Рәстәм арабыздан китсә дә, жырлары яши. Инде кызыбыз Лилия «Жиләклә жәй»не бөтенләй яңача башкара. Заманча, яшьләрчә. Кушылып жырлылар. Бик матур клип та төшерделәр. Искиткеч табигать! Яшь кызлар, машинада жилдереп, жырлай-жырлай жиләккә бара. Бик күнелле!

Мин ул жырда Рәстәм хыялын, Рәстәм аһәңнәрен тоям. Аның жырлары күп, әлбәттә. Язылып та, дөньяга чыкмаган жырлары да шактый. Рәстәм ижатына багышлап, йөзләп жырыннан китап эшләдем. Ноталары белән бергә жыр текстлары да бар анда. «Бәллүр чишмә», «Кайда син?», «Яшәтәсе иде әнкәйләрне», «Яңармасын сагышлар», «Жиләклә жәй»ләр... Китапның исеме дә «Жиләклә жәй» булып. Инде утыз елдан артык «Жиләклә жәй» жыры яңгырап тора икән, димәк, ул халкыбызның яраткан – үз жыры!

Эльмира ЗАКИРОВА

ТАИЛАНД

Таиланд – азгынлык урынымы, әллә жәннәт бишегеме?

Ни өчен кешеләр ел саен Таиландка ашкынып тора, кайткач та әле кабат шунда барырга хыяллана?

Нәрсәсә белән гел үзенә тартып, ымсындырып тора соң ул?

Ел саен 30–40 миллион турист, экзотика эзләп, артык кыйммәт булмаган бәягә шушы илгә чыгып китә. Шуның миллионнан артыгы – Россиянекеләр.

Бөтенесе Таиландны мактый, күпләрнең телендә һаман шул ил – мин дә күрөп кайтырга булдым. Һәм бик күп сорауларга җавап та таптым.

Камилә
СӨЛӘЙМАНОВА

Виза

Халык күпләп агылуның төп сәбәбе, мөгаен, анда визасыз режим булудадыр. Житмәсә, 2023 елның 1 ноябрENNән Таиландта 90 көнгә калырга да мөмкин әле. Өч ай буена пальмалар, жимешләр, океан хозурында яшәү дигән сүз бит бу!

Анда баргач, Пхукетта күчәргә үк ниятлэгән бер пар белән таныштым. Визасыз 90 көн генә рөхсәт ителгәч, ничек озак яшәргә жыеналар икән дип кызыксындым.

Менә нәрсә – анда бордер белән шөгылләнүче кампанияләр дә бар икән бит! Бордер ран – туристлар паспортына визасыз гына штамп куйдыру буенча хезмәт күрсәтү ул. Ягъни алар теләсә нинди юл белән (самолет, поезд, автобус, автомобиль, байк, автостоп) ил чикләрен узалар. Анда Таиланд илчелегенә барып, виза өчен документларын бирәләр. Икенче көнне өч айга виза куелган паспортны алып, Кире Таиландка кайталар.

Танышларым да шул кампаниягә мөрәжәгать итте. Аларны кондиционерлары булган уңайлы автобусларга утыртып, ашарларына биреп чик аша уздыралар, паспортларына штамп сугалар, һәм алар кабат әйләнеп кайталар. Күпме телисең, шулкадәр эшләр була шулай. Ожмахка тиң жирләрдә ел буена калсаң да була аннары.

Бәяләр

Таиланд һәрвакыт ризыкка һәм яшәү урынына, күңел ачуларга һәм массажага түбән бәяләргә белән үзенә жәлеп итә.

Массаж – тайлыларның «фишка»-сы инде! Массаж салоннары – адым саен. Кермичә уза да алмыйсың. Мәсәлән, тәнгә бер сәгәтлек массаж (ә алар аны бик оста ясыи, хәтта гәүдәң менеп басып, аяклары белән таптарга да мөмкиннәр) – якинча 1 мең сум тора. Казандагы белән чагыштырганда, ким дигәндә, 2,5 тапкыр арзанрак.

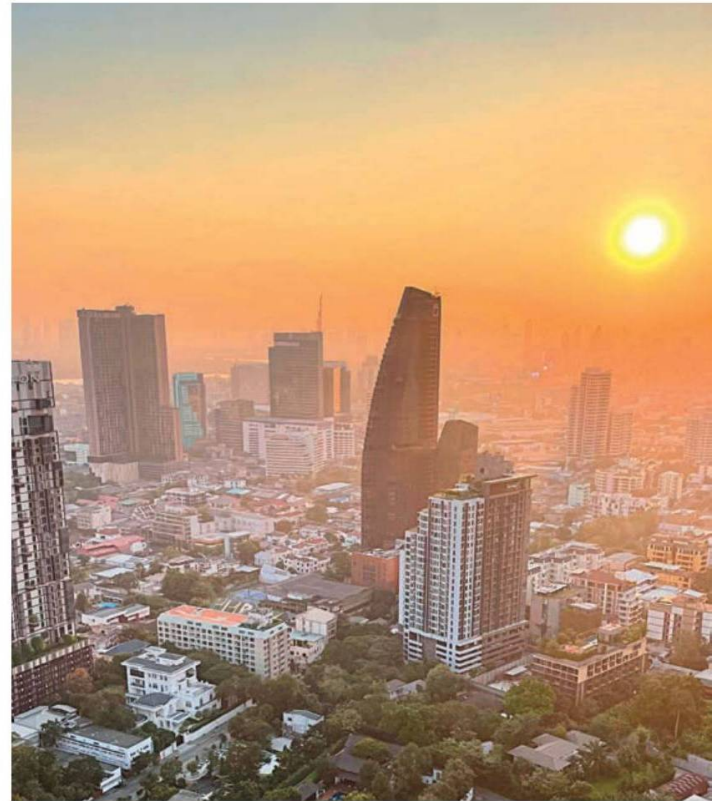
Яшәү урыннары исә кыйммәтләнгән. Бәлки, ул рубль курсы белән бәйләдер, бәлки, торак өчен тәүлеккә түләр булгангадыр, күпләр өчен бизнес чыганагы булу да үзенекен иткәндер.

Акчаңа карап, төрлө фатирлар сайлап була. Шәхси секторда торакны 200–400 батка (540–1899 сум) табып була, гадәти отельдә 1000–3000 бат тирәсе (2700 дән 8000 гә кадәр) түлиләр. Ә Бангкокта, мәсәлән, кондоминимумнар популяррак. Күп фатирлы йорт яки биналар комплексы ул. Таиландта, кагыйдә буларак, кондоминимум бинасында, фатирлардан тыш, гомуми бассейн, парковка, спорт залы, кайберләрендә исә теннис корты һәм башка кирәкле бонуслар да бар.

Мине иң гажәпләндергәнә – йорт һәм фатирлардагы чисталык. Балида, мәсәлән, өстәлдә өч минутка гына азык калдырсаң да, кырмыскалар күптән юк итәрләр иде инде. Таиландта хәлләр әйбөтрәк икән. Мин Бангкокта һәм Пхукетта дүрт төрлө йортта яшәп карадым, бернинди кырмыска-фәлән дә күрмәдем.

Медицина

Аңа аерым тукталасым килә. Чөнки жиле үземә дә тиде. Азия илләренә килер алдыннан туристлар үзләренә страховка ясатырга тиеш. Бигрәк тә байкларда ел саен аварияләр артып тора (андагы төп транспорт төре ул, ә аңа праваны беркайда да артык тикшереп маташмыйлар). Төрлө бөжәкләр тешлөүдән, инфекция һәм вируслардан да саклану чаралары күрелми. Бер кичне дус егетем терсәгә шешүен абайлап алды: ул кызарып, кызышып тора, аз гына кагылудан да авырта... Страховкадан файдаланырга уйлап, якындагы хастаханәгә юл тоттык. Менә бәла: страховкабызның срогы чыккан икән бит! Ә авырту һаман борчий. Егетемне кушеткага яткырдылар, температурасын, кан басымын үлчәделәр. Табиб терсәкне карагач, куркыр әйбер юк, бөжәк-мазар тешлөгәнгә дә охшамаган, диде һәм сызлаудан булыша торган мазь тәкъдим итте. Шушы ун минутлык кабул итү – табибның каравы, дарулар, мазь өчен 6000–7000 сум акча очты! Белеп торыгыз: Азия илләрендә чирләр кесәгә суга! Ә терсәккә ни булганын тәки белә алмадык.

■ Алтын тау храмы Ват Сакет Алтын тау ясалма калкулыгында төзелгән. Биредә изге реликвия – Будда көленең бер өлеше саклана. Тауга 318 басмадан торган баскычтан күтәреләсең. Тирә-якта яшеллек, чәчәкләр, кызыклы статуялар. Тау түбәсенә күтәрелгәндә, кыңгыраулы берничә кечкенә балконда тукталып, һәркайсында кыңгырауларны чыңлатып узарга кирәк. Уңышка, диләр.

■ Бангкоктагы Ват Пхо яки Будда храмы Раттанакосин утравында Зур Сарай янәшәсендә урнашкан. Биредә тай массажы сәнгәтенә нигез салынган.

Ашау

Таиландта яшәүчеләр авызын өтә торган ризыклар яратканын күпләр беләдер инде. Чынлап та шулай! Туклану урыннарында алай да авызын «яндырмый» торган ризыклар да алырга була. Алдан кисәтергә генә кирәк. Юкса үзләренә эзәрләгән кебеген китерерләр.

Еш кына базарларда, халык күп йөри торган урамнарда арба-макаш-ницадан камырга төрелгән тавык, мини шашлык, кыздырылган креветка, тагын туристлар авыз итәргә дә курыккан әллә нинди ят ризыклар сатып торалар. Ул 50 бат (135 сум), хәтта аннан да арзанрак булырга мөмкин.

Жирле кухня кафеларында ашау 200–250 бат (550–650 сум), уртача бәяле ресторанның 300–500 бат (800–1350 сум) тирәсе.

Чекларны һәрвакыт тикшерегез! Чекларга үзбөз заказ бирмәгәннән дә өстәгәннән соңыннан берничә тапкыр күрдөк. Ялгышлык белән генә шулай килеп чыкканмы, махсус шулай эшләгәннәрме – белмәсез. Һәрхәлдә тикшерү зыян итмәс.

Иң кызыгы

Таиландта карар урыннар күп, әлбәттә. Искиткеч табигать, чиста дингез, күлләр, ябык пляжлар, пальмалар. Климаты да ңайлы. Иң яхшысы – Таиландка коры сезонда, ноябрьдән апрельгәчә барырга кирәк. Температу-ра 18–32 градус тирәсендә тирбәлә. Артык эссе булмаган көннәрне ярата-сыз икән, ноябрь–февраль – иң кулае. Кызынасыгыз килсә, март һәм апрель менә дигән: бу вакытта коры эссе һава анда.

Будда гыйбадәтханәләре, шарлавык-лар, мәгарәләр, тау куышлары бик күп. Филләр авылы, маймыллар тавы, крокодиллар фермасы да шаккаттыра. Жаның ни тели!

Якындагы утрауларга да барып чыгарга була:

* Краби провинциясе кыялары, мәгарәләре, шарлавыклары, тропик урманнары, кайнар чышмалар һәм шәп дайвингы белән җәлеп итә. Ә төнгә тормыш анда бөтенләй юк диярлек.

* Пхукет утравын Таиландның энжә бөртеге дип йөртәләр. Ул утравы Таиландның көньягында урнашкан, «тау» дип тәрҗемә ителә. Чынлап та,

ул дингездән тауга күтәрелә сыман. Вак утраулар белән әйләндереп алын-ган әлеге иң зур утрауны «Андаманд дингезе энжесе» дип тә йөртәләр. Чөнки формасы белән энжә рәвешендә. Пхукет шәһәре – Пхукет провинциясе-нең башкаласы. Иске шәһәр районын-дагы Таланг урамы XIX гасыр бинала-рындагы төрлө төстәге кибетләре белән данлыклы. Аларның архитектурасы кытай-португал стилиндә.

* Пхи-Пхи игезәк-утраулары турында төрлө легендалар сөйләләр. Бик бил-геле бер легендада Пхи исемле сылу кыз һәм Пха исемле балыкчы егет арасындагы мәхәббәт тасвирлана. Аларның мәхәббәте дингез ияләренә ачуын китерә хәтта! Пха көймәсендә дингезгә балыкка чыгып китүгә, дингез иясе матур хатын-кыз образында аның каршына килә. Пхины ташлап, үзе янында калса, байлык, власть вәгдә итә. Ләкин Пха бу тәкдимиңне кире кага, яраткан кызы янына кайта. Ачудан ярысган дингез иясе Пхи белән Пханы җәзаларга карар кыла: куркы-ныч штормны чакырып, утрауны икегә бүлә, күперләренә җимерә. Пхи – утрау-ның бер өлешендә, Пха икенчесендә кала. Ләкин аерылышсалар да, бер-

■ Пхи-Пхи
утраулары.

берсен онытмаска сүз бирәләр. Хәзер ел саен ай тулганда, билгеле бер вакытта, дөньяның төрле якларыннан яш парлар Пхи-Пхи утравына килеп, үзләренең мәхәббәтенә тутрылыкны раслый. Утрау мәңгелек мәхәббәт

символига әйләнә, гажәеп пляжлар һәм аулак почмаклар романтик күрешүләр жылысын саклай.

* Бангла роуд – төнге Пхукетның иң атаклы урамы. Ләкин анда балалар ияртеп йөрмәвек хәерле, чөнки тайлы-

лар өлкән кешеләрне төрле комарлы уеннарға әйдәп тора.

Халкы

Тайлылар – гел елмаеп торучы бик дустанә халык. Инглизчә начар сөйләшсәләр дә, юл күрсәтергә булышырга яки килеп чыккан проблеманы чишәргә һич тә комачауламый ул.

Алар үзләренең короләне аерым бер хөрмәт белән карый. Үз законнары буенча яшиләр, жәмәгать урыннарында тәртип саклайлар.

Бу илдә король турында начар сөйләргә ярамый, аның өчен жинаят жәзасы кулланырга мөмкиннәр. Король сурәте шулай ук кагылгысыз. Мәсәлән, аның рәсемен кәгазь акчаларга басу тыела. Будда статуяларын яки сурәтләрен хурлаган өчен дә штраф каралган.

* * *

Сәяхәтебез тәмам. Инде Таиландны сагына да башладым. Офыкларымны киңәйтте, миңа әллә никадәр жылылык, якты кичерешләр бүләк итте ул. Елмаюны, матурлыкны, яхшылыкны ничек күңелгә сыйдырып булганын күрсәтте. Белмим, бу илгә кабат бара алырмынмы-юкмы, әмма Таиланд йөрәгем түрәнә кадерле жир булып кереп урнашты.

Роти коймагы

Роти коймагы турында сөйләмәсәм, хикәям тулы булмас. Бу коймакларны Таиландның курорт шәһәрләрендә эре сәүдә үзәкләре, базар мәйданчыклары янында, пляжларда пешереп торалар. Роти – кыздырылган конвертларны хәтерләтә. Классик рецепт буенча, йомырка һәм банан белән пешерәләр. Ләкин сез манго, ананас яки башка жимешләрне, шулай ук шоколад һәм куертылган сөт кушуларын да сорый аласыз. Менә мондый рецепт тәкъдим итәм: Кирәк: 2 стакан он / 1 банан / 1 стакан су / 1 йомырка / 1 чәй кашыгы тоз / тәменчә куертылган сөт.

Эш тәртібе

1. Онны иләп, аңа тоз сибәбез. Йомырка өстәп, әкреләп су кушабыз да камыр басабыз. Ул эластик рәвешкә керергә тиеш.
 2. Камырны азык пленкасы белән ябып, бер сәгатькә суыткычка куеп торабыз.
 3. Киң табада ак майны эретәбез.
 4. Камырны кечкенә мандарин зурлыгындагы шарчыкларга бүләбез. Уклау белән жәеп, үтә күренмәле коймаклар ясайбыз.
 5. Табага урнаштырып, өстенә туралган банан салып, коймакны конверт рәвешендә төрәбез. Конвертның эчке ягындагы камыр кызмаса, аны икенче якка әйләндерәбез һәм табада берничә секунд тотабыз.
 6. Әзер конверт өстенә куертылган сөт агызып яки шоколад ваклары сибеп, кечерәк кенә кисемнәр ясайбыз.
- Роти коймагы әзер!

«МИН ИҢ ЭЛЕК АНЫҢ ТҮЙНАКЛЫГЫН КҮРДЕМ...»

Илшат ВӘЛИЕВ, җырчы;
гаилә стажы – 20 ел;
ике бала атасы (18 һәм 17 яшь).

Ир-ат һәм хатын-кыз. Бер үк галәмгә без бит очраклы гына эләкмәгән... Шулай булгач, нигә соң бер-беребезне күп вакыт аңламыйбыз? Гамәлләребезне, теге яки бу адымыбызны, әйткән сүзләребезне... Үзара тартылуны «җиңеп», арага каршылыктар керә дә куя...
Ә ир-атлар үзләре бу хакта ни уйлый икән? Сүзне аларга бирик әле.

1 Иң элек хатын-кызның нәрсәсенә игътибар итәсез: киemenә, буй-сынына, күзләренә, чәченә...

– Яшерен-батырын түгел, ир-ат белән мондый вакытта рефлекслары идарә итә: иң элек кычкырып әйтергә ярамаган урыннарда күз төшә. Әгәр кемдер: «Башта акылына, зирәк-легенә игътибар иттем», – ди икән, ышанмагыз, бу дәрәҗә түгел. Ир-ат болары хакында соңрак уйлый әле... Эльмираны беренче тапкыр күргәндә миңа 23 яшь иде. Мин ул чакта иң элек аның туйнаклығын күрдем. Чын авыл кызы, татар кызы... Күрәсен, миңа кайбер хатын-кызларда була торган әрсезлек ошамагандыр. Күзенә карагач, оялып, керфекләрен төшерә торган гадәтә җәлеп итте булачак хатынымның.

2 Хатын-кызның кайсы сыйфатларын гафу итәргә була?

– Гомумән, хатын-кызны нәрсә өчендер ачуланарга да, аннан гафу итәргә дә кирәкми – аны яратырга гына кирәк. Ә җитди итеп әйткәндә, хыянәттән кала барысын да гафу итеп була. Дәрәҗә, хатын-кызлар хыянәтне дә гафу итә ала диләр. Тик чынлыкта алар гафу иткән булып кылана гына. Жайлы бер очрак кына кетәләр: кабат ир-атның башына сугып алалар.

3 Ә нәрсә өчен бик якын хатын-кызны да гафу итмәс идегез?

– Бу сорауга җавап бирү кыенрак... Әле генә хыянәтне дидем диюен. 40 яшьләргә җиткәч ир-ат уйлана башлай: хатыннан һәм әнидән башка мин бу дөньяда кемгә кирәк соң, ди. Төптән уйласаң, балалар да безнең янда вакытлыча гына бит: бер көн җиткәч, чыгып китәләр. Картая-картая, аларга бурыч хисеннән генә кирәк булабыз... Шулай булгач, әгәр шундый хәл булса, мегаен, гафу итәр идем. Түшәк өчен хатын-кыз табып буладыр, ә менә яшәр өчен... Йөрәгеңне, күңелеңне аңлый торган, синең белән бер тарафка карап атлый торган кешене табу бик авыр. Шундый парыбызны тапканбыз икән, бу – Аллаһы Тәгаләдән бирелгән бүләктер.

4 Хатын-кызлар икегә бүленә: ир-атны илһамландыручы алиһәләр һәм өйдә аның өчен комфорт тудыручы хужабикәләр. Сөзгә аның кайсы якынрак?

– Хатын-кыз илһамландыручы дигәндә, аның күбрәк үзен канатландырып тору кирәкмиме икән әле? Миңа, әлбәттә,

шәхсән, аның комфорт тудыруы кирәк. Гаилә учагын җылы итеп саклавы, өйгә кайтып кәргәндә якты йөз белән каршы алуы... Тормышта иң яратмаган әйберем – үземә игътибар күрсәтмәүләре. Яңалыкларым белән кызыксынмаса, ничек хәлләрең, барып җиттәме әле, ашадыңмы, юлга чыктыңмы кебек сораулар килеп торма, миңа рәхәт булмас иде. Синең өчен борчыл-маса, кайгырмаса... Көтмәсәләр!

5 Ир кеше өчен аның хатыны дус та була аламы?

– Әлбәттә! Без хатын белән бик дус – бөтен әйберне уртага салып сөйләшәбез. Шулай гадәтләнгәнмен: миңа таң белән торырга кирәк. Һәм шунда ук тирә-юнемдә тормыш кайный башларга тиеш: плитә өстендә чәйнек җырлап утыра, балалар каядыр җыена... Иртүк өйдә шушы ыгы-зыгы булмаса, беренче торып, икенчең әле йоклап ятса, мин дискомфорт кичерәм. Эльмира да моңа өйрәнеп бетте инде: мин уянам икән, ул да тора. Эшкә барасы булмаса да торып утыра.

6 Хатыныгыгызга ничек тәкъдим ясаганыгызны хәтерлисезме?

– 1999 елда Уфа сәнгать училищесын тәмамлап, Казан дәүләт мәдәният һәм сәнгать академиясенә укырга килдем. Әле монда беркемне дә белмим, аралашыр кешем дә юк. Училищедагы курсташларым арасында да Казанны сайлаучылар бар иде: җай чыккан саен алар янына керәм. Менә шунда очраклы рәвештә генә Эльмира белән таныштык. 23 яшьтә генә булсам да, инде төпле фикерли идем: бу кыз миңа туры килә дип уйладым. Авылда үскән, татарча сөйләшә, ашарга пешерә белә... Башта озак кына дуслар булып йөрдөк. Аннары бергә яши башладык. Шундый заман иде инде... Эти-әниләр моны белүгә, болай ярамый, никах укытырга кирәк, диделәр. Шулай өйләнешеп тә куйдык... Эльмира, шаяртып: «Никахлашкан булсак та, синең миңа тәкъдим ясаганың юк бит әле», – дия иде. Беркөнне каяндыр чәчәк өзеп алып кайтып, чык миңа кияүгә, дип, тәкъдим ясаганымны хәтерлим. Үзәбез, әйткәнәмчә, инде бергә торабыз. Шаярту булса да, истә калды ул.

7 Ир кеше хатын итеп әнисенә охшаган кызны сайлай диләр, шулаймы?

– Акыл белән алай дип сайламыйсың инде ул. Тик әни белән хатынымның охшаш яклары бик күп. Алар икесе дә

Кысла йолдызлыгында туган – шуңа күрәдер, холыкларында да уртаклыклар бар. Ә менә урта тел тиз таптылар дип әйтмәс идем. Әни 18 яшендә үк кияүгә чыгып, мине бик иртә тапкан. Шаяртып: «Без икәү бергә үстек», – дияргә яратабыз... Шуңа күрә ул миңа якин килгән һәркемгә көнләшебрәк карагандыр, бәлки. Тик мин ир-ат буларак үз гаиләмнең чикләрен катгый рәвештә куя белдем. Кайвакыт, бәлки, катырак та куйганмындыр – күбесе өчен үкенәм дә. Әмма бу кирәк иде, чөнки чик вакытында куелмаса, ир-атка гаиләсен саклау авыр. Әни белән Эльмира исә хәзер үзара бик тату.

8 Хатыннарны ирләрненнән күбрәк мал тапкан гаиләләр бар. Ир кеше бу очракта үзен ничек тотарга тиеш?

– Концерт эшчәнлегә шулай бит ул, руслар әйтмешли, «то густо, то пусто». Кайчакта өелеп килә, ә кайбер вакыт берничә ай бернәрсә дә булмый. Андый чакта сизәм – хатын миннән күбрәк ала. Аның үз бизнесы бар. Бушрак булганда, мин дә аның бизнесына үз өлешемне кертәргә тырышам: техник яктан ярдәм итәм, киңәшләрем белән булышам... Әйе, бик күп вакыт аның табышлары минекеннән артып китә. Тик моны проблемага әйләндергәнбездә юк, чөнки ул барыбер безнең бергә уйлап, бергә тапкан малыбыз.

9 Гашыйк булуын хатын-кыз башлап үзе белдерүгә ничек карыйсыз?

– Бәлки, бу күренешне аңларга, кабул итәргә кирәктер, тик мондый хәл минем күңелгә ятмый. Әгәр хатын-кыз беренче булып хисләрен белгертә икән, синең күз алдында аның дәрәжәсе барыбер шунда ук берәз төшә. Килешәм, кыю булырга кирәк диләр хәзер. Тик тормыш үзгәрми бит ул, безнең аңа булган мөнәсәбәт кенә үзгәрә. Әле беркемнең дә астан өскә таба егылганы юк... Гашыйк булдым дип, миңа берәүнең дә беренче булып хисләрен аңлатканы булмады. Мәктәптә укыганда ук үземә чикләргә куя белә идем. Кайдан килгәндер бу сыйфат миңа, белмим. 3–4 нче классларда укыганда ук кайбер кызларга карап болай уйлый идем: «Матур кыз! Тик моңа барыбер өйләнеп булмый, чөнки татар түгел. Өйләнеп булмагач, йөрәп тә тормыйм». Югыйсә моңа берәү дә өйрәтмәде. Хатының татар булсын, дип әйткәннәрдер инде анысы.

10 Хатын-кызларны ир-атларда иң беренче чиратта нәрсә жәлеп итә дип саныйсыз?

– Хатыным миңа гел: «Үз яшенә караганда олыларчарак уйлавың белән жәлеп иттең», – дия иде. Хәзергеләрне белмим, ничектер. Чөнки күрәм, бүгенге кызларның акыллы кешегә алай исләре китми. Күбрәк әллә киёмгә карыйлар, әллә үз-үзләрен тотышларына... Шундый шәп егетләр бар. Ялгыз хатын-кызларга күрсәтсәң: «Юк, минеке түгел», – диләр. Аларга нигәдер аңлашылып бетмәгән ир-атлар кызыграк.

11 Хатын-кызларның үзегезнең кайсы якларыгызга игътибар итүне көтәсез?

– Фикерләремә, тормышка фәлсәфи карашымадыр. Чын гаилә кыйммәтләрен сакларга теләвемә. Шундый тормышта яшибез хәзер – барысы да жимерелә. Әгәр балаларга гаилә кыйммәтләрен, рухи кыйммәтләрен өлгәргән чаклы биреп калдырмасаң, киләсе буын башка булуы мөмкин. Алар инде болай да безнеңчә уйламый. Дәрәжә, кайчакта бу хәерлегә генә. Улым белән кызым киләчәккә миннән менә нәрсәне алмасыннар иде: артык тыйнак булу, бөтен кешене дә үзегеннән өстенрәк итеп тою, олы яшькә жиктәнче малай булып йөрү кирәкмәс.

12 Ир-атны артык чибәр һәм көчле хатын-кызлар куркыта, диләр. Бу, чынлап та, шулаймы?

– Чибәрләр турында әйтә алмыйм, ә менә көчлеләре чыннан да ир-атны куркыта. Чөнки ул аңа зур бурычлар куя: ир-атка янындагы шул хатын-кыздан да көчлерәк булырга кирәк. Хатын-кызны түбәнсетү белән өстен була алмыйсың – акыл, зирәклең, булдыклылык ягыңнан алдыру кирәк. Әйе, көчле хатын-кыз янында тик утыра алмыйсың – эш күп булачак.

13 Ир-ат белән хатын-кыз икесе ике галәмнән икәнә билгеле инде. Кайчакларда аларның бер-берсен аңламаулары шуннан килеп чыга да. Хатын-кызның нигә нәкъ менә шулай эшләгәннән үзегез аңламаган берәр очракны искә төшерегез әле.

– Яши генә башлаганда хатын-кызны аңламаган чакларым бик күп булды. Мин бит дәрәжә эшлим, нигә соң мине аңлай алмый дип аптырый идем. Аннары инде төшенә башлайсың: менә болай итсәм, ул үпкәләчәк, аңа кыен булачак, болай дип әйтсәм, ул яратмаячак... Ниндидер проблема бар икән, мин аны уртага салып сөйләшү якты. Ә Эльмира андый түгел, чөнки барлык хатын-кызлардагы кебек аңарда да эмоцияләр күп. «Үпкәләргә» дигән программасы кабынган икән, ул үз эшен эшләмичә бернинди логика ярдәм итмәчәк. Андый вакытта бер-ике сәгать сөйләшми торуюң хәерле. Гадәттә, беренче булып үзем барып дашәм. Чөнки минем өчен ул таш элөп куйгандай авыр әйбер, аннан тизрәк котыласым килә.

14 Хаклы икәнегезне яхшы беләсез, әмма хатыныгызның үз туксаны – туксан, хаклык аның ягында дип саный. Мондый очракта нишлисез?

– Башта хаклыгымны исбатларга тырышып карыйм. Әгәр китергән мисалларым, әйткән сүзләрем нәтижә бирми икән, димәк, көтәргә кала. Чөнки кайвакыт хатын-кызга әйткән әйберләр берничә сәгатьтән генә барып житә. Ә менә бу минутта аңа барысын да кирәк кагу кирәк... Берничә сәгатьтән үк яки икенче көнне инде ул: «Ярый, синеңчә булсын», – дияргә мөмкин. Дейл Карнеги китапларын шактый укыдым элегрәк. «Әңгәмәдәшенең хаклы түгеллеген исбатларга тырышу – иң начар бурычларның берсе, чөнки ул сезне аның каршында дошман ясай. Башта аны хаклы булуына инандырыгыз, аннары минем әйткәннәр сезнең дәрәжәгә баетып кына жибәрә, дип ышандырыгыз», – ди ул. Мин дә шундый позицияне кулланырга тырышам, тик гел Карнеги әйткәнчә килеп кенә чыкмый.

15 Хатын-кызлар еш кына... бүләк сайлауда ялгыша...

– Эльмира нәрсә алып бирсә, шуңа ризамын. Иң мөһиме – аның игътибары: минем хакта уйлап сайлаган бит ул бүләкне. Ә үземнең ул як акый менә: хәтта туган көнне дә онытып жибәрә алам. Шуңа күрә үпкәләүләр дә булгалады. Хәзер инде төзәлгә, үземне тәрбияләргә тырышам – алдан хәстәрләнәм. Безне бит моңа өйрәтмәгәннәр. Элек туган көн үткәрү гадәте юк иде – нәрсә икәннән дә белмәдек. Салават абый: «Мин авылдан чыгып киттем, авыл гына миннән чыкмады», – ди бит әле. Барыбыз да шул... Киём сайлау буенча экспертмын да – Эльмира. Мин үзем нинди киёмне алырга да, аны нәрсә белән кияргә дә белмим. Жәй бие бер киёмне салмый да йөри алам. Сәхнә костюмдарын сайлаганда да Эльмираның киңәшләреннән башка булмый.

Сорауларга Казанның 21 нче студентлар сырхауханәсе табиб-дерматовенерологы Ангелина ГЫЙЛАЕВА җавап бирә.

Жәй көне пляжда кояштан саклый торган кремнар кулланырга кирәклеген беләм. Мондый кремнарны шәһәрдә дә көн саен сөртүгә кирәк дигәнне ишеттем. Бу дәресе?

Әйе, дәресе. Бу кремнар тән тиресен кояшның зарарлы ультрашәмәхә нурларыннан саклай, фотокартаю процессын тоткарлай. Менә шуңа күрә дә кремны һәр көнне кулланырга киңәш ителә. Аны дәресе итеп кулланыла белү дә бик мөһим. Кремны бик аз гына сөртү дәресе түгел, ул җитәрлек күләмдә булырга тиеш. «Ике бармак» кагыдәсе бар: кремны кулның имән һәм урта бармак битенә сытып чыгарып, биткә һәм муенга ягарга кирәк. Моңы урамга чыгарга 20 минут кала башкаралар һәм ике-өч сәгать саен кабатлыйлар.

Миңа 22 яшь. Яшүсмер чагымнан битәмә сыткылы бетчәләр чыга. Ашказанымны да дөваладым, гормональ системаны да тикшерттем, гинекологка да күренеп торам – бернинди авыру юк. Битәм бозылуның сәбәбен ничек билгеләргә?

Биткә бетчәләр чыгу (акне) бөтен органнар һәм системалар белән диярлек бәйлә булса да, аның төп сәбәбе – генетика. Мондый пациентларның һәрберсенең дә сәламәтлегендә ниндидер патология бар дип әйтәргә булмый, шуңа күрә дә сәбәбен үзлегенчән ачыкларга тырышмаска кирәк. Табиб-дерматолог иң элек анамнез җыя, һәр пациентның үзенчәлекләрен барлай, кирәксә, анализлар бирергә һәм башка белгечләргә күренергә куша.

Акне – май бизенен дәресе эшләмәве белән бәйлә мөстәкыйль авыру. Аны дөвалар өчен кремнар гына түгел, эчтән тәэсир итә торган дарулар да кулланырга туры килә. Сыткылы бетчәләр үзеннән-үзе бетәр дип көтмәгез. Табиб-дерматологка мөрәҗғәтә итегез. Акне бетсә дә, биттә аның эзе калырга мөмкин. Дөваланы мөмкин кадәр тизрәк башласагыз, мондый күңелсезлектән котылып кала алырсыз.

Озак еллар атопик дерматит белән авырыйм. Аны тулысынча дөвалау мөмкинме? Тиренең ялкынсынуын ничек басарга?

Кызганыч, дерматитның бу төрен тулысынча дөвалап бетерү мөмкин түгел. Ләкин аны озак вакытка ремиссия халәтенә кертәргә була. Моңың өчен тәннең зарарланган урыннарына көн саен эмотентлар – тән тиресен тукландыру, дымландыру һәм аның саклау вазыйфасын торгызучы махсус кремнар сөртүгә кирәк. Шулай ук дерматитны көчәйтә торган хәлләрдән саклану да бик мөһим. Андый хәлләр: табигать шартлары (эссе, салкын, җил, коры һава), тән тиресен ярытучы тукумалар (синтетика, йон), көнкүреш химиясе, эмотиональ киеренкелек, стресс. Аллергия чыгарырга мөмкин булган ризыклар (сөт, йомырка, балык, цитруслылар, шоколад, чикләвек) һәм аэроаллергеннар (өйдәге тузан, йорт хайваннарының йоны, үсемлек серкәсе) шулай ук кайбер пациентларда тиренең реакциясен көчәйтәргә мөмкин. Үз сәламәтлегегезгә игътибарлы булыгыз, дерматитның нәрсәдән көчәеп киткән күзәтегез.

СОРАУ—ҖАВАП

Казан шәһәренең 21 нче студентлар сырхауханәсе баш табибының гаммәви сәясәт буенча урынбасары
Зөһрә Гыйбадуллина ярдәме белән әзерләнде.

Кадерле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны – 8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып җибәрә аласыз.

Сорауларга Казан шәһәренең 1 нче балалар хастаханәсе табибы Екатерина ЯЗДАНИ жавап бирә.

Өйдә терекөмешле градусник ватылды. Бүлмәне аннан ничек чистартып бетерергә?

Терекөмеш чәчелсә, бүлмә температурасын мөмкин булганча суытырга кирәк. Ләкин үтәли җил ясарга ярамый, терекөмеш парлары башка бүлмәләргә дә таралмасын, аларның ишекләрен ябыгыз. Кулыгызга перчатка, аякларыгызга бахилылар киегез. Авыз-борыныгызга юеш марля бәйләгез. Терекөмешне юеш чүпрәк, тузан суырткыч, себерке белән җыярга ярамый. Вак шарчыкларны резин туп (спринцовка) яки шприц белән генә җыеп алыгыз. Скотч, лейкопластырь да кулланырга була. Идәнне марганцовкалы су белән юыгыз. Җыйган терекөмешне һәм градусник ватыгын салкын сулы пыяла банкага салып, мондый металлларны кабул итә торган махсус урынга илтәп тапшырыгыз.

Балада паразитлар барлыгын ничек белеп була? Тәрәт анализы гына моны күрсәтмәскә мөмкин, дип укыган идем. Балабыз төнлә белән тешен шыкырдатта. Бу шуның билгесе була аламы?

Күп очракта паразитларны ачыклар өчен баланың тәрәтен микроскоптан карау да җитә. Грэхем ысулы белән (арт юлга ябышкак тасма тидереп алу) эчәкләктә бабасыр булу-булмау тикшерелә. Лямблиоз тәрәттә аларның антигенын яисә ДНКсын табып ачыклана. Баланың төнлә тешен шыкырдауы паразитлар хакында сөйләми. Аның миф булуы күптән расланган.

Балабыз караңгыдан курка. Төнлә ут яндырып кына йоклай. Ут яндырып йоклау организм өчен зыянлымы?

Яктылык баш миенең активлыгын арттыра, йокка китәргә комачаулай. Бала караңгыдан курыкса, төнге утның яктылыгын киметеп була торганын сайлагыз. Аны өз-өзләп киметә барып, баланы әкрәкләп караңгыга ияләндергез. Лампаның жылы төсмерлесе (сары, гәрәбә төсле) яхшырак. Салкын төсмерле (зәңгәр, ак) ут йокы гормоны булган мелатонин эшләнешен тоткарлай.

Өбездә эт бар. Хәзер оныгыбыз туды. Этне беркая да куеп булмый. Эттән балага нинди чирләр йогарга мөмкин?

Этләрдән кешегә йогарга мөмкин булган паразитларның еш очраганы – дипилидиоз; сирәк кенә лейшманиоз, лептоспироз йогу ихтималы да бар. Кайчагында эттән бактерия һәм гөмбәчел инфекцияләр күчә. Кешегә зыяны булмасын өчен, этнең үзен даими рәвештә гельментлардан дөваларга, кирәкле прививкаларны ясатырга, гигиена таләпләрен үтәргә кирәк. Шунысы бар: йорт хайваннары белән үскән балаларның иммунитетлары ныграк була. Алар баланың эмоциональ үсешенә дә уңай йогынты ясый.

Оныкларымның берсенә – 3, икенчесенә 5 яшь. Аларга уенчыклар алырга яратам. Уенчык алганда нәрсәгә игътибар итәргә, ниндиләре аеруча куркыныч?

Беренче чиратта, уенчыкның нинди материалдан эшләнүенә игътибар итегез. Аның исе булмаса, буявы тәнгә йокмаса тиеш. Батареикалы уенчыклар алганда батарейка ояларының бала ача алмаслык итеп ябылуын тикшерегез. Уенчык гадирәк булган саен, баланың фантазиясенә ирек кала. Кайбер тикшеренүләрдән күренгәнчә, уенчыклар азрак булса, ул алар белән озаграк һәм кызыктырак итеп уйный. Кечкенә балалар өчен вак детальләре һәм озын баулары, әйләнә торган пропеллерлары булган, ата торган уенчыклар, магнитлы конструкторлар зур куркыныч тудыра.

Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.

?

Беркайчан да рөхсәтсез
«син»гә күчмәгез. Ул ике әң-
гәмәдәш килешкәннән соң
гына урынлы. Гадәттә, син дип
якыннарга, туганнарга, дуслар-
га, шулай ук 12 яшькә кадәргә
балаларга әйтәләр.

?

- ✓ Хатын-кыз – ир-ат һәм хатын-кыз сөйләшкәндә.
- ✓ Өлкән кеше – яшь белән өлкән кеше аралашканда.
- ✓ Югарырак статуслы кеше – төрле социаль дәрәжәдәге кешеләр арасында сөйләшкәндә.

?

Һәрвакыт рәхмәт сүзләрен әйтү мөһим: «Комплимент өчен рәхмәт, мин бик шат» яки «Рәхмәт, моны ишетү миңа рәхәт». Комплиментка иң яхшы җавап – елмаю һәм чын күңелдән рәхмәт белдерү.

?

Гадэттә комплиментлар очрашкач, танышкач, сөйләшү башында, сабуллашканда яки әңгәмә барышында әйтелә. Ул кешенең исемен әйтүдән һәм әңгәмәдәшкә карата жылы мөнәсәбәтне белдерүдән башлана. Онытмагыз: һәр кеше үзе турында билгеле бер нәрсә ишетергә тели.

- ✓ кешенен индивидуальлеген ассыздыклагыз, аны башкалар белән чагыштырмагыз.
- ✓ кыскалык – сәләтнең туганы.
- ✓ ихласлык мөһим – чын эмоцияләрегезне һәм хисләрегезне күрсәтегез.

?

Комплиментларны кабул итә белү дә бик мөһим. Кешеләр еш кына комплиментлар әйтелгәндә уңайсызлык кичерә. Комплиментка җавап бирүдәге хаталар:

- ✓ аклану;
 - ✓ комплиментка игътибарсыз булу
- йә аң битараф калу;
- ✓ комплиментка артык шатлану;

- ✓ әңгәмәдәшнә авыр хәлгә куючы каршы сорау бирегез;
- ✓ аңлатуын сорагыз яки нигә мондый сорау биргәнән ачыклагыз;
- ✓ җавап бирүдән әдәплә итеп баш тартыгыз;
- ✓ сөйләшү темасын үзгәртегез. Сорауга игътибар итмәгез һәм әңгәмәне читкә юнәлтерез;
- ✓ сезнең тормышыгыз белән кызыксынуы өчен әңгәмәдәшкә рәхмәт әйтерез;
- ✓ шаяртуга борыгыз;
- ✓ вакыт сарыф итмәүне сорап, бу теманы ябыгыз.

КӨННЭРЭ ШУНДЫЙ...

Күрем алды синдромы, киң таралган атамасы белән әйтсәк, ПМС – менструация башланганчы ике-ун көн алдан барлыкка килгән симптомнар җыйнагасы. Бу көннәр турында мәзәкләр чыгаралар. Кемнәрдер аны хатын-кызның чираттагы киреләнүенә сәбәп, кемнәрдер авыру дип кабул итә. Әйе, бу көннәрдә организм берникадәр үзгәрешләр кичерә. Әлеге синдром 1931 елда фәнни нигез ала. Гинекологлар аны прогестерон гормоны дәрәжәсә төшү белән аңлата. Бу чор мифлар һәм стереотипларга да бай. Нәрсә дөрес, нәрсә уйдырма – шуны ачыклап карыйк.

КҮРЕМ АЛДЫ СИНДРОМЫ: МИФ

- **Ул барлык хатын-кызларда була.** Бу синдром барлык хатын-кызларда да булмый. Төрле тикшеренүләр буенча, ул хатын-кызларның 20–40 процентында гына була. Кайбер гүзәл затларда бөтенләй сизелмәскә мөмкин.
- **Ул бары тик эмоциональ үзгәрешләр генә.** Эмоциональ тотрыксызлык – күрем алды синдромы билгеләренә берсе. Гомумән, синдром йөз илледән артык билгене үз эченә ала, шулар арасында баш авырту, эч кабару, күкрәк авырту, арыганлык һәм аппетит үзгәрү бар.
- **Начар кәеф өчен гади сылтау гына.** Күрем алды синдромы – Бөтен дөнья сәламәтлек саклау оешмасы тарафыннан танылган медицина халәте. Бу «сылтау» түгел, ә бәлки игътибар, кайбер очракларда исә дөвалау таләп итүче реаль проблема.
- **Аны дөвалап булмый.** Була! Дөвалау өчен күп ысуллар бар. Тормыш рәвешен үзгәртү, туклану, физик активлык һәм медикаментоз терапия шуларга керә. Симптомнар белән көрәштә иң кулай ысулны табу өчен табиб белән киңәшләшү мөһим.
- **Күрем алды синдромы хатын-кызларда гына була.** Ир-атлардагы бу синдром бүген фәндә җитди каралмый. Әмма аларда да кәефләрәнә һәм сәламәтлекләренә йогынты ясаган гормональ тирбәлешләр күзәтелә.

КҮРЕМ АЛДЫ СИНДРОМЫ: ЧЫНБАРЛЫК

- **Гормональ үзгәрешләр.** Күрем алды синдромы барлыкка килүнең төп сәбәбе — менструаль циклның икенче фазасында хатын-кыз организмында барлыкка килгән гормональ үзгәрешләр. Эстроген һәм прогестерон дәрәжәсә тирбәлә, ә ул нерв системасының эшенә тәэсир итә.
- **Физик билгеләре.** Баш, күкрәкләр авырта, эч кабару, буыннар һәм мускуллар сызлый, авырлык үзгәрә һәм йокы бозыла. Бу билгеләр хатын-кыз тормышына йогынты ясамый калмый.
- **Эмоциональ билгеләр.** Чынлап та, күрем алды синдромы вакытында хатын-кызларда эмоциональ үзгәрешләр булуы хак. Бу чорда алар ярсучан, депрессиягә бирелүчән, юкка-барга хәвефләнүчән булырга, юктан да еларга, игътибарлары кимергә мөмкин. Әлеге эмоциональ үзгәрешләрне еш кына шаяртуларга боралар, югыйсә ул җитди психологик проблема булырга мөмкин бит!
- **Билгеләр үзгәрә.** Күрем алды синдромы билгеләре циклдан-циклга үзгәрергә мөмкин. Шулай ук аны төрле хатын-кызлар төрлечә кичерә. Кемнәргәдер медицина ярдәме кирәк булырга мөмкин, ә кайберәүләргә хәлләрән җиңеләйтү өчен тормыш рәвешен үзгәртү дә җитә.

КҮРЕМ АЛДЫ СИМПТОМНАРЫН КИМЕТҮ ӨЧЕН КИҢӘШЛӘР.....

- ✓ **Даими физик күнегүләр.** Стрессны киметергә һәм кәефне яхшыртуга булыша.
- ✓ **Дөрес туклану.** Тоз, шикәр һәм кофеин куллануны чикләү эч күперүен һәм арыганлыкны киметергә ярдәм итә ала.
- ✓ **Медикаментоз терапия.** Кайбер очракларда авыртуны баса торган яки гормональ препаратлар эчәргә мөмкин. Әмма аларны бары табиб кына билгели.
- ✓ **Стресска каршы көрәш.** Йога, медитация һәм сулыш күнегүләре кебек ял итү техникасы ярдәмдә эмоциональ билгеләрне бетереп була. Гомумән, бу чорда хатын-кызларга ял кирәк!

БУ МӨҢИМ!

Күрем алды синдромы – хатын-кызның яшәешенә тәэсир итә торган медицина халәте. Аның билгеләрен тоясыз икән, табибка мөрәҗғәгать итүдән оялмагыз.

Кирәк

(камыр өчен)

1 пачка атланмай / 1 аш кашыгы майонез / 1 аш кашыгы кибет каймагы (сметана) / 1 аш кашыгы шикәр комы / 1 чәй кашыгы тоз / 200 мл кайнап суынган су / 600 г чамасы он

(эчлек өчен)

1,5 кг бәрәңге (күләме әрчелмәгән килеш күрсәтелде) / 800 г сөяксез ит / 2 аш кашыгы атның эч мае (иттарткычтан чыгарылган) / 1 баш эре су-ган / 1 аш кашыгы тоз / 1 чәй кашыгы кара борыч

2024
гаилә елы

Сарман бәлеше

«Аш-су» сәхифәбезнең чираттагы кунагы Ризилә МӨГЫЙНОВА Арча районы Ашытбаш авылы кызы. «Әниебез Әлфия – математика укытучысы, әтибез Рәис данлыклы «Камил Якубов» колхозы председателе иде. Безне авылда әле дә Рәис абый кызлары дип йөртәләр. Сеңлем Рәмизә Ашытбашта төпләнеп калды. Апам Руфия белән мин – Казанда», – дип таныштырды безне үзе белән Ризилә ханым.

Казан медицина институтының фармацевтика факультетында укыган кызны язмыш Сарман егете Фәрит белән кавыштыра. «Аларда бер бәйрәм дә бәлешсез узмый. Табында бәлеш булмаса, кунакларга хөрмәт юк кебек тоела хәтта. Ул вакытта безнең Арча якларында мондый бәлешне пешермиләр иде әле. Килендәшләрем Сәрия белән Мәүлидә – икесе дә бәлеш осталары. Алардан күреп, үзем дә бәлеш салырга оstarдым. Быел август аенда Фәрит белән гаилә коруыбызга 43 ел. Ике бала үстердек. Хәзерге көндә өч оныгыбыз бар. Олы оныгыбыз Әскарга 16 яшь, Әмиребезгә – 10, Аделинабызга яңа гына 3 яшь тулды. Һәр атнада безгә – әби-бабай янына жыелышалар. Алар килешкә бәлеш пешерми калганым юк. Киленем Елена рус кызы булса да, янымда булышып йөреп, бәлешне үзе дә оста пешерә. Безнең рецепт белән журнал укучылар да пешереп карасын әле. Аларга да ошамый калмас», – ди Ризилә ханым.

Тәвәккәлләп, пешереп карыйк соң!

Эш барышы

■ Йомшарган атланмайны тирән савытка салып, шикәр комы, майонез, каймак, тоз, су кушып туглыйбыз.

■ Иләнган онны куша барып, камыр басабыз. Өстен каплап, аны 30 минутка читкә куеп торабыз.

■ Камырны дүрт кисәккә бүләбез. Икесе – бөлешнең өстенә, кечкенәсе – бөкесенә. Калганы – бөлешнең төбенә.

■ Бәрәңгеләрне әрчеп, өчпочмакка тураганның берәз эрерәк итеп турыйбыз. Каралмасын өчен салкын суга салып торабыз.

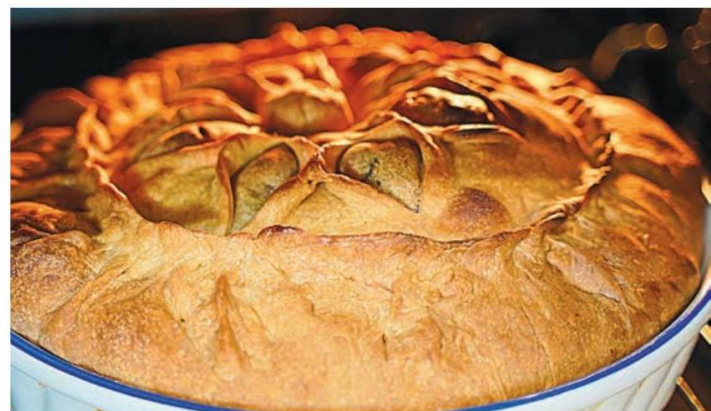
■ Артык вак итмичә туралган иткә суган тоз, борыч кушабыз. Бәрәңге белән ат маен да өстәп, яхшылап катнаштырабыз.

■ Бөлеш төбенә дигән камырны 3 мм калыңлыгында жәябез. Камырны төбә майланган табага күчереп, өстенә эчлекне тигезләп салабыз. Таба читеннән чыгып калган камырны тигез бөкләмнәр белән эчлек өстенә каплайбыз.

■ Бөлешнең капкачын ябабыз. Икенче кисәккә дә шул ук зурлыкта жәеп, уртадан сигез кисем ясайбыз. Кисем читләрен уртадан ябыштырып чыгабыз. Бөлешнең уртасын тишеп, бөкене куябыз. Бөлеш 180 градус кызулыктагы мичтә ике сәгать ярым пешә. Бер сәгатьтән өстенә фольга каплайбыз.

Ашларыгыз тәмле, табыннарыгыз мул, еллар имин булсын!

Фото һәм видео: Анна Арахамия

Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка яқынайтыгыз >>

Кура жыләгеннән шикәрсез кайнатма, пирог һәм смузи

- Кура жыләгендә С витамини күп, 100 грамм жыләктә тәүлеклек норманың яртысын тәшкил итә.
- Анда А, Е, К һәм В төркеменә караган кайбер төр витаминнар бар.
- Ул марганец, магний, калий һәм башка минералларга бай.
- Кура жыләгенәң өчтән бере ризык җепселләреннән тора. Бу исә эчәкләкнең эшчәнлеген һәм матдәләр алмашын яхшырта.
- Гликемия индексы түбән булганлыктан, аны шикәр диабеты белән авыручылар да куллана ала.
- Кура жыләгендә калорияләр аз – 100 грамм жыләктә бары 50 ккал чамасы ғына.

Фото: ru.freepik.com

Кура жыләген күпләр ярата. Тәмле дә ул, файдалы да... Аның салкын тиеп, температура күтәрелгәннән шифа бирүен белмәүчеләр юктыр. Бу кура жыләгенәң салицилатларга – салицил кислотасы тозларына бай булуы белән аңлатыла. Шунысы кызык: салицил кислотасы кураның жыләгенә караганда яфракларында һәм сабакларында күбрәк. Шуңа күрә салкын тиеп авырганда аның кайнатмасын түгел, ә кипкән яфракларыннан әзерләнгән төнәтмәне кулланы файдалырак санала. Кура жыләгеннән бик күп тәмле ризыклар әзерләп була. Рецептларның берничәсен сезгә дә тәкъдим итәбез.

КУРА ЖИЛӘГЕННӘН ЭРЕМЧЕКЛЕ ПИРОГ

Кирәк

(валчык өчен)

- 150 г вак солы лачавы (хлопья);
- 50 г йомшак эремчек;
- төмәнчә бал яки балландыргыч (подсластитель).

(эремчекле катлам өчен)

- 600 г йомшак эремчек;
- 2 данә йомырка;
- төмәнчә балландыргыч;
- 50 г кукуруз крахмалы;
- 100 грамм кура жыләге.

Эш барышы

Валчык өчен кирәкле барлык ризыкларны бергә кушыгыз. Валчык дымлырак килеп чыкса, тагын аз ғына солы лачавы өстәгез. Теләсәгез, солы лачавын блендер белән тагын да ныграк ваклый аласыз.

Эремчекле катлам өчен кирәкле ризыкларны бергә кушыгыз. Фәкать кура жыләген генә кушмый торыгыз.

Форманың төбенә пергамент кәгазе җәеп, валчыкның бер өлешен бушатыгыз. Аның өстенә эремчекле катламны җәеп, кура жыләкләрен тезегез. Жиләк өстенә калган валчыкны салып, пирогны мичкә урныштырыгыз. Ул 180 градус кызулыкта 40 минут пешә.

ПАРДА ӘЗЕРЛӘНГӘН КУРА КАЙНАТМАСЫ

Салкын кышларда сихәт алу өчен, кура жыләгеннән бу кайнатманы әзерләп карагыз әле. Парда әзерләнгән күрә, аның бар витаминнары саклана.

950 г юылган кура жыләгенә 200 мл су салып, савытны кайнап торган сулы кәстрүл өстенә урнаштырабыз. Жиләк пар өстендә 20 минут пешәргә тиеш. 15 минуттан аңа 2 аш кашыгы лимон суы өстибез. Кайнатманы стерильләштерелгән банкаларга тутырып, өстенә спиртта чылаткан пергамент кәгазе каплайбыз һәм капкач белән томалыйбыз. Кайнатманы салкынча урында саклайбыз.

КУРА ЖИЛӘГЕННӘН СМУЗИ

Кирәк

- 6 аш кашыгы эремчек;
- 100 грамм йогурт;
- 10 бөртектә кура жыләге;
- 1 десерт кашыгы какао порошогы.

Кирәкле ризыкларның барысын бергә кушабыз. Теләсәгез, блендер кулланы аласыз. Десертның өстенә какао порошогы сибәбез һәм кура жыләкләре белән бизибез. Әлегә смузидан запеканка да пешерергә мөмкин. Моның өчен аңа он хәленә китерелгән 20 грамм солы яки кукуруз лачавы һәм 2 йомырка сарысы ғына өстисе.

ТАТАРСТАН КИТАП НӘШРИЯТЫНДА БАСЫЛГАН ЯҢА КИТАПЛАР

Балалар фольклоры. –
543 б.

Каләмле дөнья ●
шигырьләр, хикәяләр,
эсселар. – 431 б.

Нәкий Исәнбәт – балалар фольклорын үзенә аерым жанр итеп карап, аны җыеп, системага салган галим. Аның балалар өчен халык авыз иҗатының аерым төрләренә багышланган китаплары дөнья күрә. Биш бүлектән торган бу җыентыкта мавыктыргычлар, эндәшләр, үртәвечләр, такмаклар, легендалар, мәкальләр һәм табышмаклар, уеннар урын алган. Китепның беренче басмасы 1984 елда нәшер ителгән иде, икенче басмада кайбер сүзләр бүгенгә әдәби тел нормаларына туры китереп үзгәртелде.

Төзүчесе һәм аңлатма мәкалә авторы Нәкий Исәнбәт.
Мөхәррире – Айсылу Галиәхмәтова.

Өлеге китепта классик һәм бүгенгә көн азәрбайҗан, алман, алтай, башкорт, венгр, ингуш, казакъ, кыргыз, мордва, поляк, рус, удмурт, француз, якут, япон – барлыгы 15 халыкның 31 әдиге иҗат иткән әсәрләр тәҗдим ителә. Бу җыентыкта алман әдәбияты классиклары Г. Гейне белән И. Гете да, Хиросима фәҗигәсе шаһиты булган япон әдиге Т. Хара да татарча «сөйләшә».

Автор-төзүчесе һәм тәрҗемәчесе Лəнар Шəəх.
Мөхəррире – Лəнар Шəəхов.

Айсылу
ГАЛИӘХМƏТОВА
əзерлəде.

Кучкар. Тəгəрмəчтəге тиен кебек бəтерелəргə туры килер. Социаль тормышта актив Кучкарларга яңа мөмкинлеклəр ачыла. Үзегез кебек актив кешелəр белəн хəзмəттəшлек уңай нəтиҗə бирер.

Үгезбозау. Ышанычлы кешелəргə һəм дəрес мəгълүматка ихтияҗ сизəрсез. Кайбер серлəр һəм яшерен детальлəр ачыкланыр, намуссыз дусларыгыз фəш булыр. Гомумəн алганда, бу ай Үгезбозауларга хəбəрдарлык вəгъдə итə.

Игезəклəр. Кечкенə генə хатаның да язмышыгызда зур роль уйнавы ихтимал. Кемнəңдєр фикеренə колак салганчы, уйлагыз, ул сезне ялгыш юлга кертəп җибəрəргə мөмкин. Яңа мавыгуыгыз илһам бирəчəк.

Кысла. Йолдызлар үз мəнфəгəтьлəрегезне ныграк кайгыртырга киңəш итə. Барысын да исəпли торган вакыт кеше булып күренүдəн курыкмагыз. Матди якны кайгыртып кылынган эшлəр аеруча фəйдə китерер.

Арыслан. Тормышыгызның ак полосасына керəсез. Үз бəгъезне күтəрү, үзегезне күрсəтү өчен менə дигəн форсат чыгар. Яңа эшкə алыныр, яңа элементлəр урнаштыру өчен кулай чор. Кирəкле кеше нəкъ кирəкле вакытта очрар.

Сəмбелə. Бу айда Венера планетасының йогынтысы зур. Шəхси тормышыгызда яхшы яктан чагылыш табар ул. Дуслык, мəхəббəт, яңа мөнəсəбəтлəр чоры. Инициативаны үзегез күрсəтүдəн кыенсынмагыз. Язмыш сезгə бик хəерхəллы.

Бизмən. Яңа хəзмəттəшлек урнаштыру өчен əйбəт вакыт. Катлаулы очрашуларны, чəтереклə мəсьəлэлəрне хəл итүне хəзєр планлаштырсагыз, отарсыз. Кыйммəтлє, зур əйберлəр сатып алу уңышлы булачак.

Чаян. Йолдызлар эшкə кагылышлы мəсьəлэлəрне хəл иткəндə ашыкмаска киңəш итə. Якын арада күңеллє сюрприз кəтелə. Якыннарыгыз белəн аңлашылмаучылык килеп чыгу ихтималы бар, бəрəүгə дə кисəтү ясамагыз.

Укчы. Əҗəтлəрне кайтару һəм гəделлек урнаштыру ає. Электкеге тырышлыгыгызның əҗерен күрəрсез. Ниндидер бүлəк алырсыз яки мактау сүзє ишетəрсез. Эмоциональ хəлəтегез тотрыклы түгел. Низаглардан ерак тора күрегез.

Кəҗəмөгез. Сүзгə саранлык, хислəрдəге тыйнаклык мөһим мəсьəлэлəрне хəл иткəндə аяк чалырга мөмкин. Максатка ирешим дисəгез, «тєл яшермəгез». Бу айда сезнең белəн Җир стихиясə идəрə итəчəк. Эчкə сиземлəүнең көчлє вакыты.

Сукояр. Тулы ай Сукоярга туры килə. Тулы кəсə дигəн сүз бу. Язмыш сезгə төрлє бүлəклəрне мулдан əзерли. Үзегез өчен илһам чыганагы табарсыз, яңа идеялəр бəтереп алыр. Эшлєклє һəм гармониялє чор.

Балыклар. Уңышка ирешү өчен югары дəрəҗəдəге арамлашу сəнгəтен күрсəтəргə туры килер. Ниндидер уртак проектта катнашырга тəҗдим итəрлəр. Акча һəм күчөмсез милек белəн бəйлə эшлəр уңыш китерер.

йолдызнамə
август

«Хатын-кыз
галəмє» сəхифəсен
Чулпан
ГАЛИӘХМƏТОВА,
Лилия ГƏРƏЕВА
əзерлəде.

КАРТИНАЛАРЫННАН МОН АГЫЛА

Кылкаләм остасы, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе Роберт Гайсинның картиналары үзенчәлекле, декоратив ысуллы һәм музыкаль. Аларга карагач, ничектер вакыт агымы яхшы күзаллана. Нигездә, ул үз иҗат мотивларын туган авылы белән бәйлә хатирәләре, табигать матурлыгы аша барлый. «Мин әле дә туган авылыма кайтып, анда рухи көч-күет туплап киләм, – ди рәссам. – Авыл жанын авылда үскән ир-ат кына дәрәс итеп сурәтләп бирә ала. Шуңа күрә бу темалар – үзәктә». Ул Лениногорск районының Керкәле авылында күп балалы гаиләдә дөньяга килгән.

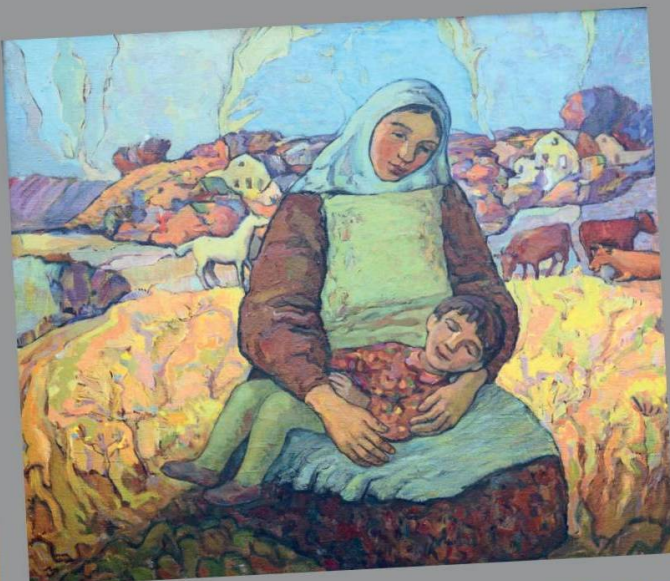
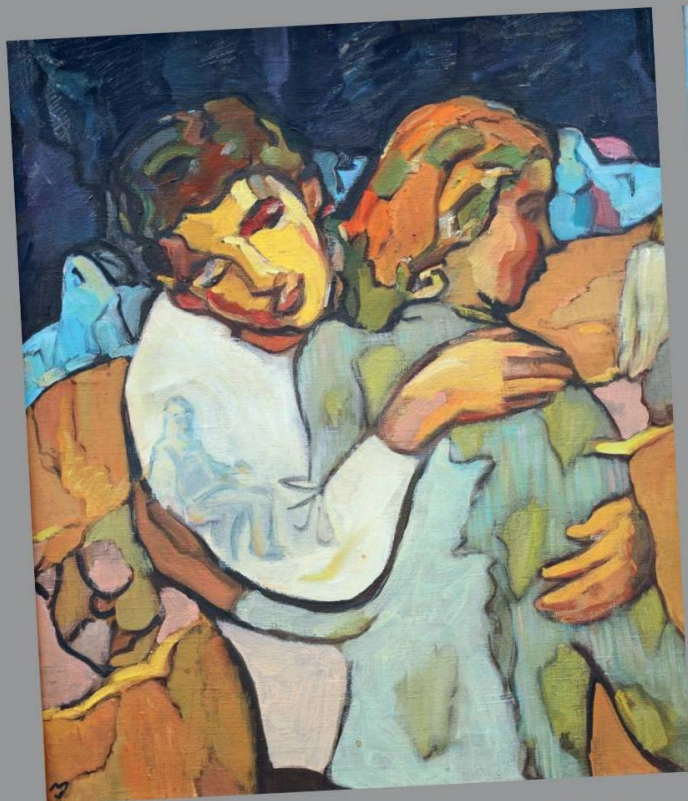
– Әти-әнием укытучылар иде. Әтием – Фин сугышында, Бөек Ватан сугышында катнашкан, батырлыктар кылып яраланган каһарман. Сәләтем – нәселдән. Әнием Кәримә бик матур җырлый, ә әтием Хәниф һәрчак рәсемнәр ясай иде. Абыем Рамзес Татарстанның халык артисты, оста флейтачы иде. Абыем Рамил – санитария табибы, апам Әлфия кардиолог булып эшләде. Ә мин баштарак музыка дөньясына тартылдым. 5 нче сыйныфтан алып Казан дәүләт консерваториясе каршындагы махсус урта мәктәпнең кларнет классында өч ел ярым белем алдым. Тик барыбер музыкант булып китмәдем. Бик тә рәсемнәр ясайсым килеп, 1974 елда Казан сынлы сәнгать училищесына укырга кердем. 1978–1987 елларда Ленинградта эшләдем, әмма туган җирләр сагындырды. Казанга 1987 елда әйләнеп кайттым һәм гомерем бие сынлы сәнгать укытучысы булып хезмәт куйдым. 1993 елда Чуашстан дәүләт педагогика институтының сынлы сәнгать-графика факультетын уңышлы тәмамладым. 2011–2017 елларда В. И. Суриков исемендәге дәүләт сынлы сәнгать институтының Казан филиалы студентларын да укы-

тырга туры килде. 1997 елда – Татарстан, 2000 елда Россия Рәссамнар берлегенә кабул ителдем. Әсәрләрем Россия шәһәрләре, Төркия, Кувәйт дәүләтләре тамашачылары күңелләренә хуш килде. 15 шәхси күргәзмәмне ачтым. Хәзерге көндә остаханәмдә 200 дән артык картина бар, – үзе белән әнә шулай тыйнак кына таныштырды.

Ә остаханәсендә – картиналар! Ниндиләре генә юк! Төрле төс-төсмерләре, авангардизм юнәлешендәгеләре!.. Рәссам курайда татар халык көен уйный... Һәм: «Кайбер әсәрләрем көйләр, шигырьләр тыңлый-тыңлый языла», – дип искәртә. Рәссам үзенең киңкырлы иҗатында майлы буяулар, акварель, төсле карандашлар куллана. Идея, фантазияләр байлыгы, дөньяны үзенчә кабул итүе гобеленнарында да күзгә ташлана. «Туку белән шөгыйләнү сабырлык сорый. Кечерәк кенә гобелен да берәр ай бие тукуыла», – дип аңлата иҗатчы.

Роберт әфәнденең картиналары 1998 елдан бирле «Зур Идел» күргәзмәләренә сайлана, 2010 елда ул «Россия сынлы сәнгать атналыгы»нда I урынга лаек була. 2011 елда Россия халыкларының традицион сәнгатен үстерүгә үз өлешең керткәне өчен заманча сынлы һәм декоратив сәнгать өлкәсендәге «Рус галереясы. XXI гасыр» премиясе тапшырыла. «Мин 36 ел дәвамында шушы һөнәрдә. Рәссамлык – авыр һөнәр. Үз-үзләренә ышанганнар өчен генә ул. Шуңа күрә балаларыма башка профессия сайларга киңәш иттем. Гаиләм ныклы терәгем. Хатыным Венера, үзләре дә рәсем сәнгатенә гашыйк балаларым – химик кызым Карина, А. И. Туполев исемендәге илкүләм тикшеренү-техник университетын тәмамлап, интерфейслар дизайнеры булып эшләүче улым Айрат – якын киңәшчеләрем».

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

РОБЕРТ ГАЙСИН

ТАБИГЫЙ
ТӘМЛЕ
ФАЙДАЛЫ
РИЗЫКЛАР —
ҺӘР ЙОРТКА

info@vamintatarstan.ru
sales@vamintatarstan.ru
marketing1@vamintatarstan.ru

vamintatarstan.ru

8 (800) 600-02-42

@vamintatarstan

РЕКЛАМА